

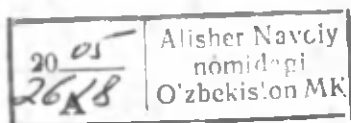
Сайра, дўмбирам!

Қозоқ шеърляти антологияси

Ғафур Ғулом номидаги
нашриёт-матбаа ижодий уйи
Тошкент — 2005

Таржимон
Мирпўлат МИРЗО

10 31063
3 96

N I

Сайра, дўмбирам: Қозоқ шеърляти антологияси
С22 /Таржимон Мирпўлат Мирзо/.— Т.: Фафур Фулом но-
мидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2005.—220 б.

Ўзбек ва қозоқ халқи азал-азалдан дўст ва туғишган халқ. Улар тарих синовларини ҳамиша биргаликда бошидан кечириб, энг қийин вазият-ларда ҳам бир-биридан меҳрини дариг тутмаган.

Қозоқ халқининг ўз даштларидек бағрикентлиги, қалбининг ложу-вард осмондек мусаффолиги унинг кўп асрлик адабиётида, хусусан, шеър-лятида ёрқин акс этган.

Таниқли шоир ва таржимон, Б.Пастернак ҳамда "Алаш" мукофотла-ри совриндори Мирпўлат Мирзонинг кўлингиздаги таржималари маж-муаси билан танишар экансиз, қардош ва қадрдон халқ ҳақида айтилган фикрларга яна бир қарра амин бўласиз.

ББК 84 (5Қоз)

Т 4702250202 — 5
М352 (04) — 2005 қатъий буюртма — 2005

ISBN 5-635-02313-4

©Мирпўлат Мирзо,
Фафур Фулом номида-
ги нашриёт-матбаа
ижодий уйи, 2005 й.
(тарж.).

ДЎМБИРАГА ЖЎР БЎЛГАН ЎЛАНЛАР

Дунёда келиб чиқиши яқин, томири бир, бир-бирига дилдан суянган, асрлар синовидан биргалашиб ҳамнафас бўлиб ўтган қавмлар кўп. Лекин ўзбек ва қozoқ халқларичалик қўшнисига бегараз муҳаббат қўйиб, бир-бирини оға-ини деб ардоқлаган халқ камдан-камдир. Уларнинг вакиллари ўзаро учрашиб дўстликдан сўз очганда, гапни “биз қондош ва жондош халқмиз, томиримиз бир”, деб бошлайдилар.

Тарихда буларга ўхшаш туғишган миллатлар йўқ эмас. Лекин ўзбеклар билан қozoқларчалик қардошликни, меҳр-оқибатни сақлаганлар оз учрайди.

Ўзбеклар ва қozoқлар туркий тиллар оиласига мансуб тили бир, дили бир, дини бир элдир. Улар олис асрлардан бери мана шу кўҳна, табаррук Туркистон тупроғида ёнма-ён дўст бўлиб, қуда-қудағай бўлиб яшаб келмоқдалар. Қozoғистоннинг машҳур шоири Мағжон Жумабой жуда ўринли айтганидек:

Туркистон — икки дунё эшиги бу,
Туркистон — ҳар бир туркнинг бешиги бу.
Туркистон — тангри берган муқаддас жой,
Туркистон — ҳар бир туркка сочар ёғду.

Лекин уларнинг самимий биродарлиги, яқинлиги тарихий жараёнларни бирга бошдан кечирганлиги ва жуғрофий яқинлиги билангина эмас, балки икки элнинг қалбан якдиллиги билан белгиланади. Азал-азалдан қozoқ ўзбекни ўз оғам деб лутф этиб келган бўлса, ўзбек қozoқни бовурим — жигарим деб алқаган. Ушбу меҳр-муҳаббат туйғулари бу икки халқ адибларининг бадиий ижодида ёрқин тажассумини топган.

Фафур Гулом, бу халқларни улуғлаб, уларни улкан китобнинг икки саҳифасига ўхшатади. Қozoқнинг яна бир шоири Асқар Тўқмағамбетов эса: “Бир дарахтнинг сояси то тушгача сеники, тушдан кейин меники”, деб ёзади ўз сатрларида.

Қozoқ ва ўзбек адабиётидаги руҳий яқинлик, айниқса, ўтган асрда юксак нуқтага кўтарилди. Бу даврда яшаган бирор шоир ёки оқин йўқки, ўзаро беғубор дўстликни сурур билан қаламга олмаган бўлса.

XX аср бошларида ўзбек адиби Абдулла Қодирий яратган романлар қozoқ ёзувчилари учун адабий мактаб бўлгани ҳақида Мухтор Авезов кўп ёзган.

Қозоқ адабиётидаги эпиклик, халқ оғзаки ижодиётига мойиллик каби ҳислатлар асосан мумтоз адабиёт анъаналари руҳида шаклланган ўзбек адабиётини янада ёрқин ранглар билан бойитишга муносиб ҳисса қўшди. Икки халқ адабиёти вакиллари бамисоли эгизакка ўхшатиш мумкин, зеро, Мухтор Аvezов ва Ойбек, Ғафур Ғулом ва Собит Муқонов, Абдулла Тожибоев ва Миртемир, Абдулла Орипов ва Ўлжас Сулаймоновлар адабиёт майдонида бир-бирига ҳамнафас бўлиб қалам сурдилар ва сурмоқдалар.

Ўтган аср охирида жаҳонда жуда катта ижтимоий ва иқтисодий ўзгаришлар содир бўлди. Дунёнинг олтидан бир қисмини эгаллаб турган Шўро тузуми барҳам топгач, куррамиздаги ижтимоий тушунчалар тубдан ўзгариб кетди. Бу тузум ихтиёридаги “абдий дўстлик”ка, “қардошлик”ка қасам ичиб, сохта муҳр босган жумҳуриятлар бамисоли ипи узилган маржондек сочилиб кетди.

Бугунги кунда Марказий Осиёда бу жараён бир қадар ўзига хос қийинчиликлар ва мураккабликлар билан кечаётгани ҳеч кимга сир эмас. Албатта, бу табиий ҳолдир. Иқтисодий яхлитликда, руҳан уйғунликда яшаган халқларнинг бир-биридан йироқлашиши, ўртага чегаралар тортиши, албатта, кишини ташвишга солади. Аммо олдинда нур бор. Ҳозирги кунда Марказий Осиё халқлари маданияти Ассамблеяси бу халқлар ўртасидаги маданий алоқаларни мустақкамлаш борасида иш олиб бормоқда. Унинг фаолиятини янада жонлантириш зарур. Айни чоғда, шуни қониқиш билан айтаемизки, Шўро тузуми парчалангандан кейинги алғов-далғовлар ўзбек ва қозоқ халқини бегона қилиб, улар орасига ўзининг фожиавий шарпаларини сола олмади.

Бу ўринда икки халқ адабиётида азалдан куйлаб келинаётган дўстлик, қардошлик қўшиқлари муҳим роль ўйнаган бўлса, ажаб эмас.

Ўтган асрда икки адабиётни, икки халқни яқинлаштирган бетакрор адиблар ва олижаноб шахслар фаолият кўрсатган эди, янги ХХI асрда ана шундай сиймоларга эҳтиёж янада кучлироқ сезилмоқда.

Бу борада адабиётнинг, санъатнинг ва маданий алоқаларнинг ўрни катта бўлиши табиий. Қолаверса, азалий қадрдон халқлар ҳам бир-бирининг турмуш тарзини, маданиятини мунтазам ўрганиб, бир-бирини руҳан бойитиб боришлари ҳеч гап эмас.

ХХI аср дунёдаги барча халқлар олдида янги муаммолар қўймоқда. Бу биринчи навбатда ҳаётий масалалар: иқтисодий ривожланиш, маънавий такомиллашишга боғлиқ. Бугунги кунда шу нарса аниқ бўлиб қолдики, дунёдаги ҳеч бир халқ ўз раънақини ёлғиз ўзи белгилай олмайди. Агар мамлакатлар иқтисодий жиҳатдан бир-бирига мададкор ва хайрихоҳ бўлсалар, маънавий жиҳатдан ўзаро суянч ва илҳомчига айлансалар, бундай давлатлар ва халқларнинг истиқболи порлоқ бўлади.

Мен мазкур шеърини мажмуани ўқиб чиқиб, шунга ишонч ҳосил қилдимки, ҳали биз бир-биримизга кўп керак бўлар эканмиз, адабиётимиз ва умуман, маданиятимизни маънавий

жиҳатдан ҳали кўп бор бойитишимиз мумкин экан. Жумладан, қозоқ шоирларининг ижодидаги бепоён далалар сурури, дўмбиранинг дилбар қуйлари, ойдинда кезган йилқи уюрларининг хуррам дупурлари ўзбек ўқувчиларида қозоқ заминига, унинг заҳматкаш халқига, оддий одамларининг беғубор қалбига бўлган тансиқ меҳрларини товлантирса ажаб эмас.

Мажмуага кирган шоирлар ижодининг муҳим жиҳати шундаки, улар икки халқ дўстлигини энг юксак оҳангларда куйлайди. Таржимон бу борада қунт билан меҳнат қилиб, ҳар бир шоир ижодидаги энг сара шеърларни танлаб олишга муваффақ бўлган. Айни чоғда, у ҳар бир шоир ижодига ҳурмат билан ёндашиб, уларнинг услубига хос хусусиятларни, нозик нуқталарни зийраклик билан англаган, улардаги оҳангларни, қочиримларни сақлаган ҳолда ўзбек ўқувчисига етказишга интилган.

Ҳали даврлар ўтар, кўп нарсалар унутилар, лекин дўстлик ҳақида айтилган самимий сўзлар яшаб қолмоғи шубҳасиздир.

Имоним комилки, бу шеърӣй мажмуа ўзбек шеърхонлари учун ажойиб туҳфа бўлади.

*Озод ШАРАФИДДИНОВ,
Ўзбекистон Қаҳрамони.*

АБАЙ

(1845 — 1904)

Абай (Иброҳим) Қунонбоев янги қозоқ адабиёти ва адабий тилининг асосчиси. У Семипалатинск (ҳозирги Семей вилоятининг Абай тумани)даги Қашқабулоқ овулида туғилган. Аввал шу ердаги "Эскитом" мактабида, ўн ёшга тўлгач, Семейдаги Аҳмад Ризо мадрасасида таҳсил олади.

Ўн ёшларидан шеър ёза бошлаган. У ўз ижоди билан қозоқ шеъриятида янги даврни бошлаб берди. Улуғ шоир, файласуф, маърифатпарвар, бастакор сифатида улкан маънавий-эстетик мерос қолдирди. Унинг насрда битилган "Қора сўзлар" номли фалсафий асари қозоқ халқининг педагогик-дидактик тафаккури тараққиётида катта ўрин тутди. Шеърларида халқ руҳи, миллий қиёфаси, бадиий тафаккур олами ўзининг тўла тажассумини топди.

Абайнинг гўзал ва дардчил лирикаси фақат XIX аср қозоқ адабиётининггина эмас, умумтуркий шеърят хазинасининг ҳам бой, латиф бадиий ижод намуналаридан ҳисобланади.

КУЗ

Сур булутлар қоплаб олар кўкни бутун,
Қуюқ туман босиб келар бамисли тун.
Тўқлигидан ё совуққа йўқлигидан —
Уйир тўзар, ҳар томонга чопар қулун.

Майсаю гул-кўкатлар йўқ бурунгидай,
Ёш-яланг ҳам сурон солмас, ҳар ишга шай.
Кексайган чол-кампирдайин қовжирамиш
Баргларини тўкиб бўлган янтоқ, қуврай.

Вақти келиб қор кўтарар бунда қуюн,
Лекин ҳозир куз чалмоқда мунгли куйин.
Болаларин бувисига жун йигиртиб,
Ёш хотинлар ямаб-ясқар ўтов-уйин.

Фоз, турналар учар кўкда жануб сари,
Кун бир тутам, завқу сурур кўздан нари.
Овуллар ҳам файзи кетиб, мунғаймишдир
Эшитилмас элнинг ўйин-кулгулари.

Ел захридан изиллайди танлар жовраб¹,
Қора совуқ яланг қирда кезар довлаб.
Кўмик суяк, сарқит таом тегмагандан
Уйда ит ҳам йўқдир, кетган сичқон овлаб.

Қоронғи куз гирдобиди адир-тоғим,
Дил тундлашар қиш забтини туйган чоғим.
Ахир, олов ёнмас уйда — сурур қайдан,
Кўрган кунинг қуриб кетсин, ай қозоғим!

¹ Совқотиб маъносида.

ҚИШ

Оқ либосда, қурч гавдали, оқ соқолли —
Сочган захри тирик жонга ғовғо солди.
Уст-энгили қировда ва турқи совуқ,
Қадамини ғарч-ғурч босиб келиб қолди.

Нафасида — аксиригу аёз дуркун,
Кекса қуданг янглиғ келиб қолди бирдан.
Заб бостириб кийиб олган пахмоқ бўркин,
Ел-изғирин унга ўтмас — тетик, бардам.

Нақ булутдай қоши тўсиб икки кўзин,
Бош силкиса юрагингга қутқу солар.
Ногоҳ бўрон туриб дўқ-дов қилса шу зум,
Кенг даштдаги оқ қасрдек уй чайқалар.

Завқи тошиб чопиб юрган бола-бақра
Кўринмайди, юз-кўлини ушук урди.
Қават-қават чопон кийса ҳам молбоқар,
Аччиқ елга дош беролмай юз ўгирди.

Писандмасди йилқига қор ёғса қат-қат,
Кўк аёзга улар қандоқ қилсин тоқат!
Қўраларга оч қашқирлар тумшуқ солди,
Ҳой, чорвангни ташлаб қўйма итга фақат!

Уйқусизлик ўлдирмайди, анграймагин,
Қувват бўлар — кунгайларга ҳайда молни.
Ит еганча Қўндибою Қанай есин,
Қувиб юбор қасам урган манов чолни.

* * *

Уйғотар дилда ишқни
Яхши қўшиқ, яхши куй.
Ҳаётингда қўшиқни
Суйсанг агар менча суй.

Ҳасратларинг чекинар,
Унутасан дунёни.
Юрак завққа чулғанар
Қўшиқ тинглаган онинг.

Хувиллаган саҳрода
Сув топгандек бўларсан.
Ожиз қолсанг мабодо,
Куч-қудратга тўларсан.

Юрагингда турфа хил
Хотиротлар уйғонар.
Вужудингни туйғулар
Дарёсида тўлғатар.

Гоҳ қўшиқ оғушида
Ёдга тушар ҳасрат-ғам.
Кўринур умр шунда
Армонларда мужассам.

Куй мавжи тебраб дардим,
Аламларни бўйлайман.
Алдамчи рўёларни
Тагин чин деб ўйлайман.

Туғиламан қайтадан —
Юрагим қўшиқ тинглар...
Қолдими мен тотмаган
Тагин заҳар-заққумлар?!.

* * *

Ўлсам, умрим қордаги из бўлмасми?
Ўткир тилим тортинчоқ қиз бўлмасми?
Муҳаббат ва ҳасратда ёниб ўтган
Менинг оташ юрагим муз бўлмасми?

Олтин деб асраганим, жез бўлмасми?
Шоҳи деб ўйлаганим, бўз бўлмасми!
Ҳаприққан бўлса бир пайт асов юрак,
Кейинча эл оғзида сўз бўлмасми?

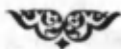
Нажотсизман мен ғамда бахтиқора,
Ҳасратларим адоқсиз, топмам чора.
Битта қалбга зарурми шунча ёнмоқ,
Қара, ахир, бир жонман — дили пора.

Юрагингнинг тубини теран бўйла,
Мен ҳақимда сўйласанг ростин сўйла.
Мен тақир ерда ўсдим ва бир ўзим
Мингта билан олишдим, буни ўйла!

Ёшликда олғир эдим, ўйдан йироқ,
Лекин не-не қалбларда ёқдим чироқ.
Ҳар кимсани шод этмоқ орзум эди,
Элдаги ношудлардан куйдим бироқ.

Замондан тегмади ҳеч эрк ўзимга,
Шунданми дунё тордир гоҳ кўзимга.
Хор бўлдим ўз юртимда топмай қадр,
Сен, дўстим, мени ая, боқ сўзимга!

Сиртим нур, ичдан қанча қалтирамай,
Дунё ўтар мендан ҳеч ҳол сўрамай.
Ўлан — нақ аёл, сиринг ёяр элга,
Бас, сўзим тўхтатай, кўп алжирамай.

Маҳамбет ҶТЕМИС ўғли

(1804 — 1846)

Маҳамбет ҶТЕМИС ўғли Ички Бўкей ўрдаси, Бекетай аймағи (ҳозирги Ўрол вилояти, Жойбек тумани)да туғилган. 1824 — 1829 йилларда Оренбургда ўқиган.

Ёшлигидан шеър ёза бошлаган Маҳамбет маҳаллий амалдорларнинг кирдикорларини фош қилувчи асарлари учун 1829 — 1831 йилларда қамокда ўтиради. Қамокдан чиққандан кейин 1836 — 1837 йилларда бўлиб ўтган кўзғолонга машҳур халқ ҳимоячиси Исатой Тайманов билан бирга раҳбарлик қилади.

“Жанггирга”, “Боймағамбет султонга”, “Еравул отга эгар солмай”, “Улкан армон”, “Ёйиқнинг бўйи кўк яйлов”, “Отадан туғилган ардоқли эр” каби шеърларида у ҳукмрон тўдаларнинг халққа ўтказаетган жабр-зулмлари, золимликларини қаттиқ танқид қилади. У қозоқ шеъриятидаги тўлғов, қўшиқ ва терма каби лирик жанрларни халқчиллик, ҳикмат ҳамда фалсафий оҳанглар билан бойитди.

Маҳамбет шеърлари оғиздан-оғизга ўтиб, халқ орасида кенг тарқалди. Улар ХХ асрга келиб махсус ёзиб олинди ва алоҳида китоб ҳолида нашр этилди. Маҳамбет шеърлари қозоқ шеъриятига жанговарлик, ижтимоий-сиёсий мавзу ва фалсафий йўналиш олиб кирди. Улар сиёсий лириканинг ноёб намуналаридир.

ЁЛҒОН ДУНЁ

Қўғали кўллар, қум, сувлар
Кимларга манзил бўлмаган?
Қирғоқдаги гужум тол
Кимларга соя бермаган?
Шойи рўмол ўраган
Гўзаллар кимдан қолмаган?
Энг сара, учқур тулпорлар
Кимни йўлга яёв солмаган?
Қулонлар ичмас балчиқ сув
Кимларга шарбат бўлмаган?
Садоғини сариқ тўт босиб,
Ёв излаган мард эрнинг
Қайда боши қолмаган?
Ичайлик-да, кияйлик,
Минайлик-да, тушайлик,
Ўйнайлик-да, кулайлик,
Ўйласанг, ҳей йигитлар,
Ушбу ёлғон, шум дунё
Кимлардан ҳам қолмаган?!

АРҒУМОҚҚА ЎҚ ТЕГДИ

Арғумоққа ўқ тегди —
Курагининг тагидан.
Эр йигитга ўқ тегди —
Бехос нақ кўкрагидан.
Мункайиб ётиб кўп ичдим
Ёзнинг кўлмак сувидан,
Нетай, дунё экан бу!
Чорасиз кетиб бораман
Ёнимда аскар камидан.
Мен юртимнинг ориман,
Бир гўзалнинг ёриман.

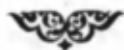
Сағримга қамчи текканда,
Чопмай қандоқ чидайин!
Илдизи кесилган тик терак
Мисоли мен қуларман!

ЁЙИҚНИНГ БЎЙИ КЎК МАЙСА

Ёйиқнинг бўйи кўк майса,
Уни ўриб, жойлармиз.
Мағрур ўмров отларни
Унга кунда бойлармиз.
Худо ишни ўнгласа,
Омад кулиб боққанда
Босиб келган ёвларни
Кўйдаи қилиб ҳайдармиз.

ҚИЗҒИШ ҚУШ

О, қизғиш қуш, қизғиш қуш!
Қанотинг қизил, бўйнинг тўс.
Исатойдан айрилиб,
Ёлғизлик-ла бўлдим дўст.
О, қизғиш қуш, қизғиш қуш!
Эл кўриган мен эдим,
Мен-да айрилдим элимдан.
Кўл кўриган сен эдинг,
Сен-да айрилдинг кўлингдан.
Осмонда учган қизғиш қуш!
Сени кўлдан айирган —
Лочин қушнинг тепкини.
Мени элдан айирган —
Хон Жангирнинг эпкини.
Кимга дардим айтайин?..
Азобларда ўтди-ку
Маҳамбетнинг кўп куни!!!

Жамбул ЖАБАЕВ

(1846 — 1945)

Халқнинг сеvimли шоири, моҳир сўз устаси, улуғ оқин Жамбул Авлиёота вилоятидаги Қоратов этакларида дунёга келган. У халқ оғзаки ижодиёти намуналарини болалигидан севиб ўрганди ва қozoқ халқи орасида айтишув санъатининг етакчиси сифатида шуҳрат қозонди.

Шоирнинг ижоди муносиб тақдирланди. У кўплаб мукофотлар ва нишонлар, совринлар олишга сазовор бўлди.

Оқин Жамбулнинг шоирлик қудрати, салоҳияти халқона оҳангларда айtilган ўйноқи мисраларда, сўз санъатининг нозик товланишлари акс этиб турган қўйма терма ва тўлғовларда ёрқин ифодаланган. Халқининг эзгу умид-орзулари, қувонч ва ташвишлари санъаткорона тасвирланган Жамбул асарлари ҳамиша севиб ўқилади.

ОЛАТОВ

Тизилган тоғлари бор Жеттисувнинг,
Дов-дарахт ўсар унда турфа, минг-минг.
Шу юксак қоялардан қайнаб-тошар,
Кўрасан томошасин оққан сувнинг.

Бу гўзал тоғлар кимни мафтун этмас?
Куйлашга бийрон тил ҳам кучи етмас.
Ўригу олма, олмурут, мевалар кўп,
Бир тотсанг оғзингдан ҳеч таъми кетмас.

Сузади оқ булутлар — осмон мулки,
Ўрганар оқ чўққилар осмонликни.
Турли жон-жониворлар яшар бунда,
Тилайди бир-бирига омонликни.

Арслон, айиқ, қашқир, тулки ва бўрсиқ,
Силовсину йўлбарслар юрар йўртиб.
Қайнаган оқ булоқлар мавжларида
Ўйнайди кумуш балиқ сакраб-шўрчиб.

Бу ернинг кенгликлари кафтдек эмиш,
Деҳқонлар адирларга буғдой экиш;
Бу юртда макон тутиб заҳмат чеккан
Эл учун етказарлар ризқ-рўз, емиш.

Олатов Жеттисув-ла қучоқлашган
Элига дур-гавҳарли қўйнин очган.
Бағрингда Олматадай зўр шаҳрим бор,
Бовурдош — ўрис, қозоқ ўртоқлашган.

Яйлов бор бу ерларда — ётар чалқиб,
Кўк майса адир-қир — турар балқиб,
Қизигин кўк яйловнинг кўрай десанг,
Майсага ётиб олиб, унда қалқи.

БОЛАЛАРГА

Болалар, омонмисиз, чироқларим,
Кўлдаги қамиш каби ўйноқларим!
Ошса гар бир ҳафтадан, туролмайман —
Забтига олар соғинч қийноқлари.

Бобонгиз келди сизга меҳмон бўлиб,
Қадди дол, боқманг унга ҳайрон бўлиб.
Унинг хўб бу дунёга меҳри қонган,
Ёшликдан айтган ўлан ўйнаб-кулиб.

Биламан, ўсажаксиз сиз ҳам яйраб,
Чаману боғчаларда қушдек сайраб.
Фақат сиз бир нарсани унутмангиз,
Улғайинг — юртингизни машҳур айлаб!

САРИБОЙГА

Сариаке, сўзим изҳор қилдим сизга,
Сиз айтган гап олий мезон бўлган бизга.
Қўлга олиб дўмбирамни — талаб қилдим,
Берасиз қандай баҳо улингизга?

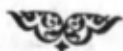
Ёмоннинг кўнгли кукда, баланд саси,
Учириб юборгудай шабадаси.
Яхшининг ўзи кичик, ўйи бийик,
Бирдайми иккисининг мартабаси?

Бировлар текин ошга бўкмоқ истар,
Инсофга чақирганни сўкмоқ истар.
Кўтариб бу дунёнинг гўнг-қўқирин,
Обориб қай чуқурга тўкмоқ истар?

Бировлар қаршисида пайдо тоғлар,
Ҳар лаҳза хушомадга ўзин чоғлар.
Бировлар орзусига етолмас ҳеч,
Билмайди — оёқ-қўлин нима боғлар?

Қай биров оқ булутда қаср қуар,
Кўкдаги ой мента деб довлаб юар.
Бировлар қуруқ сўздан қамчи ясаб,
Оққув миниб, қулонни овлаб юар.

Мени шулар қай бирига эп кўрасиз?
Ўзимга ўзим десам ўпкаларсиз.
Суйекем¹ суйганини ўйласангиз,
Ўлан бўлсин шеригинг, деб берасиз.

¹ Суюнбой оқин — Жамбулнинг устози.

Шокарим ХУДОЙБЕРДИЕВ

(1858 — 1931)

Қозоқ адабиётининг йирик арбоби Шокарим Худойбердиев Семипалатинск вилоятининг Чингизтов туманида туғилган. Етти ёшида етим қолиб, тоғаси Абай Қунанбоев оиласида тарбияланган. Мустақил равишда билим олиб, араб, форс, қадимги турк ва рус тилларини ўрганган.

Унинг шеърлари фалсафий тимсоллар, гўзал ташбеҳларга бой. У ажойиб шеърӣ асарлар билан бирга ахлоқӣ-маърифӣ, тарихӣ рисолалар ҳам ёзган. "Қозоқ онаси" шеърлар тўплами, "Қалмақан ва Мамир", "Энлик ва Кўбек" каби асарлари, "Қозоқ шажараси" рисоласи халқ орасида машҳур бўлган.

Шокарим шарқ мумтоз адабиёти намуналарини ва А.Пушкин, Л.Толстой асарларини қозоқ тилига таржима қилган. Унинг ижоди қозоқ адабиёти ривожига катта ҳисса бўлиб қўшилди.

БЕЗАВОЛ АСКАР

Шоҳлар ўйида қирғин-дов,
Жанг учун шайлар аскарин.
Бир-бирин қириб беаёв,
Нақ ўққа йўллар ёшларин.

Дунё чарх уриб толмаган,
Ютмади не инсон бошларин.
Эл тугул ер ҳам қолмаган,
Айтмасанг қабр тошларин.

Менмасми асли чин подшоҳ,
Аскарим — ўлану сўзларим.
Улар-чи мудом кўр, гумроҳ,
Кўрмас узоқни кўзлари.

Зеро, бизнинг аскар ўларми,
Қоғозга муҳр этилгач.
Зўр аскар бўлмай нима у,
Тўрт томон ишғол этилгач.

Ёвлар ҳар қанча урса-да,
Аскарим енгиб бўлмайди.
Дунё чарх уриб турса-да,
У қаримас ва ўлмайди.

Зеро сўзимга ажал йўқ,
Борган ерини қирмас ҳам.
Дунёда собит амал йўқ,
Борлари мангу турмас ҳам.

Олмам шоҳликни берсанг-да,
Ўлим-чи тортиб олади.
Мен бир кун кўзим юмсам-да,
Қалбим қоғозда қолади.

Ўқир насллар сўзимни,
Гоҳ завқланиб, гоҳ куларлар.
Кўрмаса-да нам кўзимни,
Зорланиб ўтганим биларлар.

* * *

Дўст сенга зор,
Душманинг хор,
Сен тилакка етган он.
Беадад бахт,
Олтиндан тахт —
Аямаса ўзни жон.

Чекинар ғам,
Қолмас алам —
Дил муродга етса гар.
Бироқ не наф —
Барин ташлаб
Қўлинг очик кетса гар.

Бу дунё қув,
Бир оқин сув,
Тушдик унга чўп бўлиб.
Кундан-кунга
Дил тўлар мунгга
Ташвишимиз кўп бўлиб.

Гоҳи тошга,
Гоҳ оғочга
Тўқинамиз уриниб.
Сувидан-да
Оғусидан-да
Қутуламиз суруниб.

Дунё — тошқин
Мавждек шошқин
Сингар ерга дам-бадам.
Тин билмай ҳеч
Эрта ё кеч
Бари шунда бўлар жам.

Ҳар кас бари
Фано сари
Йўл олгайдир бегумон.
Тунга иниб,
Мангу тиниб,
Шундагина тинчир жон.

* * *

Суйдим мен азалдан турк тилин,
Жамулжамдир унда бор билим.
Ўзлаштирдим сеҳрин ихлос-ла,
Мазмунга тўлди ҳар куним.

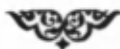
Ўрганишдан сира толдимми,
Шундан оқин бўлиб қолдимми!
Меҳр қўйдим ўрис тилига,
Бойитар энди у қалбимни.

Шогирдман Толстойга, тонмайман,
Ўқийман уни — ҳеч қонмайман.
Уни кофир деб атадинг сен,
Нафрат ўтида мен ёнмайман.

Толстой кофирмас, кофир — ўзинг,
Ёлғондир ваъзинг, ёлғон сўзинг.
Кўнгли сўқир нодонсан, феълинг каж,
Қандоқ пайқасин нурни кўзинг?

Кўнмам динни терс бурмоғига,
Тушмам ҳеч унинг қармоғига.
Рости, ундоқ минг касни
Олмайман Толстой тирноғига.

Ақлли-ла гап талашмагин,
Мунофиқ сўфига ёндашмагин.
Доно, оқ ният одамларнинг
Измин тут доим, адашмагин.

Султонмахмуд ТҰРАЙФИРОВ

(1886 — 1920)

Қозоқ романчилигининг асосчиларидан бири, демократ шоир Султонмахмуд Тұрайғиров Павлодар вилоятининг Баяновул туманида туғилган. Мадрасада таълим олган. 1913 йилдан бошлаб биринчи қозоқ журналы "Айқоп"да масъул котиб бўлиб ишлаган.

Илк шеърлари, публицистик мақолалари ва очерклари ана шу журналда эълон қилинган.

Шоир халқ турмуши манзараларини, овул ҳаётини ҳаққоний кўрсатишга интилди. Шунинг учун ҳам шеърларида гражданлик руҳи кучли. "Адашган умр", "Гадой" достонлари фалсафий умумлашмаларга бой, уларда ижтимоий адолатсизлик ва тенгсизликлар қаттиқ қораланади. Адиб қаламига мансуб "Қамар сулув" романи қозоқ реалистик насрининг илк гўзал намуналаридан биридир.

ҚИМИЗ

Азалдан ҳар ён донғи кетган, қимиз,
Сени тотган муродга етган, қимиз.
Табарруксан, ҳаттоки бир томчинг ҳам
Ҳар қандай дардга шифо этган, қимиз.

Чиққанда адир узра ой чарақлаб,
Қўясан атрофингга ипсиз боғлаб.
Томоққа “култ-култ” этиб қуйиласан,
Ташналар таскин топар кўнглин чоғлаб.

Кувининг овозлари бирам ёқар,
Кўзини узмас ундан бола-чақа.
Дунёда турли-турли неъматлар кўп,
Неъматсан — таърифи йўқ сен шунақа.

Кўпирсанг — жаннат бўйи анқиб кетар,
Мавжларинг ҳар вужудни сармаст этар.
Айқириб оққан дарё садосидек
Етти қирдан нарига исинг етар!

Сеҳринг бор — сени тотган тиришмайди,
Ёвига дўст тутинар, уришмайди.
Лабимга бир-икки кун тегмай қолсанг,
Кўнгил курғур буришиб, қуруқшайди.

Кувининг саси чоллар эсин олиб,
Чиқиб келар улар уйдан “ҳай-ҳай” солиб.
Майли, сўк, майли, ҳайқир, майли, жекир,
Кек сақламас ҳеч ким сенга, кўнгли қолиб.

Меҳмон исинг олисдан билаверар,
Бир салом-чун қошингга елаверар.
Бою гадой, яхши-ёмон, тўра, фақир
Сен томон ёпирилиб келаверар.

Айниқса, ҳожи, сўфи, ҳўжа-мулла
Тасбеҳларин ошиғич олиб қўлга,
Оқ фотиҳа берарлар келганданоқ:
“О худойим, арвоҳлар, ҳар вақт қўлла!”

Зиёрат қилар шу тарз юртнинг бари,
Кўнгиллар бирам чоғ, дил ғамдан нари.
“Ёпирай!...” дея сенга бош иргашса,
Эҳтиром билдирарлар ичган сари.

Шопирсанг чўмич билан қулоч кериб,
Йиғилган меҳмонингга қуйиб бериб.
Уйини, ўтовини ташлаб буткул
Ҳар гапида кетмасми сенга эриб.

Ҳар ён кўзи жавдираган шўрлик гадой
Кўярми исинг андиб, тентирамай.
Бояқиш обрўйингни ёяр юртга,
Бир қултум берсанг агар “кет, чиқ” демай.

Киши йўқ — қимиз билан кечган онни —
Хуш демас, майли, кезгин кенг жаҳонни.
Қимизсиз, менга деса, Афлотун бўл,
Кўрмассан сўзинг тинглар ҳеч бир жонни.

Олдиндан қимиз кетса, қизиқ кетар,
Қитмир гап савлатингни бузиб кетар.
Кечагина бийик бўп ўтирган юрт
Бугун сендан умидин узиб кетар.

Сен ортиқ тутакмагин ҳар ён чошиб,
Бос аввал ташналигинг қимиз топиб.
Қимизга етишгач, сўнг ҳовлиқ, ҳайқир,
Ўзингни султондек сез, гапнинг лофи.

Ай, қимиз, изза қилдинг қўлга тушмай,
Юраин токайгача куви пишмай.
Юракнинг ғамларини аритгунг сен,
Топсам гар элга берай, ўзим ичмай.

КҮЧИШ

Лайлакқорлар розин айтар енгил елга,
Дашт тўйинар сойдек жўшиб оққан селга.
Соат сайин кун гуркираб, кўк гулдираб,
“Кўч”, — деб сурон солар қишлаб ётган элга.

Тараддудга тушиб қолар барча дарров,
“Керак, — дея, — янги йилда янги яйлов”.
Тўзган ашқол-дашқолини йиғса кимдир,
Мункиб ётган аравасин созлар биров.

Ночорлар ҳам тадоригин кўриб қўйган,
Камайтириб йўл ҳақини бир-бир қўйдан.
Юртнинг бари бўлди бирдан алғов-далғов,
Чунки қишда кўчиш чиққан эди ўйдан.

Кимдир эски лаш-лушларин гўнг-ла ёпди,
Юкин енгил қилмоқликнинг эвин топди.
Узангию юган, эгар эскирган хўб.
Аравада эса қуруқ савлат қопти.

Қий ва тезак бўй тарайди бад, ачқимтил,
Тўзган ерда тўзғиганча қолди сабил.
“Кўч дегани ростлар ўзин йўлда”, дея
Кўрасидан кўчди қозоқ апил-тапил.

Аравага от ўрнига сигир кирар,
Бузоқчалар ҳайрон бўлиб ортда юрар.
Дам туртиниб кетар ҳамма бир-бирига,
Сўна чақиб сигирни зир югуртирар.

Дим ҳавода бўка қўниб сўрганда қон,
Мол ўқалоқ отар, унда қоларми жон!

Бола-бақра “она” деб ув солиб борар,
Нақ талатўп гирдобиди қолиб борар.
Тутиб кетар аёлларнинг шанғиллаши,
Ҳар биттаси ношуд эрдан нолиб борар.

Силжир карвон вақт-соати, жойи билан,
Бўз йигитлар елар ҳар ён тойи билан.
Аравада борар кимдир, кимдир — яёв,
Камбағал кас оворадир бойи билан.

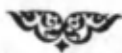
Қўзғалганда катта йўлда кўчу кўрон,
Кўтарилар ўрам-ўрам чангу тўзон.
Итлар улиб, сигир маъраб, бўта бўзлар,
Аравалар суронига тўлар ҳар ён.

ТУҚҚАН ЭЛИМГА

Умид-ла менга қарайсан,
Ўзингга ҳамдард санайсан.
Мен дастёрликка ярасам,
Сен роҳбонликка ярайсан.

Ҳар ишга, элим, мен шайман,
Жонимни сендан қиймайман.
Корингга бакор келмасам,
Эзилгум, ўзни қийнайман.
Олти қир ошиб кетсам-да,
Сўзларинг сенинг сийлайман.

Сендан, элим, бор ўтинчим,
Изн эт дилимни очай мен.
Тўплаган илму билимим —
Қошингга келтириб сочай мен.

Аҳмет БОЙТУРСУНОВ

(1873 — 1938)

Қўстанай вилоятининг Жанкелдин туманидаги Саритубек овулида туғилиб ўсган Аҳмет Бойтурсунов қozoқ халқининг XX аср бошларидаги миллий-озодлик ҳаракати йўлбошчиларидан бири, давлат арбоби, шоир ва публицист сифатида танилган.

У қozoқ тили ва адабиётининг тадқиқотчиси, қozoқ имлосининг ислохотчиси, шунингдек, маърифатпарвар шоир ҳамдир. Уни ҳақли равишда қozoқ адабиётшунослиги фанининг асосчиси, деб аташади.

У қолдирган “Ўқув қуроли” дарслик китоби қozoқ тилида ёзилган тўнғич алифбе ўқув-қўлланмаларидан ҳисобланади. У ёзган кўплаб шеърлар халқ қўшиқларига айланиб кетган.

ОҚИН ИНИМГА

Сўзимга қулоғинг сол, оқин иним!
Ўй-фикр ва руҳимиз яқин, иним.
Оғалик ҳуқуқим бор, шундан сенга
Келдим мен ўргатай деб ақл, иним.
Ўзимни оғангдайин тутсам агар,
Бу ишим кўрармисан маъкул, иним?
Оғангнинг гар адашган ери бўлса,
Сўрайман эта қол деб афу, иним.
Жой юрсанг қоқилмайсан, йиқилмайсан,
Йўқса ким бўлар бунга кафил, иним.
От кўйган олд-ортига қарамайди,
Доимо бўлгин биздек фақир, иним.
Тўнғиздай ҳар нени еб семирганлар
Саналиб ақллига ётир, иним.
Миллатнинг арзандаси бўлай десанг,
Ночорнинг кўпроқ егин ҳақин, иним.
Сийласин десанг юртинг қадринг билиб,
Айғирдай мўминларга айқир, иним.
Билимли бўлай десанг эл ичинда,
Тўхтамай сўйлаб, ҳаргиз лоф ур, иним.
Қўлингдан булар бири келмас бўлса,
Кимгадир шотир бўлиб чарх ур, иним.
Сўзингни тинглатайин десанг юртга,
Эт тортиб товоқ-товоқ, чақир, иним.
Оғзи-ла ўроқ ўриб берар ҳар ким,
Қимизни коса-коса шопир, иним.
Эт билан қимиз бериб сўйлаб кўрсанг,
Айтганинг юртга болдай татир, иним.
Илминг гар Афлотундай бўлса ҳамки,
Билки, эт-қимизсиз — бир пақир, иним.

ҚОЗОҚ УДУМИ

Ғоз эдик қатор учиб қанқиллаган,
Саҳрода кўлга қўниб салқинлаган.
Бир ўртга¹ — қайдан чиққан — дучор бўлиб,
Не қолди танамизда черпилмаган?!

Алашнинг одамининг бари маълум:
Ким қолди тарозига тортилмаган?
“Мен яхши” деганлар кўп, тўлиб ётар,
Яхшилик ўзи бошидан ортилмаган.

Қақиллаб, бийрон-бийрон сўйловчи кўп,
Элкинлаб, учқур отдай қарқинлаган.
Бўш белбоғ, бўшанг ва сўст бўз бола кўп,
Кигиздай чала босиб, қарпилмаган.

Эмгаклаб эт андиган чоллар ҳам кўп,
Термилиб, бир тўйишдан ор қилмаган.
Оққўнгил, аланг-жалаңг одамлар бор,
Ҳисоблаб озин кўпга, анқиллаган.

Қурумсоқ, неча саранг бойлар-да бор,
Қайиқдай тўлқиндаги қалтиллаган.
Баридан тинч уйқуда ётганлар кўп,
Унутиб мақсадини, талпинмаган.

Шуларнинг қаторида биз юрибмиз,
Маст бўлиб мис тугмага — ярқиллаган.
Не нафдир ҳунаринг ва билимингдан,
Энг керак ўринларда сарф қилмаган?

Бу сўз бир ҳасрат эрур, хатга ёзган,
Қолмади ҳеч хосият, қозоқ озган.
Бой — бойир, ўқиганга — шаън-обрў йўқ,
Юрт ғамин ўйлайдиган одам оздан.

¹ Ёнғин, олов маъносида.

ЁЗУВЧИ ТАСКИНИ

Бу сўзни биров олмас, биров олар,
Бирови қарамаса, биров қарар.
Ҳаммага бирдек ёқиш осон эмас,
Кимгадир ярамаса, кимга ярар.

Қайсиси ихлос билан қулоқ солар,
Қайсиси ёқтирмайин кўзин олар.
Дунёда суйганим бор, куйганим бор,
Улардан оз бўлса-да, улги қолар.

ҚОЗОҚ ОДАТИ

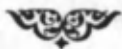
Қалтиллаб қайиқ миниб, эшкаги йўқ,
Денгизда кетмоқдамиз кечмаги йўқ.
Ел эсса, бўрон турса бу муҳитнинг
Товонни тирамоққа тираги йўқ.

Бу кўйга бугун эмас, кўпдан кирдик,
Олд-ортин англамаган бет-ман кирдик.
Чиқармай бир енгдан қўл, бир ердан сўз,
Олалик олти бақан дард-ман кирдик.

Мисоли бир қудратни синагандай
“Сақлайди, сақлар бўлса” — шарт-ман юрдик.
Ёт ёқни яратганга кўзгу қилиб,
Яқин-ла аразлашдик, итдай урдик.

Билдирдик элнинг сирин, эрнинг хунин
Берилиб низоларга икки кунлик.
Киради тентак эси тушдан кейин,
Мушқулин халқимизнинг кейин билдик.

Ҳали ҳам лоқайд, мудроқ элга боқиб,
Айтурга бирон иш йўқ — фалон дерлик.
“Бу тўйни кўп-ла кўрган ёлғиз менми? —
Дейди у, — не бўлса-да юрт-ла кўрдик”.

Мағжан ЖУМАБОЙ

(1893 — 1937)

Қозоқ шеъриятининг буюк намояндаси, оташнафас шоир Мағжан Жумабойнинг номи халқ орасида афсонага айланиб, қалблардан ўчмас жой олган. У 1893 йилнинг май ойида дунёга келган. Ўн тўрт ёшидан шеър ёза бошлаган.

Шоир асарлари ўша пайтларда қозоқ, татар тилларида нашр қилинувчи газета-журналларда чоп қилинган. "Чўлпон" номли илк шеърлар тўплами 1912 йилда Қозон шаҳрида босилган. Улуғ шоирнинг "Баян ботир" номли достони 1922 йилда Тошкентда ёзилган ва шу ерда нашр қилинувчи "Сана" ("Тафаккур") журналининг 3-5 сонларида эълон қилинган.

Мағжан Жумабой ижодиёти – туткун қалб фарёдларининг, озодлик нашидасини қўмсаб оқ урган дил дардларининг ифодасидир. Шоир бутун умри бўйи мустамлака кишанларини парчалаб ташлашга даъват қилувчи шеърлар ёзди, озод ва эркин ҳаётни эҳтирос билан ёниб куйлади. Исёнкор руҳдаги шеърлари учун мустабид ҳукумат зиндонларида ўтириб, охир-оқибатда сталинчи ёвузлар қўлида ҳалок бўлди.

Мағжаннинг оловли шеърлари узоқ йиллар мобайнида халқдан яшириб келинган эди. Фақат мустақиллик туфайлигина бу исёнкор шеърлар яна ўз халқининг маънавий хазинасига айланди.

ТУРКИСТОН

Туркистон — икки дунё эшиги бу,
Туркистон — ҳар бир туркнинг бешиги бу.
Туркистон — Тангри берган муқаллас жой,
Туркистон — ҳар бир туркка сочар ёғду.

Мозийда Туркистонни Турон демиш,
Туронда турк улуси топган емиш.
Туроннинг тақдири ўн долғалидир,
Бошидан оғир кунлар кечган эмиш.

Туроннинг тарихи бор мисли ялов,
Теранроқ боқсанг ўтдай ёнар лов-лов.
Туроннинг ери билан суви қадим,
Денгиздай ғамига дил бермайди дов.

Туроннинг икки чексиз чўли гўзал!
Денгиздай қирғоғи йўқ кўли гўзал!
Туроннинг тўлиб оққан дарёлари,
Яна бир тўлиб оқса — сели гўзал!

Туроннинг тоғлари бор осмон ошган,
Пурвиқор чўққиларин қорлар босган.
Бағрида кўк булғқлар жимирлайди,
Яралиб тоғдан оққан томчи ёшдан.

Сахролар юзин босмиш қат-қат ажин,
Сассиздир олган каби мангуга тин.
Кўринмас__ жон-жонивор сарғиш уфқда,
Қумларда рақс этади парию жин.

Туроннинг сувлари бор мовий, зилол,
Чайқалиб ётар яшнаб улкан Орол.
Бир томон — ярқираган Иссиқкўлнинг
Бағрида дунё кўрган туркий кўкёл.

Ўртада Жайхун, Сайхун оқар сарин,
Икки наҳр боқиб келган туркнинг барин.
Бешак бу икки дарё орасинда
Топгайсан улуғ бобонг ҳикматларин.

Туроннинг Тиёншондай тоғи қалай,
Тенг келмас Тиёншонга тоғлар талай!
Туркнинг чўнг ғурурин сен ёдга солгин,
Викорли Хонтенгрига қарай-қарай.

Йўқса, у буюк юртга ўхшармиди?
Улуғлар бу заминни йўқлармиди?
Қазигурт хосиятли тоғ бўлмаса,
Тўфонда Нуҳ кемаси тўхтармиди?

Бу тупроқ эзгу — гарчи оддийдаин,
Уқарсан тарих кўрсанг буни тайин.
Туронга бежиз хумор бўлган эмас,
Қачондир Кайхисраву Зулқарнайн.

Бу шундай хуш ўлкаки — тонглари соф,
Ботирлар этди уни шан, файзиёб.
Туроннинг доврўғини кўтарган илк
Шавкатли, афсонавий Афросиёб.

Туронга ер юзида ер етганми?
Башарда турк элига эл етганми?
Бемисл матонатда, заковатда
Туроннинг эрларига эр етганми?

Туроннинг беклари бор Тарағайдай,
Туғилган ундан Темур ўт бўп ўйнай.
Танилган ер юзига Соҳибқирон,
Чақмоқдай қиличини қўлдан қўймай.

Туронни мақтамайман манманликка,
Довруғин билар унинг олис-чекка.
Англамоқ борасида юлдуз сири
Ким бордир — тенг келолса Улуғбекка!

Аслдир хосиятли турк қони,
Туғди шу қон Беруний ва Синони.
Келдими бу заминга улардай зот —
Забт этган ақли билан кенг дунёни?

Камситган ким қадим турк мусиқасин?
Биларми у дўмбира ё уд сасин?
Форобий илк бор ясаб чалганида,
Диллардан қувмаганми ғам шарпасин?

Турк азал олов номин олмаганми?
Дунёнинг бағрига ўт солмаганми?
Талай турк бўлакланиб таралганда,
Қозоқда қора ўтов қолмаганми?

Арслондек элга Ватан бўлган Турон,
Тиклаган қозоғим ҳам унда кўрғон.
Қозоқнинг танти, доно Қосимхони,
Туроннинг фахри бўлган қозониб шон.

Одил хон кам учрайди Назардайин,
Улусга Есимхоннинг йўли тайин.
Таукедай донишманд хон қурган экан
Култепа деган жойда Курултойин.

Бу Турон азал-азал эзгу макон,
Дардига юпанч топган ҳар битта жон.
Туроннинг тупроғида ором олар
Танти эр, арслон юрак Абилайхон...

Ғам чеккан ўз юртида топар қоим,
Тулпор ҳам туққан ерин қўмсар доим.
Ботишу сўлга тарқаб кетган улус,
Турондир, билсанг, сенинг туққан жойинг.

Ўртада Жайхун, Сайхун оқар сарин,
Икки наҳр боқиб келган юртнинг барин.
Бешак, бу икки дарё орасинда
Топгайсан улуғ бобонг ҳикматларин.

Сакен СЕЙФУЛЛИН

(1894 — 1938)

Сакен Сейфуллин 1894 йил 15 октябрда Жезқазған вилоятининг Оқадир туманидаги "Қарашилиқ" қишлоғида туғилган. У қозоқ адабиётининг ривожланишига улкан ҳисса қўшган шоир. Унинг "Кўкчатов", "Қизил от" дostonлари ва шеърлари қозоқ шеърятининг 30-йиллардаги энг яхши асарларидан ҳисобланади. "Бахт йўлида", "Қизил шунқорлар" каби драмалари адибнинг қозоқ сахна санъатида ёрқин из қолдирганини исботлайди.

20 — 30-йиллар қозоқ шеърятинида ўзига хос мактаб ярата олган шоир мустабид тузум муҳитида ўз истеъдоди, салоҳиятини тўла намоён қила олмаган бўлса-да, шеърлари, йирик дostonлари халқ дилидан жой олиб, қозоқ адабиётининг нодир намуналарига айланган.

МУНГ

Қолганда тор лаҳадда ёлғиз ўзим,
Жон чиқиб юмилганда икки кўзим,
Танимдан айро жондай қоларсан сен,
Юракдан чиққан оташ мунгли сўзим!

Қайғулар ичра қисқа умрим ўтиб,
Жон билан тан айрилар дамлар етиб,
Қандай сир, қандай куй-ла айтганимни
Ким англар, қолганда сен — ўзим кетиб?

Шодлансам, оҳлар тортсам, ҳорсам беҳол,
Чиқардинг кўкрагимдан бир оҳ мисол.
Табиат, ўзгалардан ўзгача бўп
Куйлаган бу куйчингни бағринга ол.

Бировнинг давлатию моли кўпдир,
Бировнинг турмушидан кўнгли тўқдир.
Менинг-чи, ахтарганим: ҳасратлашар —
Бир жонкаш, афсус, у ҳам менда йўқдир.

Митти жон оғир дардга йўлиққанда,
Кўнгил бир нажот истаб зориққанда,
Қошингда бўлармикин бир меҳрибон,
Танангдан қувват кетиб, толиққанда?!

Йигитнинг бўлмаса гар жон йўлдоши,
Тўлмасми мунг-ҳасратга азиз боши?
Қайғуси, ғуссасини ким аритар.
Оққанда кўзларидан сел бўп ёши?

Кимса йўқ сир айтурга кўнгил очар,
Юракнинг куйиб-ёнган дардин босар.
Мунгимни юртга айтмай, сенга тўқдим,
Юрак — ўт, кўнгил — дарё, ҳолим абгор!

ҒАМЗАДА КҮНГИЛГА

Кўнглим-ей, ёнган ўтдай чалқир эдинг,
Лочиндай юксакларга қалқир эдинг.
Зулматга қаҳринг сочиб, лаънат айтиб,
Болдайин муҳаббатда балқир эдинг.

Эркингни ғам-ҳасратга берма, кўнглим!
Ўзингга ўкинчларни терма кўнглим!
Мунгланиб қайғуландинг нега бундоқ,
Талпиниб кўкда қулоч серма, кўнглим!

Бир кезде ғаминг тўлиб-тошгани рост,
Кўп ёвлар сиртдан тегиб қочгани рост.
Ярқираб ерга қўнган қизил кунни
Ушбу дам қора зулмат босгани рост.

Ғанимлар қўли баланд келгани рост,
Зулмат тун ёғдуларни енггани рост.
Юракни жароҳатлаб мисли ўқдай,
Қайғулар кўкрагимга энгани рост.

Бу кунда ёв ёқадан олгани рост,
Кўп душман оёқлардан чалгани рост.
Жонсиздай бўлиб ётган илон бирдан
Заҳрини нақ елкадан солгани рост.

Мунғайма сира, кўнглим, бари ўтар,
Азоблар бир зумликдай — исиз кетар.
Қора тун чулғаса ҳам орқа-олдинг,
Ярқираб тонг отувчи дамлар етар.

ҚИРДА

Ўлтирар эдим қирда кўксим тўлиб,
Тўкилди дўмбирамдан куйнинг сели.
Ўланам қанотида олиб кетди —
Дафъатан эсан сарин еллар келиб.

Ел учди дилда ғамин йиққанларга.
Сариорқа томонларга чиққанларга.
Мен қирда тўлиб-тўлиб ўлан айтдим,
Куйладим ел сирини уққанларга.

Илёс ЖОНСУҒУРОВ

(1894 — 1938)

Илёс Жонсуғуров Толдиқўрғон вилоятининг Оқсув туманида дунёга келган. Унинг ижоди қозоқ адабиётида кўп қирралилиги, бадиий бақувватлиги билан эътиборни тортади. Айниқса, шоирнинг дostonлари қозоқ шеъриятида катта ўрин эгаллайди. Улар кўпдан бери адабиётшунослар ва ўқувчилар диққатини жалб қилиб келади.

Шоир ўн бешга яқин дoston яратган бўлиб, улар ичида "Кампеске", "Тухум", "Куй", "Куйчи", "Дала", "Қулагер" каби дostonлари ҳақли равишда халқ орасида машхур бўлиб кетган.

БЎРОНДА

Қор зўрайиб қаттиқ бўрон ҳарсиллайди,
Еру кўкда изғирин чарсиллайди.
Қўй йиғилиб, тўдаланиб пана истар,
Бошини қорга тиқиб қалтиллайди.
Суяниб қўй қошида таёғига,
Тоймасни қиров босиб — ялтиллайди.
Шўрликнинг оёғида тўзган чориқ,
Пайтаваси осилиб, ҳалпиллайди.
Аёзга ўмовини очиб турар,
Бамисли қовурғаси қарсиллайди.
Вужудин совуқ ямлаб-ютаман дер,
Ҳар ёқдан аччиқ шамол анқиллайди.
Бўйнига ёпишган қор қотар зумда,
Иягида сумалак шалпиллайди...
Иссиқ ичик, тулки тумоқ, қўнжли этик —
Дуйсекбой дўнг бошида салқинлайди.
“Нарига қўйни қўзғаб қўйсанг-чи” деб,
Тоймасга зуғум қилиб шанғиллайди.
“Еганинг ош бўлмасин, баччағар!” деб,
Қарғадек қор ичида қарқиллайди.

ЯЙЛОВ

Гилагин ёйиб ташлар бунда баҳор.
Уфқда тўкиб турар тоғлар виқор.
Яйловнинг ёз лавҳасин таърифида
Менинг бир дилдан айтар ўланам бор.

Туни — олтин, кунида — кумуш ранглар.
Булоқлари маржон сочиб, куйдек янграр.
Ел эсиб гул-гиёҳлар мавжланади,
Базмда яйрагандек ёш-яланглар.

Кишнайти қулун, тойлар аҳён-аҳён,
Бўзтўрғай бўзлаб қолар кўйдириб жон.
Қўйларнинг бир четида — кўкаламда
Ўтирар қатиқ ичиб беғам чўпон.

Ям-яшил қарағайзор яйлов олди.
Қалиман ва Бейсенбек қайда қолди?
О, улар ҳов ана-ку — ҳалинчакда,
Ҳавода тебранишиб қий-чув солди.

Адирда еллар кезар даврон суриб,
Хотинлар куви пишар яйраб юриб.
Осмонни булут қоплар онда-сонда.
Яйловни чўмилтириб — ёшартириб.

Бойбича ҳалак бойга қимиз тутиб.
Бойнинг-чи, жойидадир ранги-қути.
Димоғни ёргудайин сархуш қилар
Тонг пайти анқиб келган оғиз сути.

Тикилиб бўй етган қиз бўйларига,
Эрк бериб бебош кўнгил ўйларига —
Кўзини уринтирган шу Жаъфар тоз,
Эловсиз бўп ишига — қўйларига.

Қамиш чий устида қурт йилтиллади,
Бия соғган ёш келин қилтиллади.
Эпкининг забтидан шипшийдам ўтов
Ғадойнинг кулбасидек қирсиллайди.

Йилқичи дил туйғусин завққа йўяр,
Қўшиқнинг сафосига қирлар тўяр.
Ва уни эшитган ҳар навраста ёш
Оҳ тортиб, сочин кўздан суриб қўяр.

Мол-йилқи кетиб қолмас дайдиб ҳар ён,
Уларни бир манзилга йиғмоқ осон.
Ҳовридан тушмай қозон — тонг ёришса.
Суғур тош узра чиқиб ўқир азон.

Шириндир тун уйқуси бу пайт ташда.
Қимизлар силқорилар наҳор-нашта.
Гулларнинг ифориға тўлиб кўнгли,
Оқ сулув бир чеккада тикар кашта.

ДЎМБИРА

Сайрагин бир, дўмбира!
Тўкил, тўкил, наволар,
Тоғ сувидай шилдира,
Куйга тўлсин ҳаволар!
Булут соя солмасин
Яшил адир, қир узра!
Тингламаган қолмасин
Қўшигинг, куйинг сира,
Сайра, сайра, дўмбира!

Қўш ичак ип, уч қулоқ,
Тўққиз парда дўмбира,
Ўйнар сенда ўн бармоқ
Қулундай чоп, гулдира.
Бўзла-бўзла, бўз оҳанг,
Дилдан ғамни сидира,
Сайра, сайра, дўмбира!

Меҳнаткаш эл куйчиси,
Қулоғимни бир яйрат,
Кўнглимга шавқ қондира,
Тотли-тотли куй тарат,
Завқларингни дўндира,
Сайра, сайра, дўмбира!

Хоксор диллар малҳами,
Соч нурларнинг жарангин,
Қўкайимни қондира,
Сен қўшиқлар айт янги,
Юракларни ёндира,
Эски ғамни сўндира,
Сайра, сайра, дўмбира!

ЁМҒИРДА

Ёмғир, ёмғир
Шиваламас — шўрғалар.
Овул селдан
Мол-жонини қўрғалар.

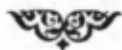
Уй исимас,
Чунки ўтин яна йўқ.
Тўқлар тўқдир,
Йўқларда бошпана йўқ.

Ибройимнинг
Овули анави уйлар.
“Худойим ҳам
Фақат Ибройимни ўйлар”.

Қўрасининг
Четидаги қулбада
Болаларнинг
Ўлтирганин ғамзада —

Ким кўради?
Қайғурувчи жон борми?
Кўк гумбурлар...
Ёмғир ёғмай кўярми?

Яна ёмғир
О, челақлаб қуйди-ку!
Йўқ ёмғирмас —
Оч, юпунлар ёши бу!

Қосим ОМОНЖЎЛОВ

(1911 — 1955)

Оқин Қарағанда вилоятининг Қарқарали туманида дунёга келди. Шоирнинг “Абдулла”, “Оқиннинг ўлими” номли эпик дostonлари халқ орасида шўхрат қозониб, шеърят майдонига ўзига хос овозли, ёрқин истеъдод кириб келганини исботлади.

Қосимнинг номи қозoқ шеърятини янги назмий оҳанглар, шакллар билан бойитиб, бадий кашфиётлар ярата олган шоир сифатида мангу қолди.

* * *

Ошиқ эдим, нетайин,
Бу кун сен олис-йироқ.
Қандоқ чора этайин,
Қийин бўлди кўришмоқ.

Нетай, орзум кулмади,
Армон бу кун висолинг.
Орзум рўёб бўлмади,
Нигун эрур иқболим.

Қайда юрсанг омон бўл,
Сенга толе тилайман.
Юрагимда аҳдим шул,
Мен ўзгани суймайман.

Хафа қилган бўлсам гар,
Мени афв этгин сен.
Ўпкалама, ранжима,
Гуноҳимдан ўтгин сен.

Ошиқ эдим, нетайин,
Мени англар қалб борми?
Майли, қисмат этайин
Мен ғамнию озорни.

Ёлғизгина умидим:
Хотирдан бари ўчса;
Сўнг бор қалбим илисин,
Сўнгги бора бер бўса.

УСТИМДА СУР ШИНЕЛИМ

Устимда сур шинелим,
Оқсоқланиб келаман.
Ажал комидан омон
Чиқмоқ қийин, биламан.

Устимда сур шинелим,
Оқсоқланиб келаман.
Қирқ йил қирғин бўлса ҳам,
Ажал етса, ўламан.

Устимда сур шинелим,
Оқсоқланиб келаман.
Ўша-ўша Қосимман,
Тилда қўшиқ-ўланам.

Устимда сур шинелим,
Оқсоқланиб келаман.
Дўст унутса ўлмайман,
Эл унутса ўламан.

ҚИЗҒАЛДОҚ

Ўртанган бир уй ўрнида,
Ўсган ёлғиз қизғалдоқ,
Учраб қолдинг сен йўлимда,
Тўхтаб ўтдим мен озроқ.

Вайрона ва кул заминда
Елда алвон ҳилпираб,
Қандоқ қилиб ўсдинг бунда?
Қандоқ сир бу, қандоқ гап?

Ё оққан қон томчисан бир,
Айбсиз мурғак юракдан?..
Ёки сенсан — ёш бир умр.
Эскисини кузатган?...

СЕНИНГ ОЛМА БОҒИНГДА

Сенинг олма боғингга
Чивик санчиб кетгандим,
Толеим — ардоғимга
Шуни белги этгандим.

Қайтдим мен жанг майдондан,
Зафарлардан чеҳрам ол:
Ўша чивик новдадан
Ўсибди бир навниҳол.

Чорлар у ишва билан
Айни ширин висолдай;
Эдинг бу чоғ ўзинг ҳам
Худди ўша ниҳолдай.

О, ёғар кўкдан ёғду,
Теварак — жаннат мисол!
Бир сўз айтгим келар-у,
Айтолмайин тилим лол!

ТУҚҚАН ЕР

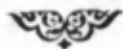
Тоққа чиққин, қарагин кенг далага;
Хурсандликдан ўхшаб худди болага —
У четидан бу четиға югурсанг,
Юрагингнинг хумори бир қонар-а?

Туққан ерим менинг учун олтин, зар,
Туққан ерим менга илҳом, руҳ берар.
Тупроғингда тебранмай тинч ётардим,
Оқин бўлмай, бир тош бўлсам мен агар!

Сен азалдан поён билмас ер эдинг,
Зарра ҳисси борга улуг шеър эдинг.
Сенда ўсдим, ўлар бўлсам сенда гар, —
Армоним йўқ бу дунёда дер эдим.

Мен ҳам сендек дуркун эдим, кенг эдим,
Саховатда мен ҳам сенга тенг эдим.
Сен аямай бердинг менга борингни,
Беражакман бор меҳримни мен, дедим.

Юрагимда бутун мудом чин аҳдим,
Сен — қувончим, сен — таскиним, сен — бахтим!
Қучоғингда топар дилим фароғат,
Сен бешигим, сенсан менинг зар тахтим!

Абдулла ТОЖИБОВ

(1909 — 1998)

Қизил Ўрда шахрида дунёга келган. Интернатда ўқиб тарбияланган. 1948 йилда Қозоғистон Давлат университетининг филология факультетини битирган. Шундан кейин ёшлар газетасида Бош муҳаррир ўринбосари, Қозоғистон Ёзувчилар уюшмаси бошқармасининг Раиси, котиби, "Қозоқ адабиёти" газетасининг Бош муҳаррири, М.Авезов номидаги Адабиёт ва санъат институтида бўлим мудир вазифаларида ишлаган.

Илк шеърлари 1927 йилдан чоп этилган. Қозоғистон Олий кенгашининг Фахрий Ёрлиғи, Давлат мукофоти билан тақдирланган. 1985 йилда "Қозоғистон халқ шоири" фахрий унвонига сазовор бўлган.

"Чин юракдан" (1949), "Севган юраклар" (1951), "Хаёт ва шеърят" (1962), "Таниш овозлар" (1984) каби кўплаб тўпламлари нашр этилган.

Абдулла Тожибоев — XX аср қозоқ шеърлятида ёрқин из қолдирган шоир. Унинг лирик шеърларини ёд билмайдиган қозоқ йўқ деса бўлади.

ШОИРЛИК

Шоирлик оғир меҳнат тушунганга,
Кон қазувчи, тош йўнувчи ишиндан-да.
Ёлғизсан, ёрдам тилаб ололмайсан
Энг яқин, энг суюкли кишингдан-да.

Ажибдир илк севгига дучор кезинг,
Ғойибдан дунёларни қучар кезинг.
Уйингда уя қурган полапонинг
Юксакка қанотланиб учар кезинг.

Ажибдир туғилиши туйғуларнинг,
Кўзингдан қочар пайти уйқуларнинг;
Ҳисларинг юрагингда мавжланганда
Ажибдир товланиши ёғдуларнинг.

Осонмас руҳинг ерга ҳеч қўнмаса,
Таскину тасаллига ҳеч қўнмаса;
Яъниким шеър қийноғи юрагингда
Ҳовурин чиқармаса, ҳеч сўнмаса.

Билмайсан шунда кимга не дерингни,
Бер, дейсан, ширин дамлар, кўмагингни,
Қопқоғин ёнартоғнинг очиб юбор,
Осмонга рўпара қил юрагимни!

БЕТКЕНБОЙГА

Ёш эдинг, айландинг-ов қартимизга¹,
Ётибди талай йиллар ортимизда.
Бир кезлар олов-оташ қалблар эдик,
Қолмапти бугун шундан ёртимиз-да.

¹ Қари, кекса маъносида.

Ортмайин отимиз-да, донғимиз-да,
Шунда ҳам керак эдик халқимизга.
Бугунга айнимасдан етдик омон
Бурунги букилмаган қалпимизда.

Юрдик биз кечикиб, гоҳ эрта кетиб,
Қўймади ҳеч ким бизни эркалатиб.
Урмимиз ардоқлаган ушбу юртдир,
Ўстирди ўтдан қўрқмас эркак этиб.

Бировлар ўз наздида ўлмас гўё,
Умрининг чўғи сўниш билмас гўё.
Тўйгач сўнг кекиради, ҳаприқади,
Сир суви тиззасидан келмас гўё.

У жуда улуғ, оддий эрмас гўё,
Ҳар кимдек ўз ризқини термас гўё.
Уяту андишани қайдан билсин,
Ундайга худо жазо бермас гўё.

Беткенбой, айландинг-ку қартимизга,
Қолибди талай йиллар ортимизда.
Ётайлик хуш айёмга қўл ушлашиб,
Бурунги сутдек тоза қалпимизда.

ТИЛАК

Мен бугун сочи оқ-оппоқ
Абдулла деган отаман.
Кун сайин сенга, Ватаним,
Оқ тилак тилаб ётаман.

Оқ тилак тилаб ётаман,
Оқ феъли шундоқ отанинг.
Такрорлаб сўзин тилагим,
Сенга бахш этгум, Ватаним.

Тоғларим турсин силкинмай,
Денгизим тинсин хўрсинмай,
Қуёшим ёнсин ярқираб,
Ойдиним турсин ялтираб.

Тиниқсин яқин, олислар,
Тиниқсин тегра-атрофлар.
Қон тўқар офат урушдан
Титрамасин ҳеч япроқлар.

Оҳлар тортмасин сибизғам,
Қайғуланмасин куй сира.
Ингранмасин ҳеч қўбизим,
Гуссаланмасин дўмбирам.

Неварам ўйнаб-кулсин-ей,
Капалак қувиб юрсин-ей.
Куз пайти кетган оққувим
Кўкламда қайтиб келсин-ей.

Оққувим қайтиб келсин-ей,
Мовий кўлига қўнсин-ей,
Оқ булутларни кўрсин-ей,
Сўнг шўх сайраб берсин-ей.

Мен бугун сочи оқ-олпоқ
Абдулла деган отаман.
Янги йил келди — йўлларинг
Оқ бўлсин доим, Ватаним!

* * *

Тун — мудраган қора бароқ мисоли,
Мудрайди у жунбушлардан тинч, холи.
Бу чоғ кимдир тебратади ғойибдан
Қалбимдаги ўланга эш хаёлим.

Кўнглим тинчдир кундуз ёнган яловдай,
Аллалайман туйғуларим ҳуркитмай.
Тек қотмишдир рўпарамда ўйларим
Бурчакдаги тўмағали¹ бургутдай.

* * *

Кўкни кўрдим, кўкламга яна етдим,
Чечаклари товланди чекка-четнинг.

¹ Бургутлар бошига кийдириб қўйиладиган халта-каллапўш.

Қоратўрғай чақирди деразамдан
Еп-енгилдай турдим-да, юриб кетдим.
Ва шу зум бу кўкламга етмаган кўп
Дўстларим номини жим зикр этдим.

* * *

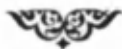
Мен ҳам шу юрт кўркининг бир хумори,
Мен ҳам уни севаман эл қатори.
Сохта ўлан ҳеч қалбни титратмайди,
Асл шеърнинг бўлмайди ҳеч ғубори.
Наҳот менинг қалбимда ёлғон жарчи?
Ханжар билан қоқ ёриб қаранглар-чи.

* * *

Ўй-хаёллар эргаштирса изидан бот,
Етолмайди унга агар чопса-да от.
Адоғи йўқ ўкинчларга кўмилгайдир
Виждони-ла баҳсга тушса ҳар қандай зот.
Шу аснода тунги уйқу бузилади,
Шундайларга ажал кўзи сузилади.

* * *

Туққан юртга ўтади эркалигим,
Абекем, — деб сийлайди элим бугун.
Тиришса ҳам номимдан не бир каслар,
Босолмас асло улар қалбим унин.
Қозоққа етса бас-да сўзим, ахир,
Эмасми бу мен учун буюк фахр?!

Жумағали САИН

(1912 — 1961)

Жумағали Саин Кўкчатов вилояти (ҳозирги Оқмўла)нинг Ариқбалиқ туманида туғилган. Педагогика институтини битириб, ўқитувчилик қилган. Журналистлик фаолияти билан шуғулланган. Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси. Урушдан кейин "Қозоқ адабиёти" газетасига муҳаррирлик қилган.

Биринчи шеърлар тўплами — "Бахт қўшиғи" 1936 йилда чоп этилган. Қозоқ қизининг ҳаёт йўлига бағишланган "Куланда" достони (1939 — 1940) йирик адабий ҳодиса сифатида баҳоланган. Шеърлари ўзининг майин лиризми, самимийлиги билан дилга яқин.

"Айғоқ", "Олтой", "Тонгги шабнам" дostonларининг муаллифи. "Йўл устида" қиссаси 1961 йилда чоп этилган. Жаҳон адабиёти намуналарини қозоқ тилига таржима қилган.

* * *

Қарама-чи, қадама-чи кўзингни!
(Ахир, юрак темир эмас тўзимли!)
Мен оловман, ҳар учқуни куйдирар,
Ая, мени, ая, гулим, ўзингни!

Ўйла, ахир, ўйла, ахир, ақллим!
Унсизгина мени қайга чақирдинг?
Теран сирли кўзларингнинг тубига
Аста-аста чўкиб бормоқдадирман...

Ғуссаларга йўғирмагин сўзингни!
Ая, мени, ая, гулим, ўзингни!
Ўйғотмагин қалбимдаги туғённи,
Жавдиратиб чақноқ қора кўзингни!

Ўйла, ахир, ўйла, ахир, ақллим!
Унсизгина мени қайга чақирдинг?
Сокин эдим, нега солдинг туғёнлар,
Нега ғамлар уммонига ботирдинг?!

* * *

Мен уйқуга айна чўмган дам эди.
Бир пайт ўлан туртди мени,
тур, деди!

Учиб турдим,
чарх урарди сатрлар,
Олди мени ўй-хаёллар сеҳрлаб...
Гоҳи хира,
гоҳи нурли товланиб,
Кўз олдимда турди ҳислар мавжланиб.
Шунда бирдан,
“эвоҳ!” дея ўқиндим,
Илҳомимга “сабр қил!” деб ўтиндим.

Ўз жойида кўринмасди тўрт қалам,
Кундуз уни олган, албат, тўрт болам.
Улан кетди...

Ўлтирдим мен жим, хомуш.
Ярим кеча,

эшитилмас сас-товуш.
Қайда экан тарашланган тўрт қалам?
Ётар ширин уйқу ичра тўрт болам.
Қарайман-да, қувонаман, тошаман.
Оёғимни мен авайлаб босаман.
Кўрпаларни,

ёстикларни тузатгум,
Уйғоқман-у,
уйқуларни кузатгум.

Киприк, қоши,
лабларига боқгум жим,
(Бари менинг қуйиб қўйган ёшлигим!)
Уйлар чулғаб,

чорлар мени шу они —
Иқболимнинг ёзилмаган достони!
Уйқусида

ана бири кулмоқда,
Балки ҳозир ширин бир туш кўрмоқда.
Балки қайта кўрар кечган байрамни,
Дейман,

нурли юзлар.
кўрманг ҳеч ғамни!

Зурёдларим,
менинг пойдор умримсиз,
Қалбда ёлқин,
жонимдаги қумримсиз!

Турфа,
ажиб хаёлларга тўлдим мен,
Сизга боқиб,

қайта гўдак бўлдим мен!
Ва қалбимда ажиб илҳом чалди соз,
Битилмаган мисраларда айтиб роз.
Мен шеърларни гарчи шошиб тўқирдим,
Тўрт боламнинг юзларидан ўқирдим.

Ёзилганми шундоқ китоб — ярқироқ!
Насиб этмас ҳеч оқинга у бироқ!
Айтинглар-чи, бу дунёда нима бор,
Шу тўрт юрак уришидан азизроқ!

Тойир ЖАРОКОВ

(1908 — 1965)

Ўрол вилоятининг Ўрда тумани, Жетибой овулида дунёга келган. Дастлабки маълумотни рус-қozoқ бошланғич мактабида олган.

Илк шеърлари 1927 йилда "Оқинлар" адабий тўпламида "Олтин кун" номи билан chop этилган. 1931 йилда Олмаотадаги Абай номидаги Педагогика институтини томонлаган. 1934–1936 йилларда Ленинград Тил ва адабиёт институти аспирантурасида тахсил олган. Илк шеърлар тўплами "Юлдузлар ёғдуси" 1932 йили нашр этилган.

Т.Жароков кўплаб орден ва нишонлар билан мукофотланган.

"Гулхан атрофида" (1949), "Тошқин" (1949), "Қўшиқ қаноти" (1956), 2 жилдлик "Танланган асарлар" (1958–59) ва бошқа тўплamlари эълон қилинган.

ДУТОР БИЛАН ДЎМБИРА

Ўзгамас, ўз элимсан, Ўзбекистон,
Кўрингунг кўзга кўркам сен олисдан.
Кўзингда нур ёнганда жонга яқин,
Шеъримиз етиб борди сенга шу дам.

Қай оқин ўзбек элин зўр ҳурмати,
Қадрдонлик ҳаққи-чун барқ урмади?!
Юрагин ўти билан битиб байтлар,
Қай оқин бу дўстлик деб чарх урмади?!

Биз элдан, эл ҳам биздан олар илҳом,
Икки эл зафарларда қозонар ном.
Она сути янглиғ эгиз фарзандларга
Ойдинда мавжланар Сир ажиб оқшом.

Чирчиқ ва тўлқин отган Буқтарма¹нинг
Нурлари ушалтирди эл армонин.
Пахтаорол оқ пахта гулин сочса,
Қозоқнинг дашти тўкди олтин донин.

Шеърга солиб узуму анорларин,
Мақтаган чоғ сиз ўзбек паловларин,
Ғафур ака, кўрингиз, Собит оға
Бўз қирда тикди инжу яловларин!

Суямиз олманию анорни биз,
Тўлдирди ширин болга қанорни куз.
Бир боғда ўсган нақшин мевадайин
Эртанги оқ тонгларга хуморлимиз.

О, кўркам қозоқ йигит бармоқлари
Дўмбира чертиб турса сайронлатиб,
Ойдин бир кўлда сузган оққувдайин
Қиз рақси кўяр элни ҳайронлатиб.

¹ Чирчиқ дарёсига қурилган Буқтарма ГЭСи.

Оққувнинг боласидай бўйинларин
Нозлатиб, бошлаб латиф ўйинларин,
Эврилса тўқсон бураб хипча белин,
Ўзига мафтун айлар элнинг барин.

Қалбимга ошно қилиб меҳримни чин,
Талпиниб юрагим-ла дуркун-дуркун,
Тошкентга ажиб шеърим айтиб келдим —
Қабул эт, қучоғинг оч, қардош юртим!

Кўркланиб отса уфқдан ажойиб тонг,
Елвагай кийиб дўппи, ола чопон,
Боғига ўзбек оғам сув оқизса,
Ан солар қир бошида қозоқ чўпон.

Хангома чопондамас, чўпондамас,
Олқишу ҳамду сано, хандондамас,
Жазм этиб парвоз сари элни мудом,
Чорласак, мудроқ диллар уйғонса, бас!

Қўшнимиз — битта эрур тақдиримиз,
Меҳр ва мурувватдир қалб сиримиз.
Севгимиз кўрига кўр қўшмоқликка
Маҳшаргача бурчлимиз ҳар биримиз.

Ортда қолсин мозийнинг фарёдлари,
Толе қучсин эгиз халқ зурёдлари.
Не ажаб, зафарларга эш икки эл
Биргаликда учса гар само сари!

ҚАНТАР

Қантар ойи сулувдир, ҳаво очиқ,
Теварак жим, сукутда, қорлар босиб.
Кўринади ярқираб қир-адирлар,
Қўйгандайин тонгдан нақ шакар сочиб.

Эл сергир¹ қалъадаги, даладаги,
Ғичирлар оёқ боссанг дала қори!
Қизариб қўш бетингда ўйнайди қон,
Бу сенга изғириннинг меҳр изҳори.

¹ Камаяди, тарқайди маъносида.

Биллурдек мусаффордир қантар ойи,
Туш кўриб ётар юртнинг қири-жойи.
Қарасанг тоққа — кўзинг қамаштирар,
Қор руҳинг аллалайди заб кироийи.

Мол боққан Айдарлида — отардаги
Чўпонлар шод-мамнундир қатордаги —
Қийналмай қиш кўногин қаршилашга,
Келувчи аёз билан қантардаги.

Турибди тўзғимайин қамиш кўра,
Илиқдир ичи, чунки молга тўла.
Оқ тўнли чўпон бобо қоровулдир,
Тўламиш ўзимизнинг таниш бола.

Тўламиш ўзи шу кеч қор олдига
Чиқиб бориб молларга қаради-да,
Чақириб чўпонларни кулбасига
Даладан кирди қайтиб шом олдида.

У дарҳол исинаркан уйга кириб,
Кўранинг атрофида зир югуриб,
Қор сочар қашқир қулоқ сур теватлар.
Узоқдан қора кўрса бирдан ҳуриб.

Осмон — кўк, дала — оқ қор, тун мудрайди,
Юлдузлар мисли чўғдек милтирайди.
Чўпоннинг отардаги кулбасига
Янги йил кирмоқ учун изн сўрайди...

Чўпонлар Янги йилга ялт қарашиб,
Бир-бирин табриклашар заб яйрашиб:
— “Сочув!” — деб учқунларни сочди ҳар ён,
Улардан бири шампань оғзин очиб.

Ҳай, шундоқ қилиб, Янги йил бошланди,
Янги руҳ чулғаб олди ер-осмонни.
Мен эса шеърлар билан қаршилайман
Мадҳ этиб кенгликларни, мард чўпонни!

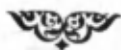
ЎЛАН

Ўлан сулув — уятчан баъзан қиздай,
Баъзан қўймас юракдан куй оқизмай.
Жонсиз ўлан туйғунгни совутгандай,
Босилади юракка баъзан муздай.

Ўлан — гоҳи нозланган гўзал ёрдай,
Гоҳ ловуллаб, гоҳ тафтинг босилгандай!
Гоҳ осмонни ёргандай ялт-юлт этиб,
Ўт-чақмоқнинг қувватин оширгандай!

Ўлан — баъзан боладай талпинади,
Баъзан она қалбидай балқимали.
Баъзида шўх денгизнинг тўлқинидай,
Феъли бордир “тентакнинг” шалқимали!

Гоҳи кибру ҳавода керилган кас
Ўлан қадр қимматин ҳеч бир билмас.
Менсимаслик мумкинми ўланни, айт,
Асл ўлан боқийдир, ҳеч ҳам ўлмас!

Ғали ЎРМОНОВ

(1907 — 1978)

Толдикўрғон вилоятининг Қапал туманидаги “Эчки ўлмас” манзилида дунёга келган. Эски мактабда савод чиқарган. 20-йилларда газеталарда мухбир бўлиб ишлаган. Дастлабки шеърлари 1928 йилдан матбуотда эълон қилина бошлаган. Унинг қозоқ шеъриятини янги образлар ва услубий изланишлар билан бойитган кўплаб шеър ва дostonлари босилиб чиқиб, халқ орасида шуҳрат қозонган.

Адабиёт соҳасидаги хизматлари учун кўплаб орден ва нишонлар, фахрий ёрлиқлар билан мукофотланган.

“Умр достони” (1948), “Гўдак юраги” (1949), “Сафарда” (1957), “Йиллар қўшиғи” (1976) китобларида унинг асосий асарлари жамланган.

XX аср қозоқ шеъриятида ўзига хос овозга эга бўлган лирик шоир сифатида шуҳрат қозонган Ғали Ўрмоновнинг кўплаб шеърлари халқ қўшиқларига айланиб кетган.

ЯНГИЕР ГУЛЛАРИ

Бизга ёшлар гул тутди,
Бу лаҳзалар яйрар жон.
Ажиб гул эди улар —
Қирларда урган жавлон.

Мактабию боғи ҳам
Бир кунда яралгандай.
Бу ерда хуш садолар
Жаннатдан таралгандай.

Дилдан тошди ҳисларим
Боқиб жажжи сафларга.
Вақти келиб бирма-бир
Туширгайман дафтарга.

Нақ қўшиқдир Янгиер —
Узоқ яшар қалбимда.
Гул сингари болалар
Турибди кўз олдимда.

ДЎСТ МАДҲИЯСИ

Томирдош, биз азалий дўст эканмиз,
Бу боққа нени эксак, қўш экканмиз.
Шу туйғуни улутламай, куйга солмай,
Дейман, нега шўнча маҳал бўш ўтганмиз?

Жонимиз бир-бирига жондош экан,
Элимиз бир-бирига ёндош экан.
Толею қисматимиз бирлигини
Жаҳонга уқтирмаймиз бизлар недан?

Кўрмадик нега бурун Самарқандни?
Келмадик Зарафшонга нега қамти?
Ўзбекча соз-ла Уйғун, Ғафур Ғулом
Куйламаган нега менинг Сариорқамни?

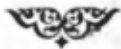
Нима кўрар уйидан чиқмас инсон?
Унга дунё туюлар тор бир макон.
Олатовнинг адирин чўққи дейди,
Ўз ёғига қоврилиб ётар гирён.

Кўп экан бу борада менда айб,
Қўяман ўз-ўзимни гоҳо қойиб.
Ўзбекнинг кўп китобин ўқигандай
Юртимга қайтдим ўлан-шеърга бойиб.

Тоғлари тоғларимдай — боқмай қаён,
Булоқлар дил сўзимни айлар баён.
Тош қопқа ёнбошида улуғ Темур
Уфққа термулганин туйдим аён.

Қўркамдир Омонқўтон, Етимтов ҳам,
Ўрамиш оппоқ салла булутлардан.
Кўрдим мен чўлга шошган каналларни,
Ўйноқи суви эди мисли зардан.

Шундоқдир, элларимиз чўнг ўлкаси —
Бамисли бир дарахтнинг кўланкаси.
Биз унинг соясида созлар чертсак,
Ким бўлар — биз бўлмайин юрт эркаси?

Дихан АБИЛОВ

(1907 — 2003)

Дихан Абилов 1907 йилда Павлодар вилоятининг Баяновул тумани, Баянгов қўлтигидаги Мойлибулоқ қишлоғида дунёга келган. Баян шаҳридаги ўрта мактабда, Семейдаги Қишлоқ хўжалиги техникумида ўқиган. 1937 йилда Олмаотадаги Журналистлар институтини, 1948 йилда Қозоқ Академияси аспирантурасини тамомлади. 1942 — 1946 йилларда Иккинчи жаҳон урушида иштирок этиб қайтган, турли газета-журналларда ишлади, "Ўқитувчи" нашриётида бош муҳаррир бўлиб хизмат қилган.

Шу кунгача муаллифнинг элликдан ортиқ китоби, шеърий тўпламлари, қисса ва романлари нашр қилинган. Ёзувчининг шоир Султонмахмуд Тўрайғиров ҳаётига бағишланган "Султонмахмуднинг армони" (1980) номли роман-трилогияси, шунингдек, "Елкадош дўстлар" (1948), "Майра" (1954), "Биржон сол билан оқин Сара" (1939) каби драмалари машҳур.

Адиб рус, украин, турк, арман мумтоз шоирларининг дostonларини қозоқ тилига таржима қилган.

ҚОРАҚАЛПОҚ БОВУРЛАРГА

Овулингни соғиндим мен овулимдай,
Олмаотадан йўлга чиқдим сен деб атай.
Олиб келдим Олатовнинг саломини,
Қучоқ очиб кутиб олдинг бовуримдай.

Кимлигингни азал-азал билган ўзим,
Юрагимда бисёр эрур яхши сўзим.
Осмонингдан ерга аста қўнган замон,
Яйраб кетди дийдорингни кўриб кўзим.

Дилимга мен ҳаяжонлар уйдим яна,
Такдим этган гулларингни суйдим яна.
Мусаффою мовий Нукус уфқларидай
Тоза қўнглинг осмонини тўйдим яна.

Толеимиз яшнар ҳали алвон қирдек,
Дўстлигимиз абадийдир ажиб сирдек.
Эртақлару ҳангомаю ҳазилларга
Азал-азал ишқибозмиз, ўчмиз бирдек.

Қорақалпоқ, сен қозоқнинг ўз жонидай,
Дил туғёнинг юртимнинг дил туғёнидай.
Вужуддаги соф шу юрак ўртамизда —
Ўртадаги мовий Орол уммонидай.

Илтифотлар кўрдим ҳар кун ҳар касингдан,
Истиқболнинг шавқин туйдим нафасингдан.
Офтоб каби юрагингнинг тафтин сездим —
Кафтингдаги ҳароратдан, қалб сасингдан.

Бирга бўлса элларимиз шунқорлари,
Қолмагайдир юртнинг ғаму ғуборлари.
Ташриф пайти қизларингдан гуллар олдим
Ва бағримга тўлди чаман иффорлари.

Тоабаддир омон бўлсин юртнинг бари,
Қозокдадир содда меҳр талқинлари.
Олислардан туққанам деб излаб келдим,
Ўчмасин ҳеч дилда ишқнинг ёлқинлари.

ТЎҚТАҒУЛГА

Юрагимнинг қатига
Қанот боғлаб довулдан,
Қирғиз оқин ўғлига
Олис қозоқ овулдан
Муҳаббатим келтирдим,
Не бор азиз бовурдан?!

Йиғласам чин йиғлайман,
Қувонсам чин қувонгум.
Ишқ-садоқат ўтида
Ёнсам — баралла ёнгум.
Абайни ўқиб тунлар,
Тўқтағул деб уйғонгум.

Лолалар тўлқин отган
Даласини бир суюб,
Олмосдай ўғил топган
Онасини минг суюб,
Кездим қирғиз элини,
Юрагимдан шеър қуйиб...

* * *

Саодат ҚОБУЛОВАга

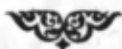
Келтириб яқин, бироқ
Тутқазмаган болдаин —
Тамшантирдинг мени ҳўб,
Тақиллайди танглайим.

Уздинг авжда қўшиқни,
Оловга сепгандай сув.
Булбулим, барибир сен
Дилимда қолдинг мангу.

КУЗ БЎЛСА-ДА...

Куз бўлса-да, осмон очик, ложувард,
Ажойибдир Амударё элати.
Одамлари доим унинг танти, мард,
Қозоқларга жуда уйқаш келади.

Дунёда ҳар иккисин ўз ўрни бор,
Ботирлари билан машҳур ҳар бири.
Сир, Амудай бир уммонда мужассам
Қорақалпоқ ва қозоқнинг тақдири.

Қалижон БЕКХОЖИН

(1913 — 1990)

Қалижон Бекхожин 1913 йил 15 декабрда Павлодар шаҳрида дунёга келган. 1938 йилда Абай номидаги Қозоғистон Давлат педагогика институтини тамомлаган. Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси.

Қ.Бекхожин кўплаб лирик шеърлар, дostonлар муаллифи. "Ўрмон қизи" (1939) дostonида халқ орасидан чиққан истеъдодли ёшлар образи меҳр билан чизилади. Шоир Қозоғистон Давлат мукофотининг совриндори. "Қозоғистон халқ ёзувчиси" унвони ва бошқа кўплаб мукофотлар билан тақдирланган.

Унинг "Шеру" (1944), "Кўклам" (1948), "Қаҳрамонлик кўшиғи" (1949), "Дўстлик овози" (1954), "Марям Егор қизи" (1956), "Олти чўққи" (1973) ва бошқа китоблари чоп этилган.

СОҒИНДИМ

Соғиндим мен Таттимбет¹нинг куйларин,
Шуъласидай майин ёзнинг кунларин.
Еллар чалди кўл қамишин сурнайдек,
Ўсдим шунда тинглаб оққув унларин.

Нафасидай эрка гўдак чоғимнинг
Таттимбетнинг тотли сасин соғиндим.
Ел-ла ўйнаб, югурардим ушлашга
Шуълаларин ифорли гулбоғимнинг.

Кўк майсада капалакдай ўйнадим,
Ўйласам мен бахт ҳақида ўйладим.
Ўша бахтим — сенда ўтган хуш дамлар,
Шу дамларнинг сурурига тўймадим.

Чалғитмасди мени эрмак, на сас-да,
Бор вужудим туйғуларга пайваста.
Ўзимда йўқ, ўзгалардан қизганиб
Қарар эдим қулун, тойга ҳавасда.

Юрар экан қўй-қўзилар маърашиб,
Ёш бузоқлар — қир-адирда яйрашиб,
Шодланардим мен чақнаса чақмоқлар,
Жилға чопса қирлардан, йўл талашиб.

Менга иссиқ чеккадаги тор кулбам,
Лекин мен-чун ҳамма уйдан у кўркам.
Жимирайди кўкда милт-милт юлдузлар,
Термулсам мен кечалари дарчамдан.

Тегмаса-да менга ўрин тўридан,
Шу бир кулба кенг маъводай кўринган.
Энди сиғмам олтин нақшли қасрга,
Бу нимаси — борми мендек керилган?

¹ XIX асрда яшаб ўтган таниқли бастакор.

Жаҳон кезган ярим аср ёшимнинг
Таттимбетда ўтказдим энг асилин.
Унда ғамсиз, шўх-шан эди юрагим,
Олчи эди доим менинг ошиғим.

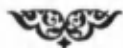
Унда бундай хўрсиниқни ким билган,
Болалик-ла юргум дердим минг йил ман.
Дали эдим ва чапани у пайтлар,
Узр айтарди менга ортиқ сўз қилган.

Кетдим сендан, ўтди учқур йиллар кўп,
Тоққа чиқдим, мевалари тотли деб.
Оқ соч шоир номин олдим, не нафдир,
Болалигим қолди сенда, Таттимбет!

Қирлар кезиб, бахт қушини овладим,
Ўлан айтиб, тоғларга ҳам довлладим.
Бироқ ҳамон ўша бола чоғимдай
Кўк майсага келар бирам ағнагим.

Болаликдай бўлиб эрка ва хушхон,
Шуъладайин майинмисан сен ҳамон?
Балки қайта ёшарарман, боладай
Майсазорда чопсам уриб мен жавлон.

Бари садқа, сенинг эрка болангман,
Даштларингга жоним яйраб борарман.
“Тентагим” деб, еллар суйса манглайдан,
Чўлонинг бўп қирларингда қоларман...

Ҳамид ЭРФАЛИЕВ

(1916 — 1997)

Гурьев вилоятининг Новобогат туманида дунёга келган. Қозоғистон Давлат университетида ўқиган. Иккинчи жаҳон уруши иштирокчиси. Илк шеърлари матбуотда 1936 йилдан эълон қилина бошлаган.

1981 йилда "Олтин заранг" шеърлар тўплами учун Абай номидаги Қозоғистон Давлат мукофоти билан тақдирланган. "Қозоғистон халқ шоири" унвонига сазовор бўлган.

Шоирнинг "Икки дoston"(1949), "Бизнинг овулнинг қизи"(1950), "Сенинг ўзагинг"(1953), "Ўйиқ қўшиқлари"(1955), "Қурманғози" (1958), "Давр овози"(1963), "Ҳаётнинг ўз кўзиман"(1965), "Куй дoston"(1970), "Қутлуғ қўниш" (1974), "Кўзларимда думалоқ замин" (1978), "Олтин заранг" (1981) каби тўпламлари нашр этилган.

ЗАРАФШОН БЎЙИДА

Муқаддас бу замин, қадим тупроқда
Гуллар қайси замон қовжираб сўлган?..
Бу чашма қайси ошёндан?
Бободехқон билан чин сирдош бўлган
Зарафшондан, ахир, Зарафшондан!

Қорли чўққилардан ошса беҳадик,
Кўпчиб оқ булутлар навбахор фасли —
Яйраб ер абри найсондан.
Ушбу дур томчилар қаердан асли?
Зарафшондан, ахир, Зарафшондан!

Ойдин кўлга кўнса сайрон оққувлар,
Қолмас юрагингда ғамнинг ғубори,
Бу дамлар азиздир жондан.
Қайдан бу кўҳликнинг, кўркнинг ифори?
Зарафшондан, ахир, Зарафшондан!

ТАҒИН КЕЛДИМ ТОШКЕНТГА

Тағин келдим Тошкентга — керагимга,
Етдим тағин ардоқли тилагимга.
Ўзбекнинг муҳаббати — менга деган,
Туғамас, оқаверар юрагимга.

Жўр бўлганда хуш айём созинг — унинг,
Чин роҳатдир ўзбек-ла кечган кунинг.
Дили оқдир нақ кумуш пахтасидай,
Ипагидай майиндир феъли унинг.

Энтиктирар кўнглимни доим висол,
Ошиқаман нақ Амударё мисол.
Ўзбек дўстим мени хуш кутиб олар,
Мирзачўлнинг тонгидай юзлари ол.

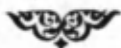
Дил ёлқини ортар йил ўтган сайин,
Ҳар қозоқнинг ўзбек-чун меҳри тайин —
Олмаотадаги уйимга иссиқ берган
Бухородан келувчи оловдайин.

Хуш этмоққа ҳар қадам дўстларим шай,
Дилим равшан Тошкентнинг осмонидай.
Қозоқнинг кўкси баланд ҳамишалик,
Виқорлидир Навоий достонидай.

Жаҳонда не эзгулик — бизда бари,
Туғишган эл гинадан тургай нари.
Дўстлигим салобати қурч ва буюк,
Мисли Темур саройин гумбазлари.

Шеърларимиз нақ баҳор лоласидай,
Қовжирамас забунлар ноласидай.
Ўланимни эшит-да, суюб қўй-чи,
Бизга берган қизингнинг боласидай.

Мулозамат қилма сен, айт чинингни,
Сина нозик даврада ўз инингни.
— Олинг, олинг, десанг гар эриб кетиб,
Ётиб олиб емасман узумингни.

Жубан МЎЛДАҒАЛИЕВ

(1920 — 1989)

Ўрол вилоятининг Тайнақ туманидаги "Жиланди" манзилида туғилган. 1940 йилда Ўрол Қишлоқ хўжалиги техникумини битирган. Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси.

Жубан Мўлдағалиев "Есир аёл тақдири", "Мен — қозоқман", "Кишан очган", "Сел", "Бойқўнғир бош бармоқлари" ва бошқа ўнлаб шеърий китобларнинг муаллифидир. Кўплаб орден ва нишонлар билан тақдирланган. "Қозоғистон халқ шоири" фахрий унвонига сазовор бўлган.

У XX аср қозсқ шеъриятининг йирик вакилларида бири ҳисобланади.

ТОШКЕНТ БИЛАН КЎРИНИГАНДА

Йўл бўлиб ётса осмон ердагидай,
Нега мен ажабланмай, ҳайратланмай?
Қозоқнинг оқинлари бамисоли
Тошкентга қўнар кўкдан фариштадай.

Айланиб оқ булутлар теграсидан,
Пастликка тайёрада юз бураман.
Тошкентнинг зар дўппидай зеболанган
Кўркига термулишни хуш кўраман.

Келганим йўқ мен асло ёт маконга,
Ўзимни бегонага менгзамасман.
Дўстимнинг, йўлдошимнинг, жигаримнинг
Муборак дийдорига етдим, ростдан.

Бу ўлка чамани соз, қўшиғи соз,
Юракка ажиб илҳом берар, бешак.
Юрганда ўзбек билан қўл ушлашиб,
Шукуҳли руҳинг ўсар тагин юксак.

Илк тонгнинг нурларига сайқалланган
Айёмни қаршилаб дил масрур жуда.
Шафақнинг зар ёлқини бамисоли
Тилла ранг уқа ўзбек дўпписида.

Оқинлар ерга қўнар фариштадай,
Боқарлар теvarакка, маъволарга.
Тошкент ҳам ўшбу дамлар ерда эмас,
Юксалиб кетгандайин ҳаволарга.

Н О Н

Сира ваъз ўқимайман нон ҳақда мен,
Қадрини улуғларман бироқ-да мен.

Ёдимда,
унинг зарра ушогини
Оппоқ тонг баҳосига кўргандим тенг.

Не хасис замоналар кечмади, ҳа,
Кечмади не савдолар нон устида.
Кўрганман,
донга қаҳат далаларни
Ҳам очлик зада қилган шаҳарни-да.

Ўтди-ку очлик, уруш қийнаб жонни,
Бу кун нон тўлдирмишдир дастурхонни.
Ҳар қозоқ олиб чиқар меҳмонига
Бамисли қуёш нусха ширмой нонни.

Қозоғим азалдан-да қизиқ халқдир,
Уни маҳв этолмаган аянч тақдир.
Зеро у оллоҳ дея топингани
Ҳамиша бахт келтирган меҳнатгадир.

Ўландир бор бисотим, симу зарим,
Мард деҳқон наслига йўқ ҳеч аярим.
Юрагин шеърларимга ўрасин у,
Бахш этай унга ўтли сатрларим.

КУЗ

Кунлари бор — тафти буткул сўнмаган,
Гуллари бор — ҳали тўйиб кулмаган,
Куз ҳам ўхшар менинг эллик ёшимга,
Ёзи ўтиб, қиши етиб келмаган.

Сўнган ёздан ёдгор унинг ёлқини,
Жунжиктирар тонглар шудринг салқини.
Куз ҳам ўхшар менинг эллик ёшимга,
“Эрта” эмас, “кеча” бўлган кўп куни.

Ялт-юлт этиб чақин ўйнар йироқда,
Чўмалайлар¹ ўртанмайди бироқ-да.
Куз ҳам ўхшар менинг эллик ёшимга,
Дилдирайди боқиб ойна булоққа.

¹ Пичан гарамлази.

Гоҳо очик, гоҳо кунлар беёғду,
Гоҳо ёмғир, гоҳ қор босар — оқ, парқу.
Куз ҳам ўхшар менинг эллик ёшимга,
Ёз ва қишни туташтириб турар у.

Хазон тўла боғлар боқар паришон,
Энди унда яшилликдан йўқ нишон.
Куз ҳам ўхшар менинг эллик ёшимга,
Нигоҳида алланечук дард ниҳон.

Далаларда жилваланган сароб-да
Кумуш тонгдан энди мужда эмас, ҳа.
Куз ҳам ўхшар менинг эллик ёшимга,
Зоҳиридан на қария, йигит на.

Рангпар офтоб сўйлар кўкда сўнгги роз,
Зеро, унинг тафти-қўри қолмиш оз.
Куз ҳам ўхшар менинг эллик ёшимга,
Билар — йилда икки марта келмас ёз.

Бироқ куздан мўл-кўл неъмат эҳсондир
Ҳамда куз чўнг сарҳисобга имкондир.
У ҳам ўхшар менинг эллик ёшимга,
Кўпни кўрган, теран ўйли деҳқондир.

ЧЎПОН

“Қозоқнинг қозоқлигин, одамлигин,
Яйловин, жўмардлигин, омонлигин
Бедахл сақлаб келган бир найзамас,
Таёғим, мўмин касбим — омонлигим”.

О, Чўпон, шундоқ дея оласан сен,
Борлиқдай боқий яшаб қоласан сен.
Карвондек кўз ўнгингдан ўтказасан
Ҳайвоннинг инсоннинг оқ-қорасин.

Ўтмади дов-да қўйсиз, ёв-да қўйсиз.
Битмади битим қўйсиз, савдо қўйсиз.
Ҳамроҳи бўлиб юрдинг юрт ва қутнинг,
Неча тож-тахт алмашди ўйли-ўйсиз.

Хонликни, подшоликни ажал олди,
Қўй қолди, чўпон қолди, таёқ қолди.
Ўзингсиз тақдирнинг-да тақдири йўқ.
Айтмоқчи, сени қандай асраб қолди?

Қуёш сенга қараб соат тўғрилар,
Қирга чиқсанг, сўнгра шуъласин тарар.
Ётар вақтим бўлди, дер ой, сен ётсанг,
Сен ухлагач тун оромга йўғрилар.

Сен — нақ чўлда саксовул куйиб ўсган,
Сен — нақ қоя чинори уфқни тўсган.
Аёз ялаб кўксингни, офтоб ўраб,
Тоғу тошда тешилди сенинг ўкчанг.

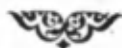
Чўққиларга сурурдан сўйлагайман,
Бугдойзорлар мавжини бўйлагайман.
Кўзим яшнар ёш шаҳар, навнихолдан,
Эзгуликни бир умр куйлагайман.

Сенга боқсам юрагим ғамдан холи,
Сен бўлмасанг куларми чўл иқболи.
Биламан — сен ёшардинг, навқиронсан,
Фотиҳа берди даштнинг доно чоли.

Туққан ерга кимнинг қалб кўри сингса,
Қадру эъзоз топгайдир эл ичинда.
Чўпондан академик чиқмоқдадир
(Ва лекин бунинг акси бўлмасин, ҳа).

Илму ҳунар камолотга интилажак,
Бир куни, балки робот қўй боқажак.
Лек уларда бўлмас-ку чўпон қалби,
Ер-сув, дала ишқида ким ёнажак?

Ойга-да олиб борар кема у он,
Ошиқар Чўпон сари гуллар хандон.
Таёғинг етмас уфқ йўқ бўлса-да.
Ерда юр, Чўпон, сенга дала гирён.

Сирбой МАВЛЕНОВ

(1922 — 1993)

Сирбой Мавленов 1922 йил 17 сентябрда Тўрғай вилояти Жонгелдин туманида таваллуд топган. Аввал ўзи туғилиб ўсган қишлоқда, сўнгра Қизил Ўрда шаҳрида ўқиган. Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси.

Шоирнинг дастлабки шеърлари 1937 — 1938 йилларда эълон қилина бошлаган. Илк тўплами 1948 йилда нашр қилинган. Сирбой Мавленов Қозоғистон Давлат мукофоти совриндори.

Унинг "Яшил ўрмон" (1950), "Мажиттовнинг отлари" (1951), "Ёз эркаси" (1952), "Жондўст" (1953), "Йўл устидаги гулханлар" (1954), "Тортишувнинг бошланиши" (1955), "Чағалай" (1962), "Қоқ туш маҳали" (1963), "Япроқлар ёнади" (1964), "Бўз қиров" (1976), "Сен икковимиз" (1977), "Юрак ғалабаси" (1985) каби ўнлаб китоблари чоп этилган.

ҒАҒУР ҒУЛОМ

Арпапся кўчаси дилга яқин,
Турар унда ўзбекдаги энг зўр оқин.
Олтмиш ёшга оёғидан чалдирмай,
Ёшлигининг сақлаган куч-қувватин.

Май гуллари айни хандон чоғида
Бўлдик бизлар шоирнинг ардоғида.
Паловию кўк чойи-ла сийлади,
Чақ-чақлашдик ҳовлида — тут тагида.

Кексайса ҳам кексаликдан у йироқ,
Ёшлигидек ҳазилкаш ва кўнгли оқ.
Ялтираркан оқ қировлар бошида,
У Асқартов чўққисига ўхшар нақ.

Илҳомланар юрт ишқида эрта-кеч,
Ташвиши йўқ шеър ёзишдан бошқа ҳеч.
Шунчакимас, у ҳайқирган чин оқин,
Қалами шеър, дoston битар пешма-пеш.

Донг таратди, унга зафар бўлди ёр,
Юрагида нақ арслоннинг шаҳди бор.
Ўтиб борар кўчасидан Тошкентнинг,
Ўзбеклиги билан қилиб ифтихор.

* * *

Ёлқинланиб кун ботар,
Ой таратар нур инжа.
Биров кўрса сўз қотар,
Сен уйдан чиқ ўғринча.

Манов майин ел — ўйноқ,
Манов мовий шўх булоқ.
Дала куз оҳангида
Чалар сокин қўнғироқ.

Чиқ уйингдан ошиқа,
Кел булоқнинг қошига.
Посбон бўлар қарағай,
Барглари-ла яширар.

* * *

Қизил гулдек қулф уриб,
Яшнаб турган кезинг бул.
Юрганлар кўп интиқ бўп,
Нима дейин, ўзинг бил.
Яшнаб турган кезинг бул.

Шуъласидай жаҳоннинг
Мунаввардир тоза дил.
Қўлин чўзмас сенга ким,
Ўйлаб кўргин, ўзинг бил.
Яшнаб турган кезинг бул.

Оққув бўйин, оқ билак,
Кулгинг ёғду, сўзинг нур.
Бола кўнгил, соф юрак,
Ҳар юракда сезим бир.
Яшнаб турган кезинг бул,
Нима дердим, ўзинг бил.

* * *

Япроқлар ила ёз учиб,
Кезганда кузак юрт бўйлаб,
Кетганда кўлдан ғоз учиб,
Энтикдим сени мен ўйлаб.

Кўтариб келди қиш ялов,
Совутан сувдек мен тиндим.
Шохларга қўнди қор-қиров,
Қишда ҳам сени соғиндим.

Эслаб севгимиз армонин,
Тўлди бу ўксук дил ғашга.
Кўкламнинг яқин қолганин
Туйдиму чиқдим излашга.

Гул тутиб келди бир кун ёз,
Шу гулда сени кўрмадим.
Кўлга қайтди яна сулув ғоз,
Фақат сен қайтиб келмадинг.

ҚОЗОҚЛАРНИНГ ВАКИЛИ

Носир ФОЗИЛОВГА

Қозоқларнинг вакили,
Меҳмонларга ўздекдир.
Қуш дарёга у кўприк
Қуриб берган ўзбекдир.

Кирган она сути-ла,
Кенгдир доим қучоғи.
Муқим яшар Тошкентда,
Туркистоннинг қозоғи.

Пешвоз чиқиб чой қуяр,
Айирмайди ўзидан.
Ўзбеклиги билинар,
“Хўш” деган бир сўзидан.

Алишеру Абайни,
Кўйиб юксак ўринга,
Икки тилда сўзлаб у,
Файз киритар гуруннга.

Дўстлигимиз тарихин,
Таърифлар ошиб-тошиб.
Носир билан камина
Зерикмас суҳбатлашиб.

Яна қанча сир-асрор,
Ўртада — зеҳнимизда.
Келмоқдамиз шу асно,
Тўймасдан меҳримизга.

Ғафу ҚАЙИРБЕКОВ

(1928 — 1994)

Ғафу Қайирбеков 1928 йил 15 августда ҳозирги Тўрғай вилоятининг Тўрғай шаҳрида дунёга келган. 1952 йилда Абай номидаги Қозоғистон Давлат педагогика институтини битирган. Илк шеъри 1948 йилда Тўрғай туман газетасида босилган. Биринчи шеърий тўплами "Тенгдош" 1954 йилда нашр қилинган. 1980 йилда "Юлдузли тақдирлар" поэмаси учун Қозоғистон Давлат мукофотига сазовор бўлган.

Унинг "Балиқчи Иван" (1955), "Дала кўнғироғи" (1956), "Тоғлар гапиради" (1960), "Қуёш ўғли" (1964), "Қанотли йиллар" (1973) каби шеърий тўпламлари чоп этилган.

САМАРҚАНД

Самарқанд афсонавий олтин қаср,
Бор унинг ҳар бурчида мўъжиза, сир.
Ўзбекнинг пок ҳаёлини гултожи у,
Ўзбекнинг жони билан жони-да бир.

Бетакрордир саройлар шинамлиги,
Йўқ унинг эртаклардан ҳеч камлиги.
Ундадир заррин гумбаз, миноралар.
Ундадир жаҳон ҳусни, кўркамлиги.

Ким бор — унинг тошларин силамаган,
Ким бор — уни кўрмоқни тиламаган.
Ундадир улуғ меъмор соҳир қўли —
Асрлар шамолини эламаган.

Буюклик ўлмас мозий гирдобида,
Каромат бор боболар хитобида.
Темурунинг улуғлигин таърифи қўп,
Ҳаммаси Али Яздий китобида.

Ўри Мир, Бибихоним, Регистон бу,
Ҳар бири олтинланиб сочар ёғду.
Қасрлар тураверди унниқмай ҳеч,
Гирдида кечаверди турфа қайғу.

Йўқликдан шиддат эсар замонга заб,
Мангулик муҳрин олиб бўлмас зўрлаб.
Асрлар довонидан оша мағрур
Туроннинг салобати келар ўрлаб.

УЛУҒБЕК

Тахтлар доим бебақо — у билганди,
Илм бўлди доим унинг дилбанди.
Жанглар гардин киприги-ла тозалаб,
У юлдузлар оламига юзланди.

Коинотга боқиб асло тўймади,
Қават-қават хилқатларни бўйлади.
Фалак сирин англамоққа бир умр
Фидо бўлди унинг теран ўйлари.

Ганим чиқди не-не пешво аъёнлар,
Ҳаётида кўрди қуюн-тўфонлар.
Хурофотнинг бузиб зулмат қалъасин,
Тиклади у илм бобида кўрғонлар.

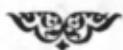
Пайт пойлади мудом жирканч қабоҳат,
Салтанатга илдиз ёйди жаҳолат.
“Худо билан сўйлашмоқчи бўлдинг” деб,
Олтин бошга ёғдирдилар маломат.

Сўқир қилич шундоқ бошни кесибди,
Тилсимларга очганди у эшикни.
У илмга кечикмади, йўқ, асло,
Лекин унинг замонаси кечикди.

Хур тафаккур каж замонга ёқмади,
Бадбинларга қайрилиб у боқмади.
Шундан номи ярқираган юлдуздек
Буюк Турон осмонида чақнади.

Не-не аср қўймас асло порловин,
Тинглар гўё сирли кўкнинг чорловин.
У эди илк қўлин чўзган фалакка,
У эди илк “тутган само жиловин”.

Буюк Турон кўкига кўз солганда,
Сен ҳам уни бир зум ёдга олгин-да.
Нақ тепангдан боқиб турар Улуғбек,
Ажиб ҳислар мавжлантириб қалбингда.

Муқағали МАҚАТОВЕВ

(1931 — 1976)

Олмаота вилояти Норинкўл туманидаги "Қорасоз" манзилида таваллуд топган.

М.Мақатоев қисқа ижодий фаолияти даврида қозоқ шеърлятида инқилоб қилган новатор шоир саналади.

У бадий таржима соҳасида ҳам катта ишлар қилди. Жумладан, Дантенинг "Илохий комедия"сини, В. Шекспирнинг сонетларини, Уолт Уитменнинг шеърларини қозоқ тилига таржима қилган.

Унинг "Ҳорманг, дўстларим"(1966), "Қалдирғочим, келдингми?" (1968), "Мавр"(1969), "Водариг, юрак"(1972), "Оқ қушлар ухлаганда" (1974), "Шуълам менинг"(1975), "Умр достони"(1976), "Умр ўзани" (1978), "Басира"(1981), "Юрак зарблари" (1982), "Чўлпон" (1984) каби шеърйй тўпламлари чоп этилган.

ДАСТУРХОН УСТИДА

(Ўзбек йигитига)

Тегрангда турфа неъмат ҳамда қимиз.
Ўйда — шеър, кўнгилда — куй, жонда — тамиз.
Жаннатнинг дуркун файзи шу заминда,
О, дўстим, кўп гўзал-а Олмаотамиз?

Айниқса ажиб бунда манзаралар,
Олатов бағридан бир сас таралар.
Оҳудай бир-бирининг изин қувиб,
Отлар қоялардан шаршаралар.

Юракда шаҳримга бор чин садоқат,
Ҳаво ҳам ҳаво эмас — истироҳат.
Томошага келгин бир,
Ўзбек дўстим,
Сояларда ўйнаб-кул, айла роҳат.

Қимиз ич, қазидан ол, тортинмагин,
Тоққа чиқ, дарёга туш, салқинлагин.
Ўзингнинг халқинг каби бағри очиқ,
Унутма, қозоқ деган халқнинг борин.

Эсингга солиб қўй мен яна бир,
Албатта, Олмаотанинг боғига кир.
Кийикдай шўх ва маъсум қизларимиз
Жонига жонинг билан ўт ёқа бил.

Тегрангда турфа неъмат ҳамда қимиз,
Ўйда—шеър, кўнгилда—куй, жонда—тамиз.
Тошкентдек чўнг шаҳардан ташриф этган,
О, дўстим, кўп гўзал-а Олмаотамиз?!

ХАЙР, ОҚҚУВЛАР!

Кўлни ташлаб кетиб борар оққув-ғозлар,
Хайр энди, яхши боринг, сулув нозлар!
Юрагимда маҳзун-мунгли дoston қолди,
Оққордайин қаноти-ла оққув ёзган.

Оққувлар сизга боқиб дилда доғлар,
Термулар ортингиздан ҳазин тоғлар.
Адашиб сиз-ла бирга кетди балким,
Бокира туйғуларим, маъсум чоғлар!

Ҳавони қанотингиз тебратган он,
Туйғулар оғушида титрайдир жон.
Уфққа сингаркансиз, кўнглим оқиб —
Кўзимни тикиб қолдим мен нигорон.

Оқ кўлни ойдин мавжлар чулғаб олди,
Сизлардан далам кўзи қиймай, толди.
Нега мен яралмадим оққув бўлиб.
Одам бўп ўз-ўзимга сигмай қолдим.

Оққувлар, армонларим дилда бисёр,
Учмоққа менинг на бир қанотим бор!
Қирларим унсиз ўкраб қолди менинг,
Кўлларим етимдайин қолди зор-зор!

ЭЙ, ЎЛАН!

Эй ўлан, менга теккан энчим эдинг,
Юксалайин, қонимга кел-чи менинг.
Менинг сенда азалдан кўнглим бордир,
Сен ҳам мени хуш кўриб, кўнглим, дединг.

Қошимга кел, қалбимни уққин — тушун,
Тез кела қол, бобом Абай руҳи учун.
Беҳиштдаги уянгни қўйиб тургин,
Сен умримга кераксан, ардоқ қушим.

Эй ўлан, жон берайин сенга қандоқ,
Жонсиз ўлан жонимни сўрар ҳар чоқ.
Бир ўйим — юрагимда қазо топиб,
Бир ўйим — бўғизимда турибди нақ.
Эй ўлан, жон берайин сенга қандоқ?

УМР ЎЗИ НЕ ДЕСАМ

Умр ўзи не десам,
Умр учқур тулпор, ҳа.
Чўчиб кетдинг нега сен?
Қўйгил, жоним, чўчима.

Ўз-ўзингни аямай,
Умр деган — чин ёнмоқ.
Бир нарсага хумордай.
Бир нарсадан жирканмоқ.

Бировларни алдаш — у,
Бировларни алдамоқ.
Кимдадир кўрсанг қайғу,
Қўлдан келса қўлламоқ.

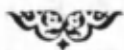
Дил тўла ҳасрат ва ғам,
О, дўстим, берсин тўзим!
Умр ўзи не десам,
Ўзим экан, ҳа, ўзим...

КУЙЛА, ЖОНИМ

Қарши олмаган
Қарши олмасин ҳеч қачон.
Сен куйлаб бер,
Куйинг ила бахш айлагин жон!
Янгроғинг етсин яшил тоғларга,
Акс садо берсин унга қирлар қадрдон.

Куйла, жоним, бобонг қўшиғин куйла.
“Кўкжендет” таралсин уфқлар бўйлаб.
Ажиб эртакларнинг дунёси сари
Етакласин мени туйғулар, ўйлар.

Куйла, жоним,
Дардларни кўкракдаги!
Тинсин бир зум ҳаёт
Ер-кўкдаги!
Қир тингласин,
Акс садо таратсин тоғлар,
Мангулик қўйнида — йўрғакдаги.

Турсунхон АБДУРАҲМОНОВА

(1921 — 2003)

Семей вилоятининг Жарма туманига қарашли “Бўка” овулида туғилган. Меҳнат фаолияти 1941 йилдан бошланган. Уруш йилларида ўрта мактабда ўқитувчи, мактаб директори бўлиб ишлади.

1950-1954 йилларда “Қozoғистон аёллари” журналида бўлим мудири, 1954-1959 йилларда Қozoғистон Давлат университетида, 1959-1963 йилларда аспирантурада ўқиган. Кейинчалик Қozoғистон Нашриёт, матбаа ва китоб савдоси Давлат қўмитасида катта муҳаррир, 1967-1969 йилларда Қozoғистон ФАда илмий котиб вазифаларида ишлаган.

ХАЛҚИМ ДЕСАМ

Халқим десам, ўзни ҳар ён ташлайсан.
Ногоҳ шубҳа-гумон қила бошлайсан.
Қайтиб олиб кеча айтган сўзингни,
Тиколмайсан кўзларимга кўзингни.

Боболардан мерос бу ер, фикр қил,
Ҳаммамизга у Ватандир, шуни бил.
Айт, бу элни тагин ҳасрат кучмасин,
Юрт бошига қора замон тушмасин.

Аъло билдик биз ҳамиша имонни,
Босиб келдик юракдаги туғённи.
Келгиндига бериб қўйиб диёрни,
Иллат дедик биз ғурурни ва орни.

Улар қачон ёвга қарши турганди?
Чориғини зўрға судраб юрганди!
Сен деб қачон тушди қора терларга?
Юксак шаъним урди улар ерларга!

Жоним Ватан!
Сени дея зорладим,
Қай юракка етиб борди зорларим?
Эшитганлар эшитмасдек турдилар,
Ҳадикларда мендан юзин бурдилар.

Ўз юртимда ўз болам нақ бегона,
Ҳар ишга у жаҳд қилолмас мардона.
Агар занжир юрт бўйнига тортиқдир,
Менинг бундан ўлганим минг ортиқдир!

* * *

Эссиз кўнгил — емаса гар ўз ғамин,
Этолмаса ўз бахтин ўзи таъмин.
Ҳар ким кўкни кўзлар турна мисоли,
Тўлиб кетди ундайларга бу замин.

Кунлар шу тарз тўхтамай ўтаётир,
Чин умрнинг йўлин ким тутар, ахир?!
“Адашганнинг олди йўл, орти сўқмоқ”,
Умр эссиз — бўлса қалб яйдоқ, тақир.

* * *

Қанча молни йиққан билан эвин билиб,
Бой-бадавлат бўлиб қолмас асло йигят;
Эл кўнгли — оқ сандиқ, топиб калитини,
Юксалмаса — кўкка ҳунар туғин тикиб.

Ўз соҳасин машқин олган кўпдир, бироқ
Ундайлардан чин санъатнинг сеҳри йироқ.
Жон куйдириб, ўзин фидо айламаган
Санъати-ла ҳеч бир жонга солмас титроқ.

* * *

Сўз сўзласанг, ўзагига боқиб айт,
Маъносини уқиб, мағзин чақиб айт.
Бойларгина сўз айтар деб ўйлама,
Сен сўзинг-ла ўзга дилни ёқиб айт.

Тахтли дер эл доно қалбни — сўз билган,
У ҳамиша эзгуликка интилган.
Тахтлимикин кўпни тўнаб бойиган —
Қўрумсоқлик, хасисликни касб қилган.

* * *

Сўзчанликни фазилатга биз йўйдик,
Сийқа сўзнинг суруридан кўп тўйдик.
Одабийлик фазилати — энг асл,
Қани ўша ишчанлик ва ҳақгўйлик.

Савдо-сотик, дур сеҳрига бойланиб,
Қалбимизга нафс борар жойланиб.
Шу кетишда қолмасак бас — бир куни,
Нопокликнинг қўрғонига айланиб.

Музаффар АЛИМБОЕВ

(1923)

Павлодар вилоятининг Шарбақти туманидаги Маралди овулида туғилган. Қозоғистон Давлат университетини битирган.

Истеъдодли шоир ўз мавзуси, чуқур тафаккури, ўзига хос оҳанглари билан қозоқ шеъриятини бойитди. "Қозоғистон халқ шоири" фахрий унвонининг соҳиби.

У халқчил шеърятни, дидактика ва ҳажвга мойил ижодиёти билан XX аср қозоқ адабиётига муносиб ҳисса қўшган шоирлардан бири саналади.

ОҚИН

Туғилмас улашгали оқин қайғу,
Бергай у юракларга фақат ёғду.
Ўланин дастрўмол ҳам қилади эл,
Одамлар кўз ёшини қуритгай у.

Олмайди ўз ҳасратин у тилига,
Солмайди гина-кудрат ҳеч дилига.
Юрагин кўприк қилиб тўшар оқин:
“Етсин, — деб, — юртим толе соҳилига”.

Сурур-ла самоларга чиқмоқ бўлар,
Икки бор туғилар у, бир бор ўлар.
Олдинда ташна қалби ҳар авлоднинг
Оқиннинг шукуҳи-ла лим-лим тўлар.

* * *

Ҳозирги бу чоғимда
Кетмон соқол эркакман.
Янгаларнинг олдида
Бояги бир “Тентакман”.

Ўттиздан ўтганимда
Ўзимча бир дономан.
Оталарнинг олдида
“Қуюлмаган бола”ман.

Шундоқ туриб... қара-чи...
Мен бировнинг боласи,
Мен бировнинг оғаси,
Мен бировнинг тоғаси.

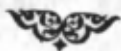
Мен бир кичик болача,
Эркаликдан қолармаң.
Кичикликка ярасам,
Кишиликка ярарман.

* * *

Кура олганин тун ичра
Кўзсизлар қандоқ қиёлгай?!
Айланиб ёшим ёмғирга,
Чўмаман теран хаёлга.

Иссиқ қалб билан қучгайман,
Қайтмагай энди ёшлик дам.
Унутдим, суймай сени ман,
Сен ҳам кеч энди гинангдан.

Чўзаман тагин қўлимни,
Ёлдадир ёнган ҳислар илк.
Сарғайиб тўсдим йўлингни,
Кўрсатма қайта етимлик.

Ўлжас СУЛАЙМОНОВ

(1936)

Олмаота шаҳрида туғилган. Ўрта мактабни тамомлагач, Қозоғистон Давлат университети геология факультетида, сўнг Москвадаги Олий Адабиёт институтида таҳсил олди. 1983 — 1991 йилларда Қозоғистон Ёзувчилар уюшмаси бошқармасининг биринчи котиби бўлиб ишлади. У Қозоғистон Давлат мукофоти (1972) совриндори. Кўплаб орден ва нишонлар билан тақдирланган.

Унинг "Арғумоқлар"(1961), "Замин, инсонга таъзим қил!"(1961), "Нурли тунлар"(1962), "Илиқ тун"(1963), "Шафотли чоғ"(1964), "Маймун йили"(1967), "Аз и Я" (1975), "Минг бир сўз"(1984) каби китоблари ўқувчилар орасида кенг шuhrат қозонган.

У рус тилида ижод қилади. Ўлжас Сулаймонов XX аср қозоқ шеърятини жаҳонга танита олган ёрқин ижодкордир.

АРҒУМОҚ

Тулпори билан машхур,
Эй, поёни йўқ диёр!
Қара, кезар ҳов уюр,
Яшнар чўлда майсазор.
Бергин
Қоратўригин,
Шамолларга келур бас.
Устида эгиб бўйин,
Парвоз этай бир нафас.
Сезсин ел алангасин
Арғумоқ ҳам ўзида;
Қизғалдоқлар порласин
Унинг қора кўзида.
Майли, кураш нелигин
Билиб қўйсин арғумоқ.
Олға йўл бору доим,
Ортга йўл йўқдир бироқ...

ҚУВИБ ЕТ

Қувиб ет қани, йигит,
Аяма отни, йигит,
Севсангу бўлсанг ўктам,
От етажак ўлса ҳам.
Севаман сени, йигит,
Етгину тез,
Ўп маҳкам.
Бўсага интиқ юзим
Қизиб кетди уятдан.
Еллар мени қувмоқда,
Кўкрагимга тўшалиб
Қучмоқда, эҳ, қучмоқда...
Сен эса ортда, йигит!
Кўкда ой ҳам кулар жим,

Мен ёлғиз, .
Ҳамон ёлғиз.
Тизгин тутган қўлларим
Қаҳрдан бўлди қонсиз.
Одамлар,
Эҳ, ношуд одамлар,
Ер бўлди-ку чавандоз донғи.
Тутқазибсиз жасур йигитга,
Тутқазибсиз ёвқур йигитга
Ва келишган, мағрур йигитга
Учқур тулпор эмас
Қирчанғи!..

* * *

Ёзда бир қиз келди
Жануб шаҳарга,
Бир жуфт кокилида
Бир жуфт оқ бантик.
Кўҳликкина қиз,
Исми унинг — Белла,
Ерлик болаларнинг кўнглида ғулу.
Ювиниб-таранган, оёқда шиппак,
Дераза тагида ўралишарди,
гап отишарди.

Фаррошлар, негадир,
Жеркиб беришди:
Бундай шўхликларга йўл қўйилмайди.
Лек қизча, барибир
Биттаси билан дўстлашиб олди —
Дераза тагига келар ҳар тонгда
Кичкина бир бола
Ва бўйин чўзиб,
Қизчани чақирар чўчиб, аланглаб:
— Бел-ла...
Қизча олмахондай тушар зинадан,
Сўнгра қўл ушлашиб
Сойга чопишар.
Онаси ҳам дилдан ўзича хурсанд:
Зўр қуёш, соф ҳаво, сув
Ва қизчаси.
Бир куни келди-ю телеграмма,
Тунги самолётда учиб кетишди.
Ёз-ку тугамовди.
Тонг пайти эса

Бола овоз берар одатдагидек:

— Бел-ла...

Балконга чиқаман

Ва кузатаман.

Бола чақиради секин, хотиржам:

— Бел-ла...

Ясаниб кийинган —

Тунги шиппакда,

Озода калта шим тиззасигача:

— Бел-ла...

Уришиб бердим мен:

— Учиб кетди у.

Гўдак шахт қаради

Йигитларга хос

Тўнғиллади (балки “Сенга дахли йўқ”),

Сўнгра давом этди ўз қўшиғини.

Ҳар куни эрталаб,

Сиз ишонмайсиз,

Бевадек бўзлар у ойна остида.

БОЛАЛИК, БОҒЛАР, САРАТОН...

Йўқ, мен тўлмагандим ўн иккига ҳам.

Болалик. Ёз. Олис фронт орқаси.

Уйча. Арава йўлларида сузиб юрар чанг.

Саратон,

Боғлар, сийнасида ғубор кўрпаси.

Ва шўхчан бир аёл бизнинг ҳовлида.

Ижарачи аёл,

Уни шундай атарди бобом,

Ёноқларим ловуларди эрталабданоқ,

Йўқ, ўн учда эдим ўша чоқ.

Жилмаяр эдим мен у кулган онда,

Лақмалик қилардим сўз тополмасам.

Гоҳ, у ювинишга сойга тушганда,

Ҳайдардим болаларни пана-панадан.

Булар бари — ўтмиш,

Ҳозир эса келар ёдимга:

Тун.

мўъжаз деразали пахса иморат.

Мен ўша торгина дарча остида

Оқланган деворга суянганимча,
Турар эдим дилгир, бетоқат.
Урушдан қайтганди у —
Буни англардим,
Ўша йигит билан қучоқлашарди...
У ношуд, ярамас қучди-қўтарди
Ва у ҳам йигитни
Тинмай ўпарди...

Билмасдим,
Қўлларим титрар нимага,
Дераза ортида қоронғи, жимлик
Ва енгил шивир-шивир...
Э-э, қандоқ чидайсан бундай таънага —
Тош билан ойнани синдирдим чил-чил.

Югуриб чиқди кимдир:
— Сенми?
Унинг кўзларига боқардим карахт,
Худди тушдагидек, келмай ҳушимга,
Шунда мен, бир гўдак,
Дедим илк бора:
— Бўлди, бас, нари бор, эҳ онанг шунга...

У эса йигитни итарди нари:
— Тегма!
Сўнг мени юпатиб, деди, жимгина,
Юмшоқ кўкрагига босганча маҳкам:
— Оҳ, менинг кўнгли бўш ақлсизгинам.

Отилиб чиқдим мен унинг бағридан,
Томга кўтарилиб,
Ёйиб қўйилган
Эски гилам узра тушдим узала.
О, катта бўлсайдим шу бир кечада!
О, агар ҳозироқ етсайди кучим,
Бу қаттиқ хўрликнинг қасоси учун!
...Болалик унутилди,
Йиллар учар, ҳа.
Бироқ менга қийин бўлар сен билан,
Қўшнининг боласи
Суқланиб бизга
Кечирилмас соғинч-ла термулса баъзан.

Тикилиб турар у, оппоқ деворга
Суянганича,
Қорақўз, тунд, бир изтироб ёқар қонини.
Ўзининг илк меҳрин бағишлар сенга,
Болалиги,
Боғлар,
Саратонини.

ТУНГИ ТАҚҚОСЛАР

Сен болсан гўё,
 эсладимми — лабим тамшанар,
Сен — бир кулгу,
 шиддатидан кўз ҳам ёшланар,
Мен ғарибман, ким ҳам хафа қиларди!
Дўзах кўрдим, энди жаннат истар дил.
Эҳ, бошқалар нечун сени севадир,
Севма сен, одаммас улар, ахир...
Уларда дард ва изтироб не қилар,
Улар фақат кишнаб юрган йилқилар!
Айт, қачон тилларим сўйласин бийрон!
Қай лаҳзада кўзларим сочсин аланга?
Ношудликни кўриб беисён,
Итоатда чидашни ҳам ўргатгин менга
Ва тунлар қурбақадек бўзламасликнинг
 айт чорасини!..

Мен сени севаман,
Бева — оҳ уришни,
Балиқ — тез сузишни
Севса қанчалик;
Мен сени севаман
Ожиз — шуҳрат-шонни,
Қуёш — кенг осмонни
Севгани каби.
Сен зиқнасан, сенга яшаш осон,
Менга ризқин тутди ҳатто гадо ҳам
Мурғак чақалоқни эмизган каби.
О, мен Хайём бўлсайдим агар,
О, мен Ҳофиз бўлсайдим агар,
О, Маҳамбет бўлсайдим агар,

Муродимга етардим балки!..
Асл шеърлар эса ёзиб битилган.
Шундоқ севишарлар тоғу даштда ҳам —
Юракларга солиб орзу ва алам.
Ўзгача севиб ҳам бўлурми ёки?..
Мен сени севаман,
шундай севаманки...

ХАЙРЛАШУВ

Зал жим, сукунатда.
Айтдим барин, неки бўлса юракда.
Сукутда мўйсафид, қириңган, пахмоқ сочлилар.
Қани, кўзғал, эй зал, юмшоқ ўриндиқлардан,
Бўронга пешвоз чиқ.
Оқ йўл бўлсин сенга!
Оғу эмас, хушбўй тамаки
Сизнингг узун трубкаларингизга,
капитанлар.
Истиқболингизга гўзал коинот,
Ҳозирча
Яхши тушлар, яхши таомлар,
Яхши хонадону
кўркем жиҳозлар.
Маҳалла-қўшнида — ишончи дўстлар.
Мана бир ёш жувон.
Насиб этсин сизга яхши фарзандлар,
Муносиб эрни эса
топурсиз, албат!
Ҳов ўлтирган — шофёр,
Хаёлида резина ғами;
Чўпон ҳам оғир ўйда —
Қўзилатиш мавсуми яқин.
Ўйлайман:
Сизга фақат яхши юмушлар!
Сизга яхши Америка,
Яхши Россия!
Эй, пойтахт ва олис овул болалари!
Сизларга яхши шоир,
Оқил арбоблар!
Севинг,
тушунинг дилдан

Бир-бирингизни,
Бўлғуси ҳукуматлар йўлбошчилари!
Шу ҳақда — орзу қилинг,
Ўйланг — шу ҳақда,
Яшангиз

лоақал бир оз эҳтиёткор!
Яшангиз шоирлар васияти-ла:
Улар сизга тилар
Фақат эзгулик!

САҲРО ТУНИ

Шабнам йўқ,
Вожаб, қўлимга тегмас сира нам,
Туннинг бағридаги совуқ қумда ҳам,
Юзда ҳам, ўтовнинг сирти — наमतда
Йўқ зарра шабнам.
Тўғралган тошларнинг
Қотган мавжлари
Жилоланар ойнинг нурида бирам;
Изғийди қашқирлар ҳар ён сарсари,
Йўқ зарра шабнам.
Туннинг оғушида
Оппоқ шуълага
Беланди саҳронинг кўкси — сийм тан,
Лекин гезарар дил
Чиқмайди саси —
Бир томчи шабнамга ташна, зорликдан.
Ой совур ниҳоят,
Қуёш нуридан
Бир чети ярқираб кетар оламнинг...
Нега?
Қўнган эди юзига шабнам
Саҳрода тунаган танҳо одамнинг.

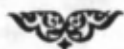
ЖАВЗО

Оҳ, бирам сулув аёл!
Ўзини қўйиб эркин,
Ухлар олма тагида,
Ариқ жилдирар секин.

Теварак бедазорда эриниб куйлар ари,
Ўйнар аёл кўксида офтобнинг шуълалари.
Ўтиб борар эдим мен шошмай —

ариқ ёқалаб,

Бунча сулув бўлмаса! Кўяман зимдан қараб.
Қари отим қимтиниб,
Кўзларин четга олар.
Офтобнинг шуълалари
Кафтга ўхшаб сирғалар.

Туманбой МЎЛДАҒАЛИЕВ

(1935)

Олмаота вилояти, "Меҳнаткаш қозоқ" туманида дунёга келган. 1958 йили Қозоғистон Давлат университетининг филология факультетини битирган.

Шоирнинг илк шеъри ("Украин қизига") 1954 йили босилган. 1957 йили "Талабанинг дафтари" номли илк тўплами нашр этилди. Шундан кейин унинг "Комила" (1960), "Кўклам тонги" (1951), "Олатов қизи" (1963), "Феруза ҳақида қўшиқ" (1964), "Кунлар чорлайди" (1965), "Юрагим менинг йўлларда" (1966) ва бошқа кўплаб китоблари ўқувчилар қўлига етиб борди.

У моҳир таржимон ҳамдир. Қозоқ ўқувчилари унинг таржимасида Ж. Байрон, М. Лермонтов, Т. Шевченко, О. Туманян, С. Капутикян, Р. Ҳамзатов ва қатор ўзбек шоирларининг шеърларидан баҳраманд бўлганлар.

Мен гоҳ шеър сурурига лим тўламан,
Илҳомсиз кунларимда жим — сўламан.
Боримни бозоринга бериб кетган
Жайдари,
содда қозоқ мен бўламан.

Ха, қозоқ йўқ Ҳамзани ўқимаган,
У машғалдир — бир давр ярқираган.
Ойбек-ку, Аvezов-ла турар қатор,
Собит-ла елкадошдир Ғафур оғам.

Хар шоир сўз очади ўз юртидан,
Яхши шеър дўст кўнглини этади шан.
Абдулла ўз инимдир,
мен, ҳар қалай,
Ярайман айтишувга Эркин билан.

Ўз кўнглим уфқида мен бир чақинман,
Бахт-омад қайда бўлса, мен яқинман.
Тошкентда устоз Ғафур Ғулом билан
Бир бора чўқиштирган ёш оқинман.

Қалбимни далам каби кенг қиламан,
Улуғларни тоғимга тенг биламан.
Мусо оғам! қўлнга
Олмаотада
Сув қуйган ўспирин ҳам мен бўламан.

Навоий, Абай назм ой-қуёши,
Талпинамиз уларга қайнаб-тошиб.
Бир ажиб дам кечганди Олмаотада
Миртемир оғамиз-ла қаймоклашиб.

Ўзбегим, ўз оғамсан, чин бу сўзим.
Эргашиб кам бўлмадим, топдим тўзим.
Уйғуннинг бир том шеърин қозоқчага
Ағдарган азамат ҳам менинг ўзим.

Меҳрим бу — ҳеч миннат қилмаганман.
Топилмас Шарқда уни билмаганлар, —
Зулфия опамиз ҳам тўлиб-тўлиб,
Қозоқча сўйлаганди бир маҳаллар.

¹ Ойбек пазарда тутиляпти.

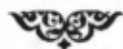
Ўзбегим, яша доим дориломон,
Кўрмасам, бот-бот қўмсаб-соғинаман.
Ёшми у ё кексами — топиштирар
Тошкентда омон бўлса Носир оғам.

Ўртада тўйларимиз, ўйларимиз,
Қаторда муносибдир бўйларимиз.
Ўзбекнинг паловига тот берай деб,
Ўрлайди Тошкент томон қўйларимиз:

Йигитнинг кўзи қизда, кўнгли қизда,
Гап ташлардик биз ҳатто қирқимизда.
Мисоли қалин молдек чегарадан
Ўтади ўзбек ёққа йилқимиз-да.

Ўртада баҳам орзу, қувонч, азоб,
Сен борсан, ҳеч ким мени этмас мазоқ.
Ўзбекнинг осмонида тонг балқиса,
Ҳаммадан бурун уни кўрар қозоқ.

Гинам йўқ,
 сен оғамсан — туғишгансан,
Тилагим — эзгуликка юрак қонсин.
Ҳазиллар файз берсин умримизга,
Саодат юлдузимиз мангу ёнсин!

Қодир МИРЗАЛИЕВ

(1935)

Ўрол вилоятининг Жимпиги шаҳарчасида туғилган. Қозоғистон Давлат университетининг филология факультетини тамомлаган. Унинг илк асарлари 1954 йилда эълон қилинган.

1966 йили унга "Хаёл армони" тўплами учун Қозоғистон Ёшлар мукофоти берилди. 1980 йили "Жеруйиқ" шеърлар китоби учун Давлат мукофоти совриндори бўлди. "Қозоғистон халқ шоири" унвонига сазовор бўлган.

Унинг "Кўклам"(1959), "Жангалаклар"(1960), "Кичкина афандилар"(1963), "Дала дийдори"(1966), "Кумуш қўнғироқ"(1970), "Жеруйиқ"(1976), "Сўз сеҳри"(1982), "Эҳ, кунлар..." (1984) сингари бир қатор шеърый мажмуалари чоп этилган, шунингдек, ўнга яқин китоблари рус тилида эълон қилинган.

БУХОРО БОЗОРИ

Хаёлларим сузиб юксак-юксакда,
Достон сеҳри мавжланади юракда.
Ихтиёринг — сайр эт қадим қалъани,
Бозорининг гашти лекин бўлакча.

Санчмиш кўкка кўҳна кент минорасин,
Кезар сувлар чаману гул орасин.
Бухоронинг бозорига кирганингда.
Бу асрни ёдингдан чиқарасан.

Тумонатни кўриб ҳеч бўлма ҳайрон,
Савдогари бир ёнда, мижоз бир ён.
Дунё асли шунақа — разм солсанг,
Биров молин мақтару биров гирён.

Халқ бозорни севди не-не аср,
Борми бунда бир ҳикмат, борми ё сир?
Қаҳ-қаҳ урган тўдадан сенга боқиб,
Гўё пешвоз чиқади Хўжа Носир¹.

Дуч келиб ҳар кун мозий асрорига,
Кўз солиб Сомонийлар мазорига.
Эрта бўлсин, кеч бўлсин — бухоролик
Бир бош суқмай ўтмайди бозорига.

Япроқларга сачрар ёз шуълалари,
Шаҳар гавжум бўлар тонг отган сари.
Кўланкада ўтириб — бу шаҳарнинг
“Бозор-бозор” ўйнайди болалари.

Жой йўқдир бунда мени алқамаган,
Қайтмоқдаман — нарсам кўп орқалаган.
Мозийнинг кўп қизиғи тарқаб кетган,
Бухоро бозори ҳеч тарқамаган.

¹ Насриддин Афанди.

ҲУСАЙН БОЙҚАРОНИНГ ВАЗИРЛАРИГА ДЕГАНИ

Юзлашгандай ҳақиқатнинг ўзи-ла
Кўнглим англар эдим унинг кўзи-ла.
Ғурбатларга тўла юрак
Ҳар маҳал
Поклар эдим улуғ шоир сўзи-ла.

Гоҳ руҳимда келса виждон жунбушга,
Қурбим етмас эди собит туришга.
Ёлғонларни сўйлай-сўйлай,
Ахийри
Қулоғимни тўлдирдилар миш-мишга.

Ўкинчдаман, сизлар боис янглишдим,
Кўрсатдингиз уни менга сиз, ғаним.
Астробод тунларида
Мунғайиб,
Ўлтиргандир қайғу-алам чекиб жим.

Аён эди менга ёвлар дастури,
Юрагимда қай кудурат сурури?!
Кўланкамни туширибман
Мен унга,
Тушарди-ку менга унинг дил нури!

Номус захри қўйди мени қизартиб,
Бормоқдадир юраккинам зил тортиб.
Шакар, новвот —
Лутфингизда сизларнинг,
Навоий нордон сўзи менга ортиқ!

Бу не ёвуз, тахтга минган чоғингда
Куяр шоҳлар надоматлар доғинда.
Нодонларни менсимаймиз
Нодон деб,
Хуш кўрмаймиз доноларни тағин-да!

Курашса гар диёнатни ким суёб,
Гувранамиз дилда унга кин туюб.
Кечирмаймиз,
Кечирмаймиз биз нечун
Бўлса агар ўзимиздан сал буюк?!

Бирортамиз Навоийнинг тенгимас!
Сизлар тугул ўзим унга тенг эмас!
О, Яратган,
Шундайинмиз нега биз?
О, Яратган, шундайинмиз нега биз?

Адолатга пеш эдим бир замонлар,
Бугун эса дилда аччиқ армонлар.
Қани энди
Улуғ қалбга садоқат,
Қани энди қилинган аҳд-паймонлар?

Бўлсам мен гар шу тахтнинг чин эгаси,
Қолмагайсиз сизлар асло жазосиз.
Мен сизларни
Маҳв этмасман. эҳтимол,
Лекин йиқар сизни имон қасоси!

Салтанатни мудом риё емиргай,
Улуғликнинг нури керак Амирга.
Бу умрда
Навоийга қийиндир,
Қийин кўпроқ Навоийсиз умрга!

ТАНТИ ЮРАК

*Шоаҳмад ота
Шо.муҳамедовга бағишлайман*

Юртлар ғамнок. Жанглар борар беомон.
Оташ ичра қолурми гул беҳазон?!
Ўн тўрт гўдак — ўн тўрт сағир изиллар,
Ўн тўрт гўдак — ўн тўрт юрак нотавон.

Қалб боғини босган эди қиров-қор.
Қайларгадир чекинганди гулбаҳор.
Ўн тўрт гўдак — ўн тўрт нола бетаскин,
Ўн тўрт гўдак — ўн тўрт мурғак нонга зор.

Теваракда қаҳатчилик қутқуси,
Уфқларда кулфат иси, ғам иси.
Ўн тўрт гўдак — ўн тўрт шўрлик етимни
Ўз бағрига олар ўзбек ҳовлиси.

Қирғин тугаб юрт гирдидан кетди зоғ,
Қетармикин лекин қалбдан алам-доғ?!
Ўн тўрт гўдак — ўн тўрт ниҳол бўй чўзиб,
Қутли уйни этди гулшан, этди боғ.

Даврон кулди, йиллар кечиб пайдар-пай.
Танти қалбни толе кутар экан шай.
Ўн тўрт гўдак, ҳа, Шоаҳмад отадан —
Мерос қолди худди ўн тўрт машъалдай.

ҚУСАМ ИБН АББОС ҲАҚИДА РИВОЯТ

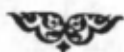
Минг ўтиниб Жабборга, минг ўтиниб Оллога,
Қўлга олиб бошини, айланибди рўёга.

У ўлмабди — шунчаки ғорга кириб кетибди...
Ушбу ажиб афсона бизгачайин етибди.

Бир куни у муқаррар яна элга қайтармиш,
Юрагида неки бор, дадил боқиб айтармиш...

Ибн Аббос ҳақида яшар шундоқ ривоят,
Маънисини англасанг, тўлқинлангай дил ғоят.

Халқда эзгу умид бу — бўлмас дема ҳеч содир,
Керак бўлса авлиёни яратмоққа у қодир.

Жумакен НАЖИМЕДДИНОВ

(1935 — 1983)

Гурьев вилоятининг Денгиз туманидаги Қўшалоқ қишлоғида дунёга келган. Олмаотада Курмонғози номидаги консерваторияда миллий чолғу асбоблари факультетини тамомлаган. 1959 — 1965 йилларда "Жазушы" нашриётида, 1965 — 1971 йилларда Қозоғистон Ёзувчилар уюшмасида, 1971 — 1983 йилларда "Мактаб" нашриётида ишлаган.

Илк шеърлар тўплами 1961 йилда чоп қилинган.

Кейинчалик эса "Сивизға сози"(1962), "Ўз кўзим билан"(1964), "Йўқ, унутиб бўлмайди"(1965), "Ёруғлик"(1966), "Куй"(1967), "Манзил оҳанглари"(1970) каби шеърый китоблари нашр этилган.

ДАЛА МАНЗАРАСИ

Ўркак-ўркак қирларнинг тўши турфа гиеҳли,
Ола булутли осмон айрон-чалоп сиёқли.
Бурқираган қумли дашт — ёйилгандек донлар ниқ,
Жилға-ирмоқ югурар эгри йўллар ип-илиқ.
Пурмаъноли ўландек топар зийнат муқаррар
Кўз етгусиз уфқлар — поёни йўқ кенгликлар.
Қум-шағаллар уюлган олтин хирмон мисоли,
Тик қир-жарлар елларда қотган түгён мисоли.
Кенг далани тўзғитар шамолларнинг ҳамласи.
Нортуя каби чайир кўк ёвshan шох-шаббаси.
Қинғир қоқшол буталар — бармоғидай кампирнинг,
Савр келиб қулунлар саси тутар адирни.
Ялт-юлт этган қамғоқлар — зилол сувлар каби нақ.
Сувсинингни босмоққа топилмас бунда булоқ...
О, тангри, бу шукуҳсиз манзарани кўрган он,
Тўлмасми қалб қадарга, ғам-ғуссага ногаҳон!
Чўкиртак — кемшик тишдай, ҳар ёндан қочган нуфуз.
Қапалак учар ҳорғин, фэйзсиздир дала-туз.
Юксалар тепаликка гоҳ чираниб, гоҳ тиниб,
Бир машина сўқмоқда “жонин судраб” пишқиниб,
Сўқмоқлар қир ёқалаб пастликка қуйилгудай,
Кўтарилар оқ тўзон — комета қуйруғидай.
Очгандек илон изи йўлларнинг ажиб сирин,
Уфқлар ҳам қир оша кенгаяр бирин-бирин.

* * *

Оқ бармоқ ўйнайди, ўйнайди
Қадимги оқ мато устида.
Ва игна кўк ипни сургайди,
Матога рангин нақш тушди-да,
Каштада чаманлар тирилди.
Унда уфқ чаманни қучди-да,
Устига осмон ҳам сурилди.

Кўл мудраб кўкалам четида,
Манглайин осмонга тирамиш.
Баҳорий заминнинг бетида
Майса ҳам, тошлар ҳам титрамиш.
Кашта нақ кўкламнинг аксидай,
Мен ундан ифорлар изладим.
Тепамда учгандай чағалай,
Ёйиқнинг соҳилин эсладим.
Ёримнинг кўлига тикилдим,
Мўъжиза яратмиш нақшинкор.
Эҳтимол каштадан олгандир
Бетакрор ўз ҳуснин навбаҳор.

* * *

Анов келган ким экан, билиб кел-чи, ким экан?
Ботирликми? — Жой бергум ардоқлаб уй тўридан.
Бойлик бўлса шум бўлар, тикилгин-чи кўзига,
Бировларни хўб алдаб, алданмасин ўзи-да.
Қайғу бўлса ортида қувончи ҳам бор чиқар,
Бири кўнглим гумуртиб, бири хандон қаршилар.
Имон бўлиб келса гар, бағрим очик эрта-кеч,
Тушир, отда бўлса у, қировин қоқ, тўнин еч.
Чинлик бўлса гилам сол, дастурхон ҳам ёз тагин,
Ёлғонликми — латта қўй, артиб чиқсин оёгин.

Тўлеген АЙБЕРГЕНОВ

(1937 — 1967)

Қорақалпоғистоннинг Қўнғирот туманидаги "Қўнғирот" совхозида таваллуд топган. 1954 — 1959 йилларда Тошкентда Низомий номидаги Педагогика институтида қозоқ тили ва адабиёти факультетида ўқиган. Илк шеърларини болаликда ёза бошлаган. Илк туркум шеърлари "Ёш даврон" номли тўпламда чоп этилган.

1974 йилда "Қумдаги миноралар" тўплами учун Қозоғистон Ёшлари уюшмасининг мукофоти берилди (вафотидан кейин).

Тириклигида унинг "Хаётга саёҳат" (1955), "Мен сенга ошиқ эдим" (1970), "Омонат" (1975) сингари китоблари чоп этилган.

Тўлеген Айбергенов 60-йиллар шеърлятига ярақлаб кириб келган ёрқин истеъдод эди. Унинг лирик, фалсафий шеърлари қозоқ ёшлари орасида кенг шухрат қозониб, уларнинг сўнмас муҳаббатига сазовор бўлган.

* * *

Қирингдан отам йўрғада
Йўртиб бир ўтди, Кегайли.
Мен отам изин қўрғалаб,
Манзилга етдим, Кегайли.

Даштингда онам қиз кунин
Қиздириб ўтган, Кегайли.
Келгум деб қайтиб, қир гулин
Уздириб кетган, Кегайли.

Сув олган жойда бувимнинг
Сирғаси қолган, Кегайли,
Сирдоши қолган, Кегайли,
Мунгдоши қолган, Кегайли.

Аму нариги бетидан
Орқалаб келдим кўп ўйни.
Юрагинг иссиқ ўти-ла
Қарши ол мени, Кегайли!

ЮРАК СЎЗИ

Юраман йўл билан мен эзгу,
Бераман жило кўлларга.
Гувиллаб ётган денгизни
Ағдариб қуйгум чўлларга.

Эргашиб кўпнинг кўчига,
Яйловга чиққум қўй ҳайдаб.
Шодумон дала тўшида
Чалқанча ётгум мен яйраб.

Гоҳи заминни сел чаюр,
Тўлади борлиқ файз-қутга.
Ёмғирли кун нақ мўрча-ю,
Ювингум мен оқ булутга.

КЎЛ

Сулув бўп кетасан қуш, ғозинг келса,
Мен сузгум ойдинингда ёзинг келса,
Ётгандай бўласан бир яйраб кулиб,
Сувингни жимирлатиб еллар елса.

Биргина қайноқ ёз-чун сен бордайсан,
Қушларга қизиги кўп бозордайсан.
...Қушнимас, ёруғ кунни суясан-ов,
Бежиз сен кўк осмондан кўз олмайсан.

КЎКЛАМДА

Кўкламни қўмсаб диллар эзилади,
Унда гуллар қизлар-чун узилади.
Осмонда эзгуликнинг номин ёзиб,
Турналар қатор-қатор тизилади.

* * *

Шодликка тўла чоғим энг
Ўтказдим сенда, қир ошдим.
Толега очиб бағрим кенг,
Шивирлаб туриб сирлашдим.

Кўнгли кўкламдек қурч гавда —
Оғам-ла фикр алишдим.
Ёз келбат ёрқин женгейга
Ҳазилим айтиб танишдим...

Юракда кадар-нолиш йўқ,
Илк севги дилни жазб этган.
Кўринди менга олис бўп
Қошимда турган бўй етган.

Не тонгки, дили пок дўстлар,
Бўз бола кунлар ўтди-ку.
Хандон-ла кулган кўп қизлар
Армон бўп қолиб кетди-ку...

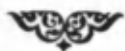
ҚИЗИМ МЕНИНГ

Уйландим. Болалигим бироқ қочди,
Олдимда янги ҳаёт кулган чоғи.
Умримга сен келдинг-да гулин очди —
Менинг ёш оиламнинг қизғалдоғи.

Кўнглимга сеҳрин қуйиб дала, кўлнинг,
Сен менга ота номин ола келдинг.
Ётгандай гулғунчаси орзуимнинг,
Айланиб бешигингга боравердим.

Кўп тортган азобимдан онагинам
Қучоғин очди сенга кўпроқ бу дам.
Ким билсин,
Йиллар бўйи интиқ кутган,
Сени, о, ширингинам, ой юзгинам.

Сен туғилиб — нуқул у кулаверди,
Қалбига қаердандир қувват келди.
Хиргойи бошлаб ҳар кун тонг-саҳардан
Вужуди куйга тўлиб юраверди...

Фариза ЎНҒАРСИНОВА

(1939)

Фариза Ўнғарсинова (адабий тахаллуси – Сандувоч) Гурьев вилоятининг Новобогат туманига қарашли Манаш қишлоғида туғилган. Гурьев Давлат Педагогика институтининг тил ва адабиёт факультетини битирган.

Илк шеърлари республика газета-журналларида босилган.

Ф. Ўнғарсинованинг хизматлари қатор орден-нишонлар, фахрий ёрлиқлар билан тақдирланган. Республикада хизмат кўрсатган маданият ходими. “Ватаним – уйим менинг” ва “Манғиштов монологлари” шеърий тўпламлари учун 1984 йили Қозоғистон Давлат мукофотиغا сазовор бўлган.

Унинг “Қизғалдоқ ҳақида баллада”(1971), “Мен туғилган кун”(1972), “Кичкинтой”(1975), “Камалак”(1979), “Офтобшувок”(1980), “Очиқ осмон”(1981), “Темирқозик юлдузи”(1982), “Киронқия” (1984), “Менинг тупроғим”(1985) каби тўпламлари чоп этилган.

ЙЎЛ

Уфқларга қора йўл қадалади,
Адирлардан ошиб илдам.
Қизғалдоқлар чеккасида жим қолади,
Юзларида биллур шабнам.

Ёрилмасин қоқ белидан деб ер бехос,
Ўраб турар йўллар бу чоқ.
Қолиб кетган денгиз ортда элас-элас,
Осмонида булут оппоқ.

Турфа гуллар нозланади елда бу дам,
Севинчлари билмайди чек.
Одамларнинг шодмон-шодмон одимидан
Уйғоқ ётар далалар тек.

Мен келаман. Тинглаб қалбим оҳангларин,
Шавқин туюб ажиб сирнинг.
Кўрмоқ учун бугун унинг ўт рангларин
Бир кездеги “ола қирнинг”.

* * *

Соғинч хатин йўлладим
Сизга, овулдошларим.
Мен сени ҳам қўмсадим,
Дўл-довулли осмоним.

Хуш ерларда юрсам-да
Ёдда файзу қутларинг;
Ерўчоқда ловиллаб
Ёниб турган ўтларинг.

Қарагайсиз ҳар доим —
Ўзгача фахр этиб-ла,
Борми дея шеърларим
Газет-журнал бетида.

Мақтайсизлар мени, ҳа,
Болаларга дўндириб,
Юрибди деб пойтахтда
Улуғ ишлар тиндириб.

Ҳар йил сенга, овулим,
Канда қилмай боргайман.
Кўнгиллар тубидаги
Сирларни ахтаргайман.

Бораман, қайтадан чин
Завқларга тўлмоқ учун!
Бораман, қайтадан мен
Бир гўдак бўлмоқ учун!

* * *

От минсам, йигитлардек
Елдиргум ур-қо солиб.
Айтишсам йиғинларда,
Бўлурман, шаксиз, ғолиб.

Ингичка йўл қадамим
Ҳадикка топширмасман.
Ҳазилда бўз боланинг
Оғзини очирмасман.

Тортинма, шўрлик бола,
Мен бир қиз, баҳсга шайман!
Куй чалсам дўмбирада,
Дина¹ ни тирилтгайман.

Излайман ботир миқти —
Кўз солиб умидларга:
Мендаги ботирликни
Бермапти йигитларга!

* * *

Бу шеърлар ёзилмас эди ҳеч,
Мен қайғу ютмаган бўлсам.
Бу юрак топинмас эди ҳеч,
Сен кўпга ўхшаган бўлсанг.

Назарга илмас эдим мен,
Чиқа олар жойим бўлсанг гар.
Тавозени билмас эдим мен,
Ҳар кун хокпойим бўлсанг гар.

¹ Дина Нурпеисова — Жамбулга замондош таниқли халқ оқини.

Мен бундоқ юрмас эдим ҳеч,
Умримда бўлмаган бўлсанг.
Севгини билмас эдим ҳеч,
Қалбимни ҳўрлаган бўлсанг.

* * *

Олтин зарин сочганда тонг нурланиб,
Қўклам ҳар ён ёйганида ажиб гилам.
Қучоғим — гул. Келаман мен лов-лов ёниб,
Мен ёшлик суруриман.

Дилни ўртар, шубҳасиз, учқур йиллар,
Ширин туйғу юракда, кўзларда ҳам.
Олам тутиб турганда менга гуллар,
Масрурлар масруриман.

Ёшлигимга вақтнинг ўзи ошиқ,
Етаклайди боғларга қийғос, кўркам.
Севгим дилда ёнади нурин сочиб,
Жонимда ўзинг, эркам.

... Тугёни мўл, ҳар они тўла сирга,
Қалбга ҳасрат-қувончлар олиб кирган...
Бош эгамиз ҳар вақт биз бу асрга —
Иккимизни таништирган.

* * *

Юрак мудом мойилдир ўйга эзгу,
Олқишларни кўрди бисёр, титрамас у.
Нетай, сендан қолмади қалбимда из:
На бир қувонч, на қайғу — ҳеч бир туйғу.

Гўёки мен юрар эдим ишқинг-ла шан,
Лекин юрак бу туйғуга бермасди тан.
Зинҳор севги саналмаскан яккаш ҳурмат.
У жуда кам учрайдиган бир дард экан.

Бу кун келиб бундоқ ҳурмат келар малол,
Эр йигитга номус бўлар бундай иқбол.
Суйдирмасанг, суёлмасанг куйиб-ёниб,
Туйғуларинг топар завол.

Марфуға АЙТХҲЖА

(1936)

Фарбий Хитойнинг Синжон ўлкасидаги Фулжа шаҳрида дунёга келган. Қозоқ тилида ўрта мактабни, қизлар гимназиясини битаириб, сўнг икки йил мобайнида шу гимназияда муаллимлик қилган. 1958 йил ота юрти – Қозоғистонга қайтиб келиб, "Қозоқ адабиёти", "Қозоғистон муаллими" газеталарида хизмат қилган. 1962 йилда илк шеърйй тўплами – "Болқуроқ" нашр этилган. Шу йилларда Қозоғистон Давлат университетининг журналистика факультетида таҳсил олган.

Унинг "Қоядаги ёзув" (1968), "Оққувим менинг" (1971), "Қорақўз ойим" (1973), "Кўзимнинг қораси" (1975), "Оқ бешигим" (1980), "Парда" (1981), "Қирон етган" (1985) сингари шеърйй китоблари ўқувчилар эътиборини қозонган.

Марфуға Айтхўжа – XX аср қозоқ шеърйياتига оловли сатрлари ила ҳисса қўша олган шоира саналади. Унинг халқона оҳанглардаги, миллий туйғуларга бой шеърлари аёллар орасида жуда машхур.

У Абай номидаги Қозоғистон Давлат мукофоти совриндори.

* * *

Ёт қалъалар қалб очмасин қанча санга,
Етмагай ҳеч туққан еринг, тош қўрангга.
Олис кетиб қолганингда соғинч ўти,
Ўртамасми юрагингни ҳар бир дамда?
Умр йўлинг ўз кулбангдан бошланмасми,
Уни қўмсаб кўзинг энди ёшланмасми!
Ахир, шунда эшитгансан илк марта сен,
Дунёдаги “алла” деган ширин сасни.
Қанча кезма ўзга ерлар гулбоғини,
Қўмсагайсан туққан еринг тупроғини.

ОВУЛГА БОРГАНДА

Ҳамон бунда сойлар тиниқ, тинч оқар,
Чўққилардан тонг мўралаб зар сочар.
Жамланмишдир овул бўлиб бу жойда
Бир-бирига ҳазилкаш, шўх овсинлар.

Ҳаммаси ҳам куюнчагу нози чин,
Ор-номусли, юрагида йўқдир кин.
Парвонадир янгам ўчоқбошида
Барра гўштга қўша солиб қазисин.

Ўртададир ҳамон ҳазил, сўз, ўйин,
Кузатаман одамларнинг ранг-рўйин.
Қора саба¹ остонада лим-лимдир,
Оширар у оддий кулба обрўйин.

Барин қалбга жуда яқин оласан,
Юрагингга ширин ўйлар соласан.
Кечаги бир жимитгина қизчанинг
Бўй етганин сезмайин ҳам қоласан.

¹ Саба — қимиз солиш учун от терисидан қилинган улкан меш.

Чўғ ахтариб энди қайтмас дамлардан,
Беихтиёр кўзларингни намларсан.
Қўриб сендан кейин ўсган ёшларни,
Ўзингнинг ҳам улғайганинг англарсан.

УМР СЎҚМОҒИ

Умр деган эмасдир отлиқ киши,
Тўлиб ётар ҳар қайда ғам-ташвиши.
Жилмайса гоҳ хуш кўклам қиздек майин,
Аччиқ қаҳрин сочар гоҳ қаттиқ қиши.

Гоҳи жонга тирноғин ботиради,
Гоҳ олдингда аллалаб ўтиради.
Ҳар мақоми оқартиб бошда сочим,
Синовларга отмоқни хуш кўради.

Борар умрим сўқмоғи баланд-пастдан,
Ўдранани ғанимлар алам-қасддан.
Йиқилганга йўярлар сал суринам,
Менинг асли кимлигим англамасдан.

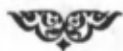
* * *

Қизил гулдек товланарман қошингда,
Қўшиқ бўлиб қоларман мен эсингда.
Сени севган қалбимга доғ туширсам,
Туққан элим, кечирма!

Армоним не, бир корингга ярасам,
Армоним не, менга кулиб қарасанг.
Армоним не, тўлқин урган сочимни
Кўкламингнинг еллари-ла тарасанг.

Сен буюргин, жабҳаларга мен борай,
Уммонлардан дуру гавҳар ахтарай.
Билмаганим бу умрда кўп ҳали,
Не сабабдан кибрланай, мақтанай!

Қизил гулдек товланарман қошингда,
Қўшиқ бўлиб қоларман мен эсингда.
Сени севган қалбимга доғ туширсам,
Туққан элим, кечирма!

Мухтор ШОХОНОВ

(1942)

Чимкент вилояти, Ленгер тумани Қашқасув қишлоғида таваллуд топган. Етти йиллик мактабни тамомлагач, "Юлдуз" колхозида тракторчига ёрдамчи, кейин вилоят газетасида адабий ходим, Қозоғистон радиосида катта муҳаррир, Бош муҳаррир бўлиб ишлади.

Чимкент Давлат педагогика институтида тахсил олди. Кейинчалик "Жалын" журналида Бош муҳаррир, Қозоғистон Ёзувчилар уюшмаси бошқармасида котиб вазифаларида фаолият кўрсатди.

Мустақиллик йилларида Қозоғистоннинг Қирғизистондаги элчиси лавозимида хизмат қилди.

Қозоғистон халқ шоири. Унинг шеърий ва драматик асарлари эл орасида катта шuhrат қозонган.

ОЙША

Ойша янгам суйган ёрин кузатди жанг майдонга...
Сўнг сиғиниб яшади аҳд-паймонга.
Уруш битди.
Шунқори, эҳ, қайтмади.
Уч йил кутди,
Беш йил кутди...
У бировга ноумид гап айтмади.
Ҳасратини ўз қалбига беркитди,
Шу орада тағин тўрт-беш йил ўтди.
Нурсиз умид оғушида дил қонаб,
Кутаверди у кун санаб, ой санаб.
Қисматидан унсиз аччиқ нола бўп,
Кўкрагида милтирарди совуқ ўт.
Жилла қурса,
Жилла қурса, худой-ов,
Ҳовурини босмоқликка фарзанд йўқ.
Умид пайваст вужудини эзди ғам.
Ёлғиз жонга ёқмас лекин кулгу ҳам.
Йўқ, бўлмади.
Йиллар ўтиб, ахийри
Турмуш қурди у бир қари чол билан.
Илк кеча у тинч ухлади
Ва бағридан гўёки
Аригандек бўлди заққум ғам-дарди...
Лекин тонгда... Эвоҳ, марҳум куёви
Деразани чертарди.
Ойша шўрлик куйди тамом бу хўрликдан ёзғириб,
Тошдек қотди,
Қўрқув тилин лол қилди,
Кейин илкис сочин ёйиб юбориб,
Остонага йиқилди.
Йиқилдию хўнграб-хўнграб йиғлади,
Юрак-бағрин тиглади,
Ўз-ўзини қора ерга булғади.

...Асил севги — шунақадир, турланмайди лаҳзада,
Хижронлардан, азоблардан куйса-да...
Шу он Ойша ўрнидан бот турди-да,
Бир фикр-ла чирмаб ақлу шуурни,
Тоғ тубида сапчиб ётган ғазабнок
Оқсув ёққа жон ҳалпида югурди.
Шунақадир асл севги камоли,
Шунақадир асл севги заволи...
Оқарганча ётар эди қирғоқда
У шўрликнинг тушиб қолган рўмоли...

ДИЙДОРЛАШУВ

Болалигим лавҳаларин эслаб шан,
Қашқасувнинг ёқасида турдим ман.
Гоҳи унсиз, гоҳ кўпириб серғулу —
Олдимизда оқарди у мовий сув.
Биз ҳам шундоқ асов, шадлод эдик, ҳа,
Бир маҳаллар онамизнинг бағрида.
Кунларимиз ўтарди шўх суронда,
Жанжаллашсак, ярашардик бир онда.
Биз бегона бўлиб ғараз-кинларга,
Ётиб келдик шу муборак кунларга
Ўшал онлар ёдингдами, эй нигор,
Ё қалбингда қолмиш фақат гард-губор?
Тонг каби соф кулгунг билан сен ширин —
Кўксимда ўт ёқар эдинг яширин.
Қани ўша тотли хаёл, тотли сир,
Бари юлдуз ёғдусидек сўнмишдир.
Нечун сўнмиш? Айтолмайман мен аён.
Сўнг сочилиб кетдик бизлар ҳар қаён.
Жўшқин эди у чоғ орзу-тилақлар,
Қолди фақат хотиралар юракда.
...Болалигим лавҳаларин эслаб шан,
Қашқасувнинг ёқасида турдим ман.
Асов дарё ювиб қирғоқ бетини,
Қайларгадир ошиқарди бетиним.
Гоҳ дафъатан антикарди тортиб оҳ,
Йиллар ёдин эслагандек баногоҳ.
Ул нигорнинг қўлларида ушбу он —
Тек турмайин бижирларди митти жон.
Мен гўдакни суймоқ бўлдим эгиб бош,
Лекин нигор мижжасида кўрдим ёш.
Ва у томчи томди биллур мавжларга,
Видолашган янглиғ қайтмас дамлар-ла.
Нимадир деб хўрсинди у ўша дам,
Бироқ буни англай олмай қолдим ман.

МЕН ҲАҚИМДА ҲЙЛАДИНГМИ?..

Энтикдингми боғлар
Чечак таққанда,
Кушлар наво гулханини ёққанда?
Ҳаприқдингми — мени келиб қолди деб,
Бир йўловчи эшигингни қоққанда?

Оқ булутлар кезса кўкда саргардон,
Кокилингни силаб ўтса ел шодон,
Турдингми сен қора йўлга термилиб,
Ширин умид оғушида лол-ҳайрон.

Кечмиш йиллар гирдобиди бўлиб хун,
Чекдингми сен ҳажр дардин туну кун?
Қирмиз оқшом қирга чиқиб жимгина
Тердингми ё гул-чечаклар мен учун?

Сабринг тугаб, дилингни қон этдингми?
Раҳм этса гар келар-да, деб кутдингми?
Хилватларда сен янгангдан яшириб,
Менга атаб рўмолчалар тикдингми?

Ёлвораман, соғ бўл, қайда юрма сен,
Ҳйларингни ишқим нури безасин.
Менга атаб тиккан бўлсанг рўмолча,
Хатга солиб жўнатмадинг нега сен?

Йўлга қараб сарғайдингми, сўлдингми?
Қаттиқ ўксиб, гиналарга тўлдингми?
Ёки мендан умид узиб, ёт-ўзга —
Бировларга суюмли ёр бўлдингми?

Асл севсанг, фироқ тоғин йиқарсан,
Ожиз эрсанг, ҳасратларда биқарсан.
Билгим келар — Ҳйладингми мен ҳақда,
Балки сира Ҳйламаган чиқарсан?

Ҳаёлингдан ҳайдалганим наҳот чин,
Йўқ эди-ку юрагингда зарра кин.
Қадрим менинг паст бўлдим шунчалар,
Аёвлигим, унутолдинг қандоқ сен?

Бари мумкин.
Ишқ киприкни қилар нам.
Айри кетмоқ мумкин кўнгил бериб ҳам.
Бари мумкин, фақат менинг ҳақимда
Ҳйламадим дер бўлсанг, ҳеч ишонмам!

ОҒА

Рост, биз туғилмадик битта онадан,
Менга туғишгандан аълосиз бироқ.
Не тонг, юксакларни кўзлар ҳар одам,
Мен Сизга таассуб қиламан ҳар чоқ.

Кўрдим, имонингиз бегард, беғубор,
Зотан мунаввардир диёнат йўли.
Оға, заминдаги эзгу инсонлар
Кўринади менга худди Сиз бўлиб.

БАХТЛИ БЎЛ

Мағрур кўнглим талпингани-суйгани,
Кўшиқ эдинг мен-чун — шомлар кўнганда.
Туриб-туриб қайтар эдим уйга мен,
Деразангининг ёғдулари сўнганда.

Қаролмасдим ботиниб ҳеч кўзингга,
Лекин кўнглинг энтикишин илғардим.
Сени ҳамроз этолмадим ўзимга,
Ёнса ҳамки юрагимда ишқ-дардим.

Балки шундан кетдинг ортга қарамай,
Кетдинг учиб, о бахт қушим, айт, қаён?
Каптари-ла хайрлашган боладай
Толе тилаб қолавердим мен нолон.

* * *

Айтсам дейман дилдаги бор сўзимни,
Бегона ҳам пешвоз кулиб келган он.
Ҳақманки, мен қадрлайман ўзимни
Ва шу боис мағрурдирман ҳар қачон.

Умр ҳақда кўп ўйладим, тўлғандим,
Дўстлар, дўстлар, мендан умид узманглар.
Мени ҳар чоғ ҳақиқат деб куюнган
Фидойилар қаторидан изланглар.

Нурлан ЎРАЗАЛИН

(1947)

Олмаота вилоятининг Уйғур туманидаги Улкандихан (ҳозирги Кўкбостов) овулида таваллуд топган. Қозоғистон Давлат университети (ҳозирги Ал-Фаробий номидаги Миллий университет)нинг филология факультетида таҳсил олган.

Йигирмадан зиёд шеърӣ тўпламлар, драмалар, эссе ва публицистик китобларнинг муаллифи. Кўплаб драмалари театр сахналарида қўйилган. Шеърлари ўзбек, рус, украин, болгар, турк, молдаван, қирғиз ва бошқа тилларга таржима қилинган. У қозоқ ўқувчиларини кўплаб жаҳон шеърӣяти ва драматургияси намуналари билан таништириб келаётган забардаст таржимон.

Қозоғистон Ёзувчилар уюшмаси бошқармасининг Раиси. Қозоғистон Республикаси Давлат мукофоти совриндори.

ЙИЛГА ТИЛАК

360...

Кундуз ўтди, тун ўтди.

Юксалтирди, гоҳи мени унутди.

360...

Тонг бўзариб уйғонди,

Ўс-не юрак янги кунга юз тутди.

Йил қуюндай тез ўтди!

Суйдик.

Куйдик.

Фамлар чекдик. Ўртандик.

Пушмон қилдик.

Нимагадир ўргандик...

Юртимизга яхши кунлар ярашди,

Гарчи не бир жафоларни кўргандик.

Шу юрт учун ўртандик!

Кўкимизга мовий, кўм-кўк туғ илдик.

Кўк Туркдан биз гўё қайта туғилдик.

Уй ҳам,

Қир ҳам,

Бутун борлиқ яшарди,

Озодликнинг сурурига йўғрилдик!

Кўкка кўм-кўк туғ илдик!

Менга бардош ҳавас эмас — аҳддир бу,

Ўткинчимас ҳурлик — энди нақддир бу,

Юрагимда — асрларнинг нидоси,

Теран ўйи,

Чўнг ғурури — бахтдир бу...

Саодатим — нақддир бу!

Даврим келди — чаман бўлди боғим, ҳа,

Қад ростлади “Қозоқ” деган тоғим, ҳа.

Аждодларнинг шуқуҳи бор қалбимда,

Унутмасман

Асрларнинг доғин, ҳа...

Келди яшнаб чоғим, ҳа!

Юрагимда — яратгандан эзгу ун,
Гарчи руҳим ғамларга эш туну кун.
Қачон?
Кимга?
Теккан, ахир, оп-осон
Озодликнинг ихтиёри бус-бутун?!
Юрагимда эзгу ун!

Эрк йўлида ким оҳ тортмас,
Демас “ух!”
Ҳур замон бу, тугар энди ғам-андух.
Ўтди бир йил. Диёнат бор. Инонгум.
Юрагимда — янги илҳом, янги руҳ.
Муқаррардир бу шукуҳ!

Олдинда бор не-не довон,
Дашту чўл...
Жаннат эмас ҳали сенга ўнгу сўл.
Халқим, бир бўл, бир-бирингга узат қўл!
Истиқлолим — сенга эса донғил йўл,
Сен мангу бўл, мангу бўл!

ТЕПАЛИК ЁНИДАГИ ЎЙЛАР

*Далалардаги эски тепаликларни
кўрган сайин эсимга Геродотнинг:
“Саклар юрт ҳудудига ёвлар
бостириб кирганлиги ҳақда
тепаликлар устига олов ёқиб, бир-
бирига хабарлаганлар”, деган гаплари
тушади.*

Жировларнинг сўзларида ёдланган,
жуда кўҳна замонлардан сақланган,
ўқилмаган китобдир бу Тепалик,
қолган қадим хунлар билан саклардан.

Олис-олис мозийлардан ун солган,
байроқ ушлаб, Олтой ошиб, йўл олган —
бу Тепалик кўзими ё Кўк Туркнинг,
тақимида талай тулпор — от толган?

Бедовларин қичаб уфқни чоғлаган,
ёвларини аламларда доғлаган,
хазарлардан қолган сўзми бу элда,
замонларни замонларга боғлаган?

Уйсинлар ва туркешларнинг кўзими?
қумонлар ва қипчоқларнинг ўзими?
Эл бирлигин қўрғай юриб, қолдирган
аждодларнинг келажакка сўзими?

Гоҳ мен мозий қалбидаги мунгдайман,
тарих сасин тинглаб кўзим юмгайман,
мўр-малахдай мўғулларнинг дупури
эшитилар қўзғайдан-да, кунгайдан.

Дилда ғамим
чўнг ҳасратлар гардими?
Шаҳид кетган одамларнинг мардими?
Бу тепалик — Аспаранинг азаси,
Нўғайлининг ташлаб кетган дардими?

Қилич сермаб тирикликнинг қасдида,
яширинганча даштнинг пана-пастиди,
хокитуроб бўлиб бир халқ тарихи
ётгандайин шу тепалик остида.

Чархи дуннинг оҳи дилда лиммо-лим,
айтолмайин уни рўйи-рост, балким
ётгандайин Ипак йўлин тизгинлаб,
жўмард бобом кўзимиздан четда, жим.

Эр йигитлар суриб жангга отларни,
ўзин йўқлик уммонига отарми?
Йўқ, ётарлар — мисли Дала соҳиби,
туташтириб Кунчиқар Кунботарни.

Журъатидан ёвлар қўрқув туйган чин,
туғенидан титраб турган Чин-Мочин;
боқий элнинг шон-шавкати ётгандай,
теран кечмиш қучоғида олиб тин.

У замондан
айлар мени ким огоҳ:
қайси мақсад — улуғ чўққи, қайси — чоҳ?
Куюнаман... Хўрсинаман... Юрагим
оташ узра ётгандайин тортиб оҳ.

У замоннинг аён на куз, баҳори,
кўнглимнинг ҳам йўқдир қурч бир қарори.
Тунд Тепалик узра маҳзун тураркан,
вужудимни чирмар ўйлар шарори.

О, бобожон...

Фуруридан тонмаган,
ўз юртининг толеига қонмаган,
тепаликнинг — қўл чўзгудек яқиндан
авлодларга, афсус, ўти ёнмаган.

Манзил етиб, чўктирилган туяси —
қай даврнинг, қай замоннинг эгаси?
Кўзин ишқаб,
зулмат тундан ўтаркан
қайда унинг ёрқин тонги, эртаси —
бу тепалик қай давроннинг эгаси?

Қай асрга эгайин мен бошимни?
Қай асрга тўкайин мен ёшимни?
Қай асрга олқишимни айтайин?
Қай замонга очай — отиб лошимни,
қалбдаги қуёшимни?

Қай даврни куйлар билан ўрайин?
Қай давр-чун эзгу сўзлар терайин?
Қай даврнинг қаршисида тиз чўкиб,
қай қалб ўтин лов ёндириб берайин?

Эй дил, даврон шакарию болина —
ўч бўлма ҳеч! Алданма! Ва нолима!
Қай замонни томиримда чийратиб,
тармашайин қай замоннинг ёлина?

Гарчи мозий кўйларида бағрим хун,
лекин тингла, кўкрагимдан тошар ун?
Минг-минг йиллик умрим эзгу меҳроби,
ҳузурингда таъзимдаман мен бу кун.

ОТАМ ЁДИ

Рухим сўнган...

Қонда сурур оқмайди.

(“Хоксор уйнинг эгаси бор...” Сақлайди.)

Отам кетган, энди менинг ғамхўрим
келиб сира эшигимни қоқмайди.

Ҳазил-ҳузул қилмас энди кўнгли чоғ,
отланмайди шаҳар сари кўкси тоғ.
Келмас энди учиб-елиб, жонсарак,
юрибдими ўғлим, дея, омон-соғ.

“Чиқмади-я бир китобинг салмоқли”,
деб қўймайди ва кутмас ҳам йўлим зор.
Уруш кўрган оқсоқолнинг пандини
қизарганча эшитмайди эл такрор.

Шу қайгулар
ич-этимни тузлайди
ғамгин юрак жимирлайди, музлайди.
Қатағонлар жабрин чеккан қалб энди
лоқайд дўстнинг кайфиятин бузмайди.

Мижжасида ялтирамас энди ғам,
юрт олдида кўкрагига урмас ҳам,
дўст-ёрони соғинади кўп ҳали,
номин тилдан қўймагай эл ҳеч бир дам.

Менга энди мартабаю мол ғамми —
булар улуғ қилмас экан одамни.
“Отанг шундоқ деганди...” деб одамлар
ҳали-ҳануз эслашарлар отамни.

На чорам бор?
Кеч англадим, куйиндим,
файзи кетган — тўри бўшдир уйимнинг;
гарчи ёниқ кўзлар боқар суратдан,
машқи пастдир энди кўнгил куйимнинг.

Юрагимни мунглар ўртар пинҳон, зор,
кунлар қани — менга берган авж виқор?
Илҳом сўнса... Қайта ёзгай қанотин,
чин соғинсанг, жўш ургай у қайта бор.

Илҳом қайтар... дунё бўлар чаманим,
Оҳ, отам-чи! Армонимдир, оҳ, маним.
Келмас энди, эшигимни қоқмайди,
Шулар ҳақда тўлиб ёз-чи, ўланим!

Бир тўкилгин!
Танингда ўт ёнсин, о!
Эзгуликни юрагингга айла жо!
Нурин тўккай йўлларингга самолар,
Отанг руҳи бўлар сендан кўп ризо!

ОТАШИН ҚАЛБ

(Оқин тўйидаги сўз)

Яратганнинг ўзи унга мададкор,
оқин учун қайғу — уят, ҳасрат — ор,
ер устининг азобида ўртанар,
ҳаммасининг бирдек ўжар феъли бор.

Оқин учун қадрсиздир сийму зар,
эзгуликка хизмат қилмас бўлса гар;
ишқ йўлида аямас ҳеч жонини,
севгани-ла шеър тилида гаплашар.

Сал нарсадан у масрур ва бийрон тил,
сал нарсадан гоҳи ичдан кетар зил,
бир ота ва бир онадан яралган —
шоир деган бу ғалат қавм шундай, бил.

Йўлин кессанг яширмайди “ёвлигин”,
эли билар оқин қўкси тоғлигин;
тумор янглиғ юрагида сақлайди
у ўз халқин саодатин, соғлигин.

Оқин аҳли чиқишмас кўп тахт ила,
шундан менгзар эли уни бахт ила!
Она — осмон, отаси — ер одамга
сўз бўлурми ўлан ёзиш шаҳд ила?

Ўлан унинг бор борлиғи ажойиб,
(ўтли шеърга тақилдими оз айб?!)
Қувла-қувла қилинса ҳам, оқинлар,
қаторлари қолганми ҳеч озайиб?

Қўрқитолмас уни сира дову дўқ,
ношудларга айтган сўзи мисли ўқ;
юрт гурури, эл сурури учун у
жонин тиккан, бундан қўнглинг бўлсин тўқ.

Яша!

Бор бўл!

Оқин отли зўр юрак,
оташин қалб — бу заминда тенги йўқ!

ОНА ЮРТ

Онамдай азизсан сен, юртим маним,
меҳрингга бахшидадир жону таним.
Бир замон мурғак дилда жўшди ҳислар,
парвозин топди сенда илк ўланам.

Умр бу — ошиб ўтиб қирдан-сойдан,
ризқимни топмайин мен қайси жойдан,
бари бир сенинг ўрнинг бўлак менга,
сен менга дастурхонсан онам ёйган.

Мен сенинг илҳоминг-ла ғарқ юраман,
сен билан юксаламан, барқ ураман.
Турмушнинг уммонида қолсам ожиз,
кўйингда чағалайдек чарх ураман.

Қамишлар кўл мавжида титраган он,
оққувлар учар тўп-тўп уфққа томон.
Қўмсаган дамларим мен сулувлики,
сен сари талпинаман ҳануз-ҳамон.

Армонлар,
юрагимни қийнаманг, бас...
Тунлар мен юлдузлардан тинглайман сас.
Зориққан пайтларимда ҳақиқатга,
дилда шеър туғён урар, тинчлик бермас.

Кўкларга
қанотимни ёзиб бир қур,
юксалсам тонгларингда туюб сурур,
уйғонар тоғлардаги шаршарадек
вужудим туб-тубида теран гурур.

Қайғули дамларимда — ўзингдайман,
орзули дамларимда — кўзингдайман.
Мен ушбу кенг жаҳонни, ахир, нетай,
ўзингсиз кўролмайман, туёлмайман.

О, сенсан — чин толеим, эзгу шаъним,
мадҳингни куйлаб ўтгай шеърим маним.
Юрагим... Бор вужудим...
Она юртим,
Ўзингсан бу дунёда суянганим!

МАНГУЛИК

Таъналар отмай ўтмишга,
зарда қилмай, ушбу кунга ҳам —
ошиқиш керак!

Йўл қисқа,
умр дегани — бир тутам.

Юракнинг қурир мадори,
гар уни асраб-аярсан;
сезилиб ғамнинг залвори,
бир куни ҳолдан тоярсан...

Чўққипарастдайин бир вақт сен
қуларсан яланг муз узра,
қалбинг тубидаги энг ичкин
сўнгги умид ҳам узилар;

ой ботиб кетар сен учун,
отмайди тонглар энди ҳеч,
таратмас кўлда мавжлар ун,
қораяр уфқлар эрта-кеч;

йўллар тўзони босилар,
янграмас қирлар кулгуси,
уфқларни тўсиб осилар
номаълум кунлар тур-туси;

қораяр осмон зангори,
туйғулар тўзар, куй сўнар,
ортиб юраклар оҳ-зори,
ҳар бир умрга мунг қўнар...

Тоғ ҳам, тўқай ҳам яланғоч
қоплайди қорлар ҳар ёнин,
сочганда кўклам нур қийғоч,
ташлайди қирлар чакмонин.

Ўзандан мутлақ қочар сув,
қудуқлар туби сим-сиёҳ,
лекин яна кўклам келару
уради белга гул-гиёҳ.

Соғинган кўнгил юпанар,
севинган кўздан ёш томар,
чўққилар узра нур ёнар,
янги бир давр бошланар...

Юраклар қалқиб жим, беун,
туйғулар туяр ажиб тот.
Завқланар бизсиз дала, тун,
куйлагай унда ёш авлод!

Болалар келиб бошқа бир,
ер билан кўкни баҳолар,
хабар берганча тош қабр,
уфқларга интиқ қадалар...

Мангулик шудир — бир лаҳза,
ўртаниб, ёниб, куйганинг,
толе, бахт тилаб бошқага,
уни ўзингча суйганинг.

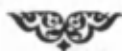
Мангулик шудир — бир лаҳза,
қийналиб терлар тўкканинг,
илҳоминг жўшиб юракда
кулганинг, азоб чекканинг.

Мангулик шудир — бир лаҳза,
андармон бўлиб вақтга —
унутганинг ўлим борин, ҳа,
алданиб ёлғон бахтга.

Мангулик шудир — бир лаҳза,
эшик ва меҳроб ораси.
Оҳинг мавжланар фалакда,
топилмас дардинг чораси.

Мангулик шудир — бир лаҳза!
Орзунинг қаноти синмайди!
Завол топару бог-боғча,
Юракнинг қўшиғи тинмайди.

Шу боис, дўстим, алданма,
гина қилиб бугун, ўтмишга,
даврни ёндириб туғён-ла,
курашиш керак!
Ошиқиш керак!
Йўл — қисқа...

Какимбек САЛИҚОВ

(1932)

Кўкчатов вилоятидаги Володар туманида дунёга келган. 1953 йили Москвадаги Рангли металллар институтини битирган. Болаликдан шеърлар машқ қила бошлаган. 60-йиллардан буён матбуотда асарлари чоп этилади.

Унинг "Сир" (1970), "Жез кийик" (1973), "Нурли айём" (1976), "Шудрингли кунлар" (1981), "Тафаккур сири" (1980), "Чин юракдан" (1981) номли шеърий мажмуалари нашр этилган.

Шоир ҳукуматнинг бир қатор орден ва нишонлари билан тақдирланган.

ДИЛИМ ТИТРАБ КЕТАР...

Кўнглимга яқиндир кузак дамлари,
Унинг бағри тўла шукуҳ ва ашъор,
Унда мужассамдир тароват бари,
Унда саховатнинг нашидаси бор.

Ҳаволари сарин — толиқмас юрак,
Ўтган кунларимга ясайман якун.
Учиб келаётган қушларга қараб,
Кўшиқларим ато этаман мамнун.

Кузнинг рухсориға ахтариб ташбеҳ,
Сатрлар битаман сержилва, теран.
Ўзилган баргларга кўзим тушса лек,
Дилим титраб кетар бехосдан, бирдан...

КЎПРИКЛАР

Айрилиқ. Ғуссалар. Ташвиш-ғам.
Ва лекин тоабад,
Муқаррар
Йўллар боғлангандир кўприклар билан,
Кўприк-ла боғлиқдир юраклар.

Кўприклар қурдик биз кўркам, муҳташам,
Туташтириб не-не соҳил-сарҳадни.
Бизлар мамлакатлар аро мустаҳкам
Ишонч кўприкларин ўрнатдик.

Йил сайин кўрк очиб борар она ер,
Наслимиз лойиқдир ҳамду саного.
Уларнинг толеи бутун, нақд бўлур,
Кўприк қуражаклар улар самога.

Уфқларда оташ ловиллаб у кез,
Кўрган-билганимиз бўлганда кулфат.
Портлатиб кетгандик кўприкларни биз,
Лекин улар тагин тикладилар қад.

Қундузлар қорайиб,
Кечалар милт-милт
Чорлайдилар улар дўстдек вафодор.
Фақат юракларнинг орасидаги
Кўприкларни қайта тикламоқ душвор.

* * *

Баҳор эпкинлари эсдилар эрта,
Лекин эримасдан ялтирар музлар.
Ажабсиниб боқар қайинлар менга,
Ажабсинганидек овулда қизлар...
“Уйланди! Ёр топди олис шаҳардан!” —
Уни таъна билан этарлар мулзам.
Менинг кўнглим ўсар бу гап-сўзлардан,
Ажаб, эсларкан у мени ҳали ҳам.

* * *

Ўз баҳорим этгай сарафроз,
Ҳар ён йўлим бурмасман ҳаргиз.
Бошланса-да умримизда ёз,
Эндигина қирқдан ошдик биз.

Ўтар экан йиллар қўйнидан,
Юз тутмаймиз биз йўқлик сари,
Зеро бу кун она бўлишган
Сенга синфдош қизларнинг бари.

Ўзгаларнинг баҳорига мен
Соя солмам, ўзни тутиб ёш.
Мен ҳар қачон ўз авлодимнинг
Тақдирига қолгум тақдирдош.

ОҚ ТУРНАЛАР

Ўхшаб бамисоли садаф маржонга,
Жимирлаб кўринар кўкда турналар,
Улар сингиб борар мовий осмонга,
Улар олисларга йўл олар.

Балки у кўринган турналар эмас,
Эшилган арқоғдир нилуфарлардан?
Балки улар овул қизлари — қушмас,
Оқариб, олислаб борарлар бу дам?

Хайрлашар улар дашт билан ғамгин,
Гарчи ўзларини тутарлар қувноқ.
Уларнинг шаън, ёрқин парвозини жим
Кузатар безовта юрагим шу чоқ.

* * *

Куйидай қайтган қушларнинг
Мунглими менинг бу куйим,
Юрагим туюб хуморлик
Ўйланиб гоҳ-гоҳ... қолгум жим.

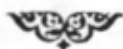
Тўкилса янгроқ куй билан
Тил битиб, сўйлаб ҳисларинг.
Кўз олдимга менинг ушбу дам
Келар болалик кезларим.

Билдирар гоҳо шаън товуш
Армонли, мунгли тилакни.
Оппоқ қанотин қоқди қуш
Ўйғотиб ўйчан юракни.

Муҳаббат, умид, ҳаяжон
Тўкилса уйғун, топишиб,
Ожизлик, кураш ва исён
Жонимда кезгай олишиб.

Маломат, ҳасрат ва ўкинч
Ўзини четга олмасин.
Оққушим, учсанг баланд уч,
Армонинг ичда қолмасин.

Дўмбирам, янгра безавол,
Икковимиз олис кетармиз.
Бир куни ҳориб, эҳтимол
Манзилимизга етармиз.

Жарасқан АБДИРАШЕВ

(1948 — 2001)

1948 йилда 7 март куни Қизил Ўрда вилоятининг Орол тумани, "Омон ўткел" овулида дунёга келган. 1963 — 1965 йилларда Қазали Қишлоқ хўжалиги техникумида ўқиган. 1965 — 1969 йилларда Қозоғистон Давлат университети-нинг журналистика факультетида ўқиган. "Қозоқ адабиёти" газетасида, "Жалын" баёзи тахририясида, "Жулдуз" журна-лида хизмат қилган.

Олтмишинчи йилларнинг ўрталарида адабиёт майдонига кириб келган ёш Жарасқан қозоқ шеърисыида ўзига хос ово-зи, таржимонлик маҳорати, халқчил шеърисыи ила донг қозон-ди.

Унинг таржимасида қозоқ ўқувчилари Р. Тагор, П. Элюар, М. Бсису, Я. Купала, Е. Евтушенко, Р. Рождественский, Н. Доризо, Б. Окужава сингари таниқли шоирларнинг шеър-лари билан танишганлар.

ОҚ БУЛОҚЛАР

Оқ булоқлар.

Ошиққан оқ булоқлар.

Ҳозир Кўклам.

Олдда Ёз.

Чопқиллаб қол.

Зилол сувинг кутар ташна уйғонган боғ,

Куртақлару гул ҳидидан

яйрар димоғ.

Тўлқинларинг шоирларни соғинтирди,

Сени эслаб қалбларига тўлқин кирди.

Кумуш кулгинг таралдилар шеърлар билан,

Йўлларингга пешвоз улар қирда бу дам...

Кутмоқдадир саёзлашган кўллар сени.

Кутмоқдадир илҳақ тақир чўллар сени,

Бош кўтариб термилади бойчечаклар —

Қизилқумнинг ташна бағри сени кутар.

Хаёл сурган чўнг нуроний боққан мисол,

Қуриб қолган минг-минг жилға кутар висол.

Ташна улар.

Ошиққан оқ булоқлар.

Ҳозир Кўклам.

Олдда Ёз.

Чопқиллаб қол.

Кўргинг келса қозоқнинг кенг даласин

Ва фарзанди саналмоқни истасанг сен,

Ўтгинг келса қуш учолмас саҳросидан,

Ўпгинг келса қирғоқларни — ўпилмаган,

Армонингни кўймоқ бўлсанг йироқларга,

Қўшилмоқни истасанг оқ саробларга,

Оқ булоқлар.

Ошиққан оқ булоқлар.

Ҳозир Кўклам.

Олдда Ёз.

Чопқиллаб қол.

Уфқ ортига беркинади Офтоб ҳозир,
Қизаргани унинг — хайр деганидир...
Шундай ўтиб боради вақт, қайтмайди.
Сени мангу ўз эркинг-ла ўйнатмайди.
Куз ҳам келар, мавжинг сўниб, сен толарсан,
Қиш ҳам келар, муз остида йўқоларсан.
Оқ булоқлар.

Ошиққан оқ булоқлар.
Ҳозир Кўклам.
Олдда Ёз.
Чопқиллаб қол.

ТУҚҚАН ОВУЛ ТУТУНИ

Ватан — менинг тўкислагим, бутуним!
Мен биламан: юртим бахти, қути ким?!
Эрта наҳор туриб элдан эртароқ,
Эслайман мен овулимнинг тутунин!..

У бамисли жимирлаган кўлдайдир!..
(Ҳамон мени ўз ёнига кел дейдир!..
Оқ уйларда кўк рўмолдай елвагай,
Сарин елда ҳилпирашин кўрсанг бир!...

Чўққиларга олтин офтоб қўнган он.
Шабнамга нур чайиб ютгум мен чандон!
Ўхшатаман шунда мовий тутунни
Байроғига тирикликнинг бегумон!

Қут-файзини қўшиб эзгу тилакка,
Шеърларим-ла қўтардим мен юксакка.
Узоқларда ўраламан то мудом —
Шу ёқларга олиб учган юракка!

Сўзларимга мовий осмон кафил, тан,
Шу тутуннинг иси менга ажиб, шаън.
Кенгликларда кўзин очган мен учун —
Шу тутундан бошланади чўнг Ватан!

ОХИРГИ ЎЛАН

Охирги,
энг охирги,
сўнгги ўлан,
бунча нохуш,
бунча совуқ номинг недан?!

Барибир ҳеч қўрқмайин,
титрамай ҳеч,
мен сенга яқинлашиб бормоқдаман.
Тақдирнинг азал-азал нози маълум,
тоқати йўқ бунга ҳеч баъзиларнинг...
Сирларим — дил тубида гарчи борсан,
маълуммас лекин қачон ёзиларинг.

Сен мени беҳос бир кун топармисан,
тепамда чақмоқ бўлиб қотармисан?
Чирқираб қолармисан бош устимда,
сен ўзинг кўзларимни ёпармисан?
Ва ёки етказгали шум хабарни
халқимга қора кийиб чопармисан?!

Баҳслашиб табиатнинг зонги¹ ила,
ёзгайдир асл оқин қони ила.
Хўшлашмоқ ҳаёт билан осон эмас,
ўлурман мен чин ўлим шони ила.
Ишонч-ла чиқдимми, бас, йўлга дадил,
келажак кўзига мен боққум адил!

Гоҳ бўлар мисли чаман ўнгу сўлим,
ўйларим чечак очар,
куйга тўлиб...
эслатар лек эртамни беихтиёр
ҳар ўлан — худди сўнгги ўлан бўлиб.
Сўнгги он қай манзилда топар мени,
бу сўнгги ўланымда ёзгум нени?

То мудом соф тутдимки имонимни,
солгайман мен унга бор имконимни,
Билмадим, кўтарарми дуч келган кас,
кетсам гар орқалатиб армонимни!..

Қаршингда бош эгарлар, олганча тин,
танқидчи тош отмагай сенга, тайин.
Юрарсан Уюшмада, давраларда,
“Дўстингиз қадрин билинг!” дегандайин.

¹ Зонг — қонун.

Кўз ёши вужудидан оқиб сим-сим,
ёрим ҳам ўқир ўкраб ҳар бир байтим.
Мунғаяр дўстлар тугул, ёвларим ҳам
ғараздан куюб-ёнган — тирик пайтим.

Сен ўжар суруримга доим ёрсан,
демайман, номим мангу қолдирарсан.
Дафъатан кўзи тушган лоқайд қалбни,
чорасиз теран ўйга толдирарсан.

Ҳисларим мангу қайнаб-тошар сенда,
Дардини туйгай балки башар сенда.
“Ҳаёт!” деб ёниб ўтган юрагимнинг
Сўнмас бир ҳайқириғи яшар сенда!

Кенгшилик МИРЗАБЕК

(1946)

1946 йил 6 июнда Тўрғай вилояти, Жанкелди туманининг Ақчиганок овулида дунёга келган. Илк ижоди мактаб даврида бошланган. Кейинчалик шеърлари вилоят ва республика газета-журналларида чоп этилган. Ал-Фаробий номидаги Қозоғистон Давлат Миллий университетини тамомлагандан сўнг "Жетису", "Қозоқ адабиёти" газеталарида хизмат қилди.

Унинг "Ажаб дунё" (1972), "Сурурли даврон" (1976), "Хуморли нигоҳ" (1985) каби салмоқли тўпламлари чоп этилган.

Кенгшилик Мирзабек ҳозирги замон қозоқ шеъриятида ўз ўрнига эга шоирлардан бири.

БИР СИҚИМ ТУПРОҚ

Туққан ер, қайтдим яна қошингга мен ғамгин,
Энтиккан ғоздай таъмини туйдим мунг-ғамнинг.
Қўнғир тепамнинг устида маҳзун турарман,
Қабрини кўриб ўтган йил кетган оғамнинг.
Қўнғир тепадан бир сиқим тупроқ оларман,
Кўз ёшимга ийлаб, қабрингга бориб соларман.
Наҳотки! — дейман ўкиниб, — ҳоли шу бўлса
Мен учун умрин бахшида қилган одамнинг!
Туйғуларимдан бамисли маъво тузарман
Кўз ёши ила кўнгилни бир зум бузарман.
Барчаси ўтмиш. Елдайин ўтган умрнинг
Уммондай чексиз ғамида қалқиб сузарман.
Хаёлларимга кўрган тушдайин қонарман.
Танамга ўтлар тутшиб, ичдан ёнарман.
Ой муҳри тушган қабр тошининг олдида
Майда ғамлардан, майда ҳасратдан тонарман.
Туққан ер, қайтдим яна қошингга мен ғамгин
Бошига бордим ўтган йили ўтган оғамнинг.
Сизлади ўрни ярамнинг,
Тупроққа тупроқ соларман,
Соларману унсиз қоларман.
Айрилган ушбу тупроқдан
Аввал бошда бирга яралдим,
Тупроқ дегани — туққан ер,
Иси бу — туққан онангнинг.

* * *

Ўзга бир ерда кўклам билан бугун тўқнашдим,
Иккимизгина... кўрмади бизни ўзга ҳеч ким.
Мен талай кўклам ёғдуларини кўрсам-да,
Кўҳлигин бундоқ авваллари ҳеч сезмасдим.

Биргина лаҳза — булоғим гулга чулғанди,
Биргина лаҳза — булоғим эриб, уйғонди.
Биргина лаҳза — ёзилди юрак хумори,
Биргина лаҳза — тарқади кўнгил ғубори.

Бир ондан кейин совиди буткул ўт-танам,
Булоғим қани, бутоғим қани кўклаган.
Шу бир лаҳзада капалак бўлдим, ўлдим мен!
Нетайин ўлсам...
“Ўзмишдан ўзмиш йўқ” деган!

ЭСКИ КИНОТЕАТРА

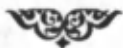
Турибди кинотеатр —
Қайси бир замон қурилган.
Эшиги устига бир вақтлар
Қора қоплама сирилган.

Поллари кўп бор бўялиб,
Томи ёпилган неча бор.
Ёнидаги ариқ йўқолиб,
Бир ўйча тушган нақшинкор.

Ўша-ўша қизил ғиштлар ҳам,
Қизили кетиб, унниққан...
Чириллар тўрғай дам-бадам,
Пана ахтариб иссиқдан.

Саҳна ушадир...
бурундан
Сирли сеҳрини қўймаган.
Экран ҳам ўша — ўрнида,
Турфа шуълалар ўйнаган.

Кўринди
қиз-йигит шу дамда,
Келар бир-бирига қўл бериб.
Билмаслар
менинг танамда
Кетганин бирдан муз эриб.

Улуғбек ЕСДАВЛАТ

(1954)

Шарқий Қозоғистон вилоятининг Зайсан туманидаги Улкан Қоратол қишлоғида туғилган. 1977 йилда Қозоғистон Давлат университетининг журналистика факультетини битирган.

1974 йилда ёш шоирларнинг шеърларидан тузилган "Қанот чиқди" тўпламида илк шеърлари эълон қилинди. Халқаро "Алаш" мукофоти совриндори. 2001 йилда чоп этилган "Кигиз китоби" номли тўплами учун Абай номидаги Давлат мукофотиغا сазовор бўлди.

Улуғбек Есдавлат – замонавий қозоқ шеъриятининг кўзга кўринган йирик вакилларида хисобланади.

БУЛУТЛАР ВА ЙИЛҚИЛАР

Онамга

Йиллар худди йилқиларга ўхшарлар,
Тошлари бор — нақ тепангдан учарлар.
Туёқ тегиб кетмасми деб бехосдан,
Онаниг сени минг ҳадикда қучарлар.

...Болалигим — эндигина эс кирган.
Сиртга чиқдим,
Ташқарида кеч кирган.
Осмондаги лов-лов ёнган булутлар
Огоҳ этмоқ бўлар эди бир сирдан.

Уфқларга ташна, хумор чоқда мен,
Билолмадим булутни ким ёққанин.
Кўрдим бир пайт — йилқиларнинг уюрин
Кўча тўлиб менга томон чопганин.

Йўқ, қочмадим!
Кўрқув ҳам йўқ ўйимда,
Туравердим қарахт қотган кўйимда.
Қуюн каби келар эди йилқилар,
Тушмоқчидек менинг-ла нақ ўйинга.

Бир тўп тулпор четлаб ўтди қошимдан,
Қолганлари сакрайверди бошимдан.
Қараб қолдим сағрисига отларнинг,
Осмондаги булутларим яширган.

Дупур-дупур...
Титрар эди замин зир.
Теварагим зўр талотум эди гир.
Тош туёқлар учар экан тепамдан.
Қулоғимга ўткир нидо келди бир!..

Ялт қарадим —
Қўлин чўзиб ушбу он
Турар онам чехрасидан қочиб қон.
Қуюндайин кўчар эди йилқилар,
Туёқларнинг орасида — мен омон!..

Йиллар худди йилқиларга ўхшарлар,
Тошлари бор — нақ тепангдан учарлар.
Туёқ тегиб кетмасми деб беҳосдан,
Онани сени минг ҳадикда қучарлар.

Ўшанда уч ёш эканман мен, ёху!
Ўттиздаман бу кун —
Дилда ғам-қайғу...
Кеча тагин Онам кирди тушимга,
Турарди мен томон қўлин чўзиб у...

ОЛТОЙ АЁЗИ

Қизил ой ўй босқонини босганда,
Қоялар нақ тунукадай қизарар.
Бамисли ўқ илондайин осмонда
Думли юлдуз оғиб борар!

Чакмонини кийган чолдай индамай
Юлдузларга термилади тун карахт.
Қизилқанот изғиринга чидамай,
Чақмоқдайин қарсиллайди дов-дарахт.

Кенгликларда, қадам етмас жойларда
Яхлаган қор узра шуъла жим инар.
Қават-қават муз боғлаган сойларда
Қасир-қусур муз синар.

Тунд тоғларнинг тинч авзойи бузилди,
Улиб қолди оч қашқирлар бағрида.
Ва бу улиш титраб-титраб узилди,
Сингиб йитди қир-адирлар қаърига.

Изғиринда тўнган итлар ушбу он
Фингшиганча эшикларни қучарди.
Чўпонларнинг болалари хуш-хандон,
Ой нурида яхмалаклар учарди.

ТУҒИЛГАН КУН

Дастурхонда ҳамма нарса бор, тайин...
Бироқ кампир юрагини дам сайин —
Хавотирлар босар, кўнглин қилар ғаш
Меҳмонларнинг бирортаси келмайин.

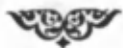
Туғилган кун.
Бирортаси келмади...
Кекса дилга изтироблар томади.
Бир ўтириб, бир турганча аланглаб,
Тор кулбага ўз-ўзини қамади.

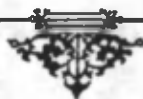
Бу ёлғизлик етса-да ёшга талай,
Бу кун ёлғиз ўлтиролсин у қалай?!
“Кел-май-ди!” деб соат чиқ-чиқ қиларди,
Турар эди телефон тошбақадай.

Ташга чиқди...
Ой берар кўкка пардоз.
Гир айланиб ифор еллар айтар роз.
Бирам майин эди кўклам оқшоми —
Кушлар сайрар, ҳаво илиқ, бирам соз!

Изҳорини дуркун шохда этиб жам,
Олма гулин тутар унга ушбу дам.
“Қутлуғ бўлсин, бувижон!..” деб бамисли,
Бир томонда бидирларди чашма ҳам.

Юлдузлар ҳам ушбу дам жим турмайин,
Ўпаверди кампирнинг нур манглайин.
Кекса она қучоғин очди аста,
Меҳмонларин қаршилаб олгандайин.

Кулаш АҲМЕТОВА

(1946)

Қирғизистоннинг Кировка қишлоғида туғилган. 1968 — 1973 йилларда Қозоғистон Давлат университетида ўқиган. "Жалын" нашриётида шеърят бўлими мудири бўлиб ишлади.

Шеърлари қатор қардош халқлар тилларига таржима қилинган. Анна Ахматова, Александр Межиров, Саломея Нерис, Назрул Исом, Эдуардас Межелайтис шеърларини қозоқ тилига таржима қилган. "Меҳнатда фидокорлик кўрсатгани учун" нишони билан мукофотланган.

Унинг "Оқ гулим менинг"(1975), "Сен менинг бахтимсан"(1977), "Япроқ — ёзнинг юраги"(1979), "Муҳаббат йили"(1980), "Меҳр"(1981), "Булоқдаги юлдузлар"(1982), "Яшил яйлов"(1984), "Лайлақлар қайтиб келганда"(1985) каби тўпламлари чоп этилган.

РОСТ СҮЙЛАР ДАМЛАР

Давр келиб, жаҳон бизга қарар энди,
Ялтоқилар ундан узр сўрар энди.
Қалбингдаги айтар гапинг кўрқмайин айт,
Янги замон шаън-ғуруринг кўрар энди!

Вақт дегани умр учун синовдир энг,
Тирикларга бағри унинг доимо кенг.
Ўкинаман, шу кунларга етмади деб
Оташ қалбли Муқағали ва Жумекен.

Ғам кўп эди, йўқчилик ҳам ошқинди хўб.
Қаттол замон не бир зотни айлади чўп.
Ҳа, ёзилди оддий сўзлар, улуг ўйлар,
Лек, ҳар қалай, айтилмади чин сўзлар кўп.

Шеър-ла улар элга зиё, нур сочдилар,
Эрк, ҳурликка янги, ёрқин уфқ очдилар.
Улар қалбин қандоқ куйлай олиш мумкин,
Эсламасанг Илёс, Сакен тақдирин гар!

Илғор эди улар доим — ҳар қандай дам,
Юртнинг эрки дея улар чекдилар ғам.
Ҳурлик даври келган маҳал бизлар дадил,
Рост сўз сўйлай олармизми улар-чун ҳам?

Юрт илҳақдир — қайда туйғу ўтлию чин,
Озод фикр чўққиларга кенг тўш урсин.
Юксакларга чорлаб дилни доим, ҳар вақт,
Рост сўз бугун томирларда, ҳа, жўш урсин!

* * *

Яшнаган гулдай — жамоли гўзал кентимсан,
Кўклам тағин кўксингга зийнат келтирсин.
Биолар бўй чўзиб, қанотин уфққа керган,
Диёрим эркасисан сен, эркинсан.

Олмаотам менинг, шодлигим, туйгулар наҳрим,
Сулув тонгларингни кўриб очилар баҳрим.
Ёзда — гулларга, қишда қорларга чулғаниб,
Шоҳи булутлардан рўмол боғлаган, шахрим!

Фавворадан кумуш учкун сўлу соғларда,
Йигит-қиз терар нақшин олмалар боғларда.
Наволи оқшомлар япроқлар сир айтар тинмай,
Булоқ саслари тинмас бу ажиб чоғларда.

Кўнглимни рафторинг-ла сарафроз этдигим,
Дўсту қадрдонларга очикдир эшигинг.
Ҳарир еллар сени чулғарлар ҳар ёқдан,
Табиат — онанг, Олатов — сенинг бешигинг.

Бошига чиққайман агар чақирса Кўктепанг,
Кўктепа ёқдан кўрингайсан сен кўп тўман¹.
Зангор ҳаволарда қалққан чехрангга боқиб,
Чўмгум ҳаёллар, ажиб ўйларга мен теран.

Гуллагум бирга, гулдайин бўлсанг агар сан,
Кўкаргум бирга, кўкламда сен ҳам кўкарсанг.
Сен билан бирга селга ҳам қарши тургум мен,
Сен билан бирга кўргайман сенки не кўрсанг!

* * *

Юрагимни мен ҳамиша кенг айлаб,
Сўз сўзладим одамларга авайлаб.
Керак эмас асло енгил-елпи бахт,
Юрмагайман уни қалбга мен жойлаб.

Бўлмаса-да гарчи мен суянарим,
Кўпчиликка манзур ижод-шеърларим.
Яхши деган одамнинг ҳам ёнида
Нимагадир қум бўп турар жигарим.

Неки ишга мен астойдил киришдим,
Кимлардандир ранжиб, ким-ла суришдим.
Бир мақсаднинг этагини тутган дам
Бахтли бўлиб кўринмоққа тиришдим.

Бахт нимадир — борми бу ё бекор гап?
Тулки бўла олмадим мен биланглаб.
Тулкилар ҳам қулки бўлар бир кезде,
Пайқайдиган одам бўлса — жим англаб.

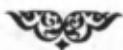
¹ Пастликда маъносида.

Чин оқинга илинж, таъма азал ёт,
Асл одам қалбинг туяр шу заҳот.
Рўйхатларга тиркалганда ким — мамнун,
Шундайларнинг қаторида мен наҳот?

Балки орзу йўлида мен тўзарман,
Лекин ҳали кўп ўланлар ёзарман.
Асрлардек пойдор бўлган бу элни
Одамларга англатмоқлик — зўр армон.

* * *

О, менинг сатрларим, жажжи қупчалар!
Қайларда учдингиз — куйламоқ учун?
Сизни қандай қисмат кутмоқда бу кун?
Қийнар тушларимда бир орзу яккаш —
Сиздан хайрихоҳ дўст топгайми хабар?
Афв этинг, олисларга учирдим сизни...
Энди мен кузата олмасман сира
Бу кун бориб етган манзилингизни.
Бироқ ишонаман, сизлар юракка —
Қаҳр ва қайғу ёт, ишқдан мунаввар
Юракка беҳадик қургайсиз ошён,
О, шеър сатрлари, маъсум қушчалар!
Машаққатли йўлнинг азобларига
Чайир қанотингиз дош беролдими?
Ёхуд тиришқоқлар, бахил ва зўрлар
Сафида беимкон, ожиз қолдими?
Ё шубҳа-гумоннинг бадкор шамоли
Қўндирдими сизни аросат жойга?
Муяссарсиз балки сиз аллақачон
Зангор боғлар қўйни, тансиқ чиройга.
Ва унда, ложувард осмон остида
Юрак сатрларим ўзгалар учун
Тирилтиргандирсиз, улар қатида
Ниҳон эди сўзлар —
Қувноқ ва маҳзун!
Қушларим, чўчиманг, ҳадиксираманг,
Куйчининг қисмати — ўртаниб куйлаш.
Парвозингиз йироқ уфқларни қучсин!
Қўшиқ юксаклардан қуласа агар,
Инсон юрагин нақ устига тушсин!

Ақуштап БАҚТИГЕРЕЕВА

(1944)

Ўрол вилоятидаги Оқёйиқ туманида таваллуд топган. 1961 — 1966 йилларда Қозоғистон Давлат Қизлар Педагогика институтининг филология факультетини тамомлаган.

Вилоят ва Республика миқёсида ўтказилган оқинлар айтишувида бир неча марта ғолиб чиққан. Шеърлари Москвадаги "Детская литература" нашриётида чоп этилган.

Унинг "Ўримтол"(1967), "Ноз"(1959), "Кувончим, инкорим"(1971), "Сени ўйлайман"(1973), "Оққанот"(1975), "Бахт қўшиғи"(1978), "Ёйиқ қизи"(1980) ва бошқа тўпламлари эълон қилинган.

БУЛБУЛ

Боғ қўйнида булбул сайрар дамо-дам,
Куйлар оқиб келар тонгги ҳаводан.
Сайрайди у тўлиб-тошиб тинмасдан,
Бутун борлиқ масрур ажиб наводан.

Наво керак қирга айни кўкламда,
Наво керак оқ чўққига бу дамда.
Нима етсин ажойиб. шаън умрда
Бир булбулдай масрур сайраб ўтганга!

КЎНГЛИМ МЕНИНГ

Кўнглим менинг беғараздир — англа, бил,
Қошимга сен ҳар қандайин пайтда ел.
Сўраб келгин кунда минг бор суюнчи,
Яхши гапдан, эзгуликдан айтиб кел.

Уйқум, майли, бузилса ҳам ярим тун,
Дарвозамни қоқавергин бериб ун.
Кўйлагимнинг асилини сен учун
Суюнчига мамнун бериб юборгум.

БИЛМАДИНГМИ?

Сен мени кўп кўргансан
Бувимнинг орқасида.
Сен мени кўп кўргансан,
Мактабнинг партасида.

Кўргансан кўклам кези
Оқ Ёйиқ ёқасида.
Қир-адирда гул терган
Қизларнинг орасида.

Боғларда кўрдинг мени,
Чаманларда кўрдинг шаън.
Эдинг сен ўша пайтлар
Содда йигит, уятчан.

Ҳар сўзингга кулардим,
Келган чоғлар рўпара.
Энди сени қўмсайман,
Дийдор учун йўқ чора.

Соғиниб сезмай қобман,
Умрнинг ўтганини.
Билмадингми ўша қиз
Сени кўп кутганини?

ҚИЗҒАЛДОҚ

Кўкка беланган қирларнинг
Чечакларини кўп тердим.
Чўғдек товланган қизғалдоқ,
Совғасимисан кўкламнинг?

Кўкдай яшнадим кулиб мен,
Кувондим гулни юлиб мен.
Кўкламни суйган қизғалдоқ,
Зоримидинг бўз йигитнинг?

Муждаси бўлиб баҳорнинг,
Бағрида ундинг қиш-қорнинг.
Айта қол менга, қизғалдоқ,
Сирдошимидинг қизларнинг?

* * *

Кузда кетгум оралаб боғлар ичин,
Мафтун айлар кўкламнинг гулзори чин.
Сахий ёзин хуш кўргум кенг даланинг,
Қишни эса суяман оқ қори-чун.

Бу диёрга маҳлиё бўлиб чиндан,
Сув ичаман Иртиш ва Ёйигиндан.
Титраб кетар юрагим барг узилса,
Бемаврид бу кенгликлар қайининдан.

ОҒАЛАР

Сизлар осмон бўлсангиз,
Бизлар хумор қараймиз.
Сизлар дoston бўлсангиз,
Ёдламоққа яраймиз.

Сизлар чиққан чўққиға
Маҳлиёмиз биз ҳар чоғ.
Сизлар тиккан байроққа
Туширмасмиз асло доғ.

Қанипа БУҒИБАЕВА

(1942 — 2004)

Толдиқўрғон вилояти, Оқсув туманида туғилган. 1983 йили Қозоғистон Давлат университетининг журналистика факультетини тамомлаган. Бир қанча шеърлари қозоқ шоирларининг рус тилида чоп этилган "Чудесный сад" тўпламида эълон қилинган.

"Алаш" номидаги Халқаро адабий мукофот совриндори.

Унинг "Тўнғич китоб" (1963), "Иккинчи дафтар" (1965), "Оқсут" (1968), "Қоратўрғай" (1970), "Она туя" (1973), "Она қўшиғи" (1974), "Қиздаврон" (1979), "Кўк булутлар" (1982), "Менинг овозим" (1984), "Гуллар кўзини очганда" (1985) сингари тўпламлари чоп этилган.

УМР КУЙИ

Онасиман — ўғилу қиз боланинг,
Шеър ёзишдан тўхтамас ҳеч қаламим.
Тинглаганим, тинимсиз умр куйи,
Бу куй эрур сурури кенг даланинг.

Илҳом берган шу далам, нечун тонгум!
Ҳар тонг туриб меҳрига дилдан қонгум!
Толе тилаб мен унга, зафар тилаб,
Юрагимнинг ўтида лов-лов ёнгум!

Айландик биз юксак бир эманга чин,
Нари бўлсин қалблардан адоват-кин.
Саҳардаги тошбулоқ мавжидайин
Гўдакларим кулгиси узилмасин!

* * *

Гулларимни кўкламга билдирайин, деб келдим,
Кўкламимни кўрмоққа улгурайин, деб келдим.
Туйғуларим гул очиб — гуркурайин, деб келдим,
Қарамасанг қайрилиб, жим турайин, деб келдим.

Дилдан ёниб суймасанг, ялинмайман, ёмон кўр,
Ёшлигимнинг гул чоғин фироқларда қилдим хўр.
Мунгин айтиб юракнинг ялинмайин, деб келдим,
Ўзинг борсан, ўзгани соғинмайин, деб келдим.

Куз келса-да, сурурин туйиб қолай кўкламнинг,
Менинг учун зиндонда бўлмоқ сенсиз ўтган кун.
Мен кўнглингнинг боғида гул терайин, деб келдим,
Кўзларингнинг тубида кун кўрайин, деб келдим.

Қўриб кўклам кўркини “уҳ”ламайин, деб келдим,
Ўзинг лов-лов ёнмасанг, пуфламайин, деб келдим.
Қўлимдаги гулимдан гул тутайин, деб келдим,
Орадаги гинани унутайин, деб келдим,
Қўй-чи барин, ўзингни бир кўрайин, деб келдим!..

ТУНГИ ЁМҒИР

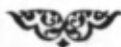
Тунги ёмғир — мунгли ёмғир томчилар,
Томчилардан ошган қандай анчи¹ бор?
Деразамни чертиб турган саслари —
Менинг маъсум юрагимни қамчилар...

Эй сокин тун, оғушингни суйдим кўп,
Туйғуларнинг ёлқинида куйдим кўп.
Овлоқларда гўзаллари осмоннинг
Гул-гунчалар ила рақсга тушар хўб.

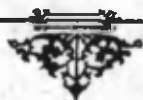
Черт-чи тагин юрак торин, ёмғирим,
Фақат сенга ишонгайман қалб сирым,
Тун ёмғири эсга солар гоҳ масрур —
Тўрғайларнинг саси тўлган дашт-қирим...

Кўзи ёшли булут сочин тараб соз,
Теваракка шафақ берар заб пардоз.
Ёдлаб олиб тунги ёмғир қўшигин,
Қушлар уни айтар тонгга такрор, боз...

Бунча қисқа шаън умрнинг эртаги,
(Йўқ, биламан, якунига эртадир!)
Ювиб-чайиб тун ёмғирин саслари
Туйғуларим ойнакларин чертадир...

¹ Куйчи, қўшиқчи.

Хонбиби ЕСЕНҚОРАЕВА

(1949)

Жанубий Қозоғистон вилояти Саригоч туманида туғилган. 1972 йилда Чимкент Давлат педагогика институтининг филология факультетини тамомлаган. У "Қозоғистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими" фахрий унвонига эга.

Хонбининг "Илк туғлам", "Юлдуз", "Муҳаббатим мангу", "Ҳақиқат томон суздим мен", "Қўшиқларим – сирларим" каби шеърӣй китоблари ўқувчилар меҳрини қозонган.

ЙИГИТЛАР

Сиз — элим юксак тоғи,
Сиз — кўнглимнинг ардоғи.
Сулув-ку кўп даламда,
Йигитсизми, қозоғим?!

“Элим-ов” деб куйладик,
Ажиб ўйлар ўйладик.
Мўмин бўлиб ўсдик биз,
Қад кермадик мағрур, тик.

Дашт-далада чўлладик,
Дашт-далада ўрладик.
Қай товодан топталиб,
Кимдан хўрлик кўрмадик!

Гоҳ мурғак жон сўлганда,
Қалъа кулга тўлганда,
Боболар кўзига ёш —
Келган онлар бўлганми?!

Гўдак ғамин еганлар,
Айлангандай эманга —
Кўз юмар лаҳзада ҳам,
Биз енгилдик, деганми?!

Совут бўлди кийгани,
Ёвга бошин эгмади.
Қоқилди не тулпорлар.
Не ўтовлар куймади?!

Тарих чангин қоқмайлик
Ва нуқул айб тақмайлик.
Мард қозоқ йигитларин
Ардоқлайлик, сақлайлик!

УЛУҒ ДАЛАМ

Яшил олам, уфққа етган, далам,
Юрагимга илҳом бахш этган, далам.
Хаёлларинг, исмсиз сўқмоқларинг
Менинг кўнглим қаърига кетган, далам.

Кўйлак қилдим ложувард кўкламингни,
Кўёшингдан кўзларимга нурлар инди.
Кенгликларга тўниб-тўниб боқдим баъзан,
Ёш жисмимга боболарим руҳи сингди.

Не бир зотлар — мижжасида соғинч ёши,
Келар улар сени йўқлаб, тўлиб-тошиб.
Бари ошиқ ўзингга, Улуғ Далам.
Наслларинг, зурёдларинг бари ошиқ.

Меҳрим сенга бахшидадир, дилда титроқ,
Майли, учқур орзуларим учсин йироқ.
Алвон шафақ оғушингга олгин, далам,
Офтоб энди юрагимнинг тўрида нақ.

Қайда юрсам юрадирман бахтинг кўзлаб,
Йироқларда юпанаман сендан сўзлаб.
Қалдирғочдай сингайин-ей уфқларингга,
Турналардай талпинайин бўзлаб-бўзлаб...

УМР ЎТИБ БОРАЁТИР

“Оқ кўнгил”, — деб, бировлар, “кеккайган”, — деб,
Умр ўтиб бораётир, умр ўтиб...
Кимдир кетса юз кўрмасдек буткул мендан,
Кимдир юрар изларимни тавоф этиб.

Кимларнингдир ўз суянчи — “тоғи” бўлар,
Шундан ўзин зўр санайди ҳар дам улар.
Ўзгартолмас дидинг сенинг ҳеч кимни, бас,
Одамларнинг разили бор, асили бор.

Биров дейди, омад қуши кўнсин менга,
Тахтинг борки, бировлар дўст бўлар сенга,
Кечирардим мен барчасин бехижолат,
Имонлари нур сололса юрагимга.

Дилни тошдек эзар завол аҳду паймон,
Юрагимда орзудан ҳам кўпдир армон.
Кечирардим тоғдек улкан хатоликни,
Бўлмасайди агар унда риё, ёлғон.

Умр оқар, деманг менга мақтов, ёрлиқ,
Менга гоҳи ойдин, гоҳи жумбоқ борлиқ.
Кўп нарсани хуш кўрмайди кўнглим, дўстлар,
Ки шулардан — маккорлигу фитнакорлик.

Шунданмикин ношудликдан кўрқаман мен,
Аммо гумон қоясини йиқаман мен.
Минг ўйларга кўксимни мен минг бор уриб,
Минг ўйлардан минг бор омон чиқаман мен.

ЧАҚМОҚЛИ ТУН

Дириллатиб, гумбурлатиб ҳар ённи,
Наврўз келди бошлаб селу суронни.
Уфқ осмони кўклай бошлар ошиғич —
Олтин ип-ла тўзган, жулдур чакмонни.

Қора булут — худди чакмон минг қуроқ,
Тўзган барин илди тоққа у шу чоқ.
Онда-сонда тун зулматин бағрида
Ярқиллайди сойга чопган оқ сўқмоқ.

Тун чақмоғин тоғ бағрига сермади —
Олмос тигдан дашту дара яшнади.
Шунда дир-дир титраб қирда оқ бия,
Саман айғир ер тепиниб кишнади.

Тун далалар майсаларга чулғанди
Ва адирлар яшил-яшил тўлғанди.
О, қанча гул бош кўтарди қоқ ердан,
Қанча умид чечаклардек уйғонди!

ҚАЙГА КЕТДИНГ?..

Кўпдан бери бир азобда, оҳ, дилим,
Дардларимнинг изҳорига гунг, тилим,
Дердим, ўтли юрагимни от, майли,
Ёнмаса у сени дея, севгилим!

Дала — туман, дилда — ғашлик, тун — оғу,
Интиламан, ахтараман мен ёғду.
Азоб берар, азоб берар, нетайин —
Ҳеч кимсага ёролмаган дардим бу.

Мудом менинг юрагимда ўшал дард,
Олис ёшлик қўшиқлари — гўзал дард.
Қайга кетдинг, муҳаббатим сиймоси,
Йўқлаб келгин ҳузуримга, бўлсанг мард.

Қани энди у лаҳзалар — гул сайли,
Неки бордир йитар, мангу турмайди.
Аммо, нетай, соғинч отлиғ бир ҳасрат
Оч бўридай юрак-бағрим тирнайди.

Кўклам кезар теваракда — сен йўқсан,
Хазон тўзар боғчаларда — сен йўқсан.
Қўмсайсанми мени бир бор, билмадим,
Сен ноласан, кўнглим аро андуҳсан.

Маҳзун-маҳзун ўйлаб ҳолим харобдир,
Армон деган оғули май, шаробдир.
Ичдим уни, қониб ичдим — ўлмадим.
Ичган сайин, ичган сайин — чўлладим.

* * *

Олчалар ғарқ пишган боғ,
Индамай турдинг, бегим.
Увол кетар бари, оҳ,
Наҳотки келмас егинг?!

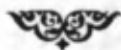
Ўриклар-чи — олтин-ол,
Шохларин тутар аранг.
Турсами тентак шамол,
Кучар барин тўзон-чанг.

Қара, кузги олма бу,
Севгимиздек бизнинг ғўр.
Уни ҳеч ким узмаса,
Қор ёққанда бўлар хўр.

Майса эди — кўкалам,
Ажиб сирлар қалбингда.
Чит кўйлак кийиб бу дам
Қиз турарди олдингда.

Сулувлик — биллур томчи,
Ташламадинг бир нигоҳ.
Ўзи ўтинган он бу,
Кейин қилма аттанг, оҳ.

Бу он қайтиб келмайди,
Учиб кетар изи ҳам.
Кунлар гўзал — эртанги,
Кечаги — солар алам...

Турсуной ЎРАЗБОЕВА

(1948)

Турсуной Ўразбоева Чимкент вилоятининг Сайрам туманида таваллуд топган. Қозоғистон Давлат университетининг журналистика факультетини битирган. 1980 йилдан бошлаб Қозоғистон радиосининг адабий-драматик Бош таҳририятида фаолият кўрсатди.

Т.Ўразбоева айтишув оқини сифатида ҳам танилиб, вилоят ва Республика миқёсидаги бир қанча нуфузли мусобақаларда голиблар сафида бўлди. Унинг шеърлари "Тонг шафақи" (1977), "Юрак оҳанглари" (1981), "Сен менинг баҳоримсан", (1986) номли тўпламлари орқали кенг ўқувчилар оммасига етиб борган.

МОСКВА ДАФТАРИДАН

Дегандайин — кулоқ тут розим тинглаб,
Йиғлоқи куз, турибсан тагин йиғлаб.
Сени англар ўзим бор, дардинг сўйла,
Кетди кўклам йироққа бағрим тиглаб.

Нафаси-ла музлатиб хуш дамимни,
Олиб кетди қайтмас вақт — кўкламимни.
Ажиб қўшиқ сурурин унутгандай
Қўбиз — вужуд чертади мунгли унни.

Таскин берар юпатиб озурда тун,
(Қиш аёзин кутади энтикиб ким?!)
Ёстиғимнинг ифори кетган йироқ,
Ташқарида хун ёмғир йиғлар сим-сим.

Шукуҳсиз куз шуурдан ҳеч жилмайди,
Қалбинга ғам тўшагин вақт билмайди.
Қучоғи гул кўкламнинг меҳрин қўмсаб,
Тунд осмоннинг қовоғи очилмайди.

Куз ёмғири руҳим банд этган чоғи
Ёдга тушар севгининг армон-доғи.
Мени тунлар уйғотиб дилгир этар,
Йироқ кетган кўкламнинг янгироғи.

* * *

Биров тўқ ва секирар исинмоқ-чун,
Биров не бир ҳасратдан юраги хун.
Кўзин артар енги-ла қариялар,
Руҳи сўнган ҳайкалга боқиб беун.

Турфа хил кас тўрғайдек тизилади,
(Қишдан дарак беради кузнинг ранги).
Бармоғини нуқийди бир чорасиз,
Ўчи бордай дунёдан, гижинади.

Умид ўлди, хор буткул — недир сабаб,
Бой ва гадоё замони бўлди-ку заб.
Тўқ-бисёрлар керилиб “қадр” топса,
Юрар кўплар тўрваё қоп орқалаб.

Нарху наво этмоқда дилни зада,
Мискин ранглар илашди шуълага-да.
Кимга — жаннат, ким учун дўзахдир нақ
Издихомга айланган бу чўнг қалъа.

* * *

Кузги осмон хўрсиниб, мунгли ёғар,
Фамли умр ҳасрати кимга ёқар?!
Кимсаларнинг оҳ-воҳи, дардларидан
Мағрур Пушкин ҳайкали маҳзун боқар.

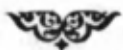
Тундлашади кўчалар,
Кизил майдон,
Кетгандайин ундан файз, виқор, бу он.
Дўстлик сўзи янграган бу маъвода
Фудранади кимлардир ёқавайрон.

Гижбанг куйдан чарчайди асаб-мия,
(Йигит қизга осилар — суя-суя...)
Эл қўрғаган эрларим бош қўшган ер
Бўлмиш бу кун иблису жинга уя...

Масту аласт — юзига сочгандек кул,
Сулув қизлар тортинмай сўрайди пул.
Ўдак ила сирлашар жон топмайсан,
Оқ каптарлар ўрнида зоғлар нуқул.

Кузга боқиб жунжикар қайин ҳаргиз,
Унда кўклам рангидан қолмаган из.
Бахт қўшиғи куйланган бу майдонда
Хайр-садақа сўрайди турфа бахтсиз.

Билди кўплар қисмати шўрлигини.
— Ким босар, — деб, — кўнгилнинг хўрлигини, —
Кўча кезган хоксорлар хўрсинади,
Бахтим дея айтолмай ҳурлигини.

Сакен ИМАНАСОВ

(1938)

Толдиқўрғон вилояти Олакўл туманида туғилган. Халқаро "Алаш" мукофотининг совриндори.

Унинг "Она қишлоқ" (1966), "Оқ-ойдин" (1969), "Ақдариға" (1973), "Жайдарман" (1975), "Ошиқ дунё" (1976), "Давр қўшиғи" (1978), "Ошиқман сенга" (1981), "Олтин аймақ" (1982), "Қир-адирлар" (1985) сингари шеърий тўпламлари чоп этилган.

ОВУЛ ЁҚҚА БОРСАМ ДЕРДИ...

Олмаотага сиғмай қолса дил дарди,
оқин ўзин доим йўлга қистарди —
арғумоқда елдек учиб, энтикиб,
овулини тезроқ кўрмоқ истарди.

Юрагида ажиб соғинч жўшган дам,
кетиб шаҳар шовқини, қий-чувидан,
етиб олсам азиз туққан еримга,
дерди, қониб ичгум унинг сувидан.

Гоҳ чорасиз қолганда ғам-қайғуда,
узлатларни истар эди дил жуда;
ҳангомалар тинглаб ётсам дерди у,
ётган кўйи ям-яшил қир устида.

... Лек овули энди файзсиз — тунд яшар,
аввалгидай самимиймас — диллашар.
Бирор кимса кўринмайди қир узра.
Бирор кас йўқ унинг билан тиллашар!

Тикиларкан тубсиз жарлик, ўнгирга,
беихтиёр ях-муз тўлар кўнгилга.
Сўзлашиш йўқ аввалгидек жайдари,
қўшиқлар ҳам эмас энди у билган!

Ўзгардимин ёки осмон, кўҳна ер,
қолмадимин туяда куч, отда бел —
кўринмайди сира чиндан соғиниб.
қучоғини катта очиб чиққан эл!

Ҳали ўзи ёшу бир дам бўлса-да,
гоҳ сиқилиб, кўнгли ғамга тўлса-да,
аввалгидек — овул қайда, дейдиган
жунбуш феълин қўйган энди оқин, ҳа.

У доим тунд, камгап ҳамда кулмайди,
соғинчини назарига илмайди.
Бўз тулпорин минмоқ бўлар ва лекин
қай узлатга қочишини...
билмайди.

НЕГА САМАРҚАНДГА БОРМАДИНГ СЕН, АЙТ?

Фақат сени дедим ҳар қачон, ҳар пайт,
мудом ўзгаларга бўлдим мен лоқайд.
Лекин ваъда бериб, эргаша туриб,
нега Самарқандга бормадинг сен, айт?

Яшнаганинг кўриб сўзимдан гул-гул,
ваъданга ишонган эдим мен буткул,
оёқости қилдинг ишончим нега,
армон қилиб юрсин дедингми нуқул?

Шаштингдан тушсанг-да — гар боргинг келмай,
нега талпинмадинг изимдан елдай?
Биз ҳам бирга-бирга юрмасми эдик,
Самарқандни тавоф айлаган элдай!

Дардимни кимга ҳам айтардим, жоним,
юрагим тубига силқиди қоним,
ваъда бериб қўйиб, эргаша туриб,
айниб қолганингни пайқаган оним.

Не бир сабаб сени, айт, маълул этди,
Кўнглингга ёки бир шум гумон етди?
Самарқанд сафарига сақлаб қўйганим —
Кўп сўзлар
 кўкайимда
 қолиб кетди!..

Фақат сени дейман ҳар қачон, ҳар пайт,
ўзга бўсаларга мен мудом лоқайд!
Ахир, ваъда бериб,
 эргаша туриб,
нега Самарқандга бормадинг сен, айт?

КҮЗ ОЛДИМДА

Яширувчи сирим йўқ элдан менинг,
турмуш тарзим меҳнатдан, тердан менинг.
Кўрганларим ўланга кўчар бир-бир —
кўнглим ҳаргиз яйрагай
шеърдан менинг...

Ўзгаларнинг ғамидан шодланмадим,
мағрурларга тик боқдим,
пастланмадим,
озми-кўпми қайғумни элдан кўриб,
алам ютиб,
бировга қасдланмадим.

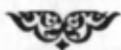
Ғуборланган бўлса гар жиндак дилим,
айтмасам-да буни мен, билган элим.
Хўрламадим кимсани.

Кўз олдимда:

йироқ бўлди ношуддан доим йўлим...

Юраги-ла

юрагим бирга урган
элдан айро бўлмоқлик менга ўлим!

Асқар ЎРАЗАҚИН

(1935)

Шарқий Туркистон ўлкасининг Или музофотига қарашли Мукей-Қоратош қишлоғида туғилган.

Дастлаб Сари-булоқ мактабида таълим олиб, Фулжа шаҳридаги гимназияда ўқиган.

Иш фаолиятини "Шинжон рўзномаси" да бошлаган. Илк шеърлари "Шуъла" журнали саҳифаларида эълон қилинган.

1955 йилда ота юрти Қозоғистонга келиб, Давлат университетининг филология факультетида таҳсил олган.

Кейинги иш фаолияти Ч.Валихонов номидаги Тарих, этнография ва археология институтида, Қозоғистон Ёзувчилар уюшмасида, Республика Китоб палатасида, «Жалын» журна-лида турли лавозимларда давом этган.

Унинг кўплаб китоблари, «Танланган асарлар»и, «Сайлан-ма»лари чоп қилинган.

ЎЛАН

Ўлан деса жон борми алангламас,
Уни тинглаб уйғонар қалбимда сас.
Ўлан юксак қояда битган гулдир,
Ўзинг чиқиб термасанг, тўманламас¹.

Сўз санъатин камоли чексиздир, бил,
Ҳар ўланда товланиб, кўрк топар тил.
Тафтсиз, саёз сўз учун титрамас ҳеч
Пушкин, Абай шеърига ўрганган дил.

Мақом топиб ҳар йўлда чўнг маънидан,
Туғилар зўр ўлан эл армонидан.
Ундай шеърнинг қоғози қалбдай оқдир,
Унинг ўчмас сиёҳи ер қонидан.

Бўлай десанг ўланда мағрур, ғолиб,
Ўлтирмагин арзимас ғамдан нолиб.
Титраб турсин сатрингда ҳар бир туйғу,
Ўтли қалбнинг тақдирин эсга солиб.

Бўлсин ўлан оқинга боласидай,
Яшнаб турсин қирларнинг лоласидай.
Англаганга ҳар бир шеър титроқ берсин —
Ишқ деб оққан кўзингнинг жоласидай.

Илҳом гоҳи юракка зўр ўт солар.
Истиқболдан жўш уриб гоҳ тил толар.
Ўшанда кўр — ўланнинг юксак забтин,
Нима бўпти Асқар тоғ — пастда қолар!

УРУШ ВА ТИНЧЛИК

Уруш — найза ўйлаб топди илк бор, албат,
Ва қошига тўплайверди хатар қат-қат.
Тинчлик — қалқон ясаб олди ҳимояга,
Тўхтамасин дея ерда шодон меҳнат.

¹ Пастга тушмайди, маъносида.

Уруш — найза ўқталди, сўнг тортди камон,
Тинчлик эса — совут кийиб, қолди омон.
Уруш чиқди — замбараклар, танклар ясаб,
Тинчлик — омон қилди, барин айлаб гумдон.

Уруш — атом бомбам бор, деб сурон солди
Ва қилмиши тарихда доғ бўлиб қолди.
Тинчлик — атом билан ёрди муз бағрини,
У зулматни нури билан енгиб олди.

— Уй эгасин маҳв этиб, уйин олгум, —
Дейди Уруш, — кийимин ҳам кийиб олгум.
Тинчлик дейди: — Бу қилганинг қароқчилик,
Жаҳон аҳли билан сени тийиб олгум!

ТАЪТИЛ ПАЙТИДАГИ МАКТАБ

Мен таътил пайтида мактаб бордим,
Ахир, бунда шўх сурон тараларди.
Сукунатли ва жимжит йўлақлардан
Кулгисини изладим болаларнинг.

Танаффусга худди вақт жиндек бордай,
Ҳализамон қўнғироқ чалинардай —
Ўқувчилар ўтсин-чун сиртлаб юрдим,
Токи беҳос бировин туртиб олмай.

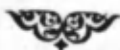
Бирдан барча эшикни ланг-ланг очиб
Ҳамма бола чиқардай тепалашиб.
Бир шумтака дафъатан кўрингайдек,
Қиз қувару олдда у борар қочиб.

Кейин бир пайт синфга кирдим ўзим.
Бўшлигига ишонсин дея кўзим.
Нигоҳимни топ-тоза тахта тортди,
Гўё қўмсар ёзувга тўла кезин.

Бир саф бўлиб тизилган парта — ўнг-сўл,
Аланглайман харита томон бирийўл.
Қайдадир деб елвагай шоввозларим,
Этагимдан тортади сирланган пол.

Деразадан қарайман хомуш, сўлиб,
Улар балки югурар майдон тўлиб?
Киарми ё еликиб бир ўқувчи,
Девордаги кемшикка — ғиштдек бўлиб.

Ўқувчи тут қулоқ ғап сирасига,
Мактабингнинг ошиқсан нимасига?
Денгизчиси ҳар ёққа сузиб кетган,
Ўхшаб турар у билим кемасига.

Исроил САПАРБОЙ

(1941)

Ўзбекистоннинг Самарқанд вилояти, Қўшрабoт туманида туғилган. Чимкент Педагогика институтини битирган. Чимкент вилоят ёзувчилар бўлимида адабий маслаҳатчи, "Жалын" нашриётида катта муҳаррир, "Қозoқ адабиёти" газетасининг шеърят бўлими мудир, 1998 — 1999 йилларда Қозoғистоннинг Ўзбекистондаги элчихонасида матбуот атташеси вазифаларида ишлади.

Унинг "Оққуш армони"(1976), "Ёруғ умр"(1978), "Юрагимга уя қурган қалдирғоч"(1986), "Бармоқдайгина бахт"(1999), "Амир Темур" (драматик дoстoн, 1998) каби китoблари эълон қилинган.

"Тарлон" мукофoтининг соҳиб

КАТЪИЙ СЎЗЛИ ҚАЙСАРЛАРИМ

(“Желтўқсан сурури”)

Кулундай эрка бўлиб ўсдингизлар,
Хар ғамни кўкрак билан тўсдингизлар.
Энсаси ҳақсизликдан энкаймаган,
Мардсизлар, бугун кўрқмас ботир — сизлар!

Ҳайиқиб қайтмадингиз ортингизга,
Эрк учун жондан азоб тортдингиз, ҳа.
Ичимда изтиробим бисёр эди,
Қорилдим мен ҳам сизнинг қайғунгизга!

Мен учун туғишгандан азиз бари,
Ўзини отди кўрқмай олов сари.
Қув дунё қуюнида қолди-ку, оҳ,
Қийилиб қирчинидан орзулари!

Ўрфеъл, ўжарларим, ўткирларим,
Ўксук-ла ўтди, аттанг, кўп кунларинг.
Доғ қолди бўсағамда ўчмайдиган,
Топталди тош майдонда чўғ гулларим...

Қони бир, ҳасрати бир туққанларим,
Айланди азаларга хурсанд даминг.
Ёдимдан ётсам-турсам кетмас сира
Гуноҳсиз оқ бетингни ювган қонинг...

Жони бир, яроғи бир қурдошларим,
Тегмади қора ерга ёнбошларинг.
Чидангиз душманликнинг фирибига,
Зафар они тўкилсин кўз ёшларинг!

Эрк учун бошин тиккан бовурларим,
Енгиллат бу замоннинг оғирларин.
Афсуски, юрт қайғуси, миллат ғамин
Туймайин, мудрар мудом овулларинг...

Адолатни тан олмай замонамиз,
Барчамиз — юраклари ғамхонамиз.
Яратгандан марҳамат бўларми деб,
Кўзларни мўлтиратиб, жим ёнамиз.

Топмассан жўмард зотни бундай онлар,
Кибрдадир “худосин унутганлар”.
Хоксорларнинг кўзида ёшлар милт-милт,
Кунботарнинг уфқидай титрар тонглар...

Қора қисмат дастидан зор айладик,
Юракларга ҳасрату ғам жойладик.
Фира-шира мақсадга дилни бериб,
Белгисиз бир сафарга бел бойладик.

Кимки тўқдир — ўзини олдирмайди,
Қашшоқ одам ҳар дамда довдирайди.
Кўганидан бўшалган улоқдайин
Бани инсон аланглаб жавдирайди.

Сўндими кун нурларин шомга қориб,
Кўринар ё олисдан тонг оқариб?
Адашганнинг ҳолига бир қарагин,
Тегмасми бошларимиз тошга бориб?

Олдинда ҳали толе, орзу гўё,
Ушбу кунда арзандадир шуъла, зиё.
Не тонгки, оч қашқирдай бўзласам гар,
Қовурғам қайиштирди бу тор дунё!

Кўклам кечиб, кўнгилга куз энади,
Куз рангидан юрагим муз эмади.
Гуноҳ, нола, тўхматдан зада бўлган
Манов замон қай куни тузалади?

Мен меҳнатга ишқимни канда қилмам,
Лекин замон раъйи не — аён билмам.
Ялтираган ёши бор япроғида —
Аёзларда титраган мен бир гулман.

Хўрлар ҳаргиз изғирин гулнинг шаънин,
Қайда бугун оллиги гул-ғунчанинг?
Кўкайимда — кўз ёши есирларнинг,
Ўзагимда — ўксиги етимчанинг.

Мени бахтмас, қайғулар чирмаб олган,
Томиримда орзулар тўнгиб қолган.
Қароқчидай қошимдан кетмай нари,
Ўз қўланкам — дилимга қутку солган.

Ҳар ким қилар дунёни ҳар хил талқин...
Ўз-ўзим-ла ҳўшлашар кун ҳам яқин.
Қандай мудраб, қандайин ором олар
Эрта кунни олдиндан билса оқин?!

Ҳар ким толе тақдирин ҳар хил йўйган,
Мен диёнат ҳақида толдим ўйга.
Ўралиб Момо Ҳаво этагига,
Замоннинг “дийдиё”син солдим куйга.

Гарчи теграм хазонрез, аёз елар,
Қўклам йитмас, у яна қайтиб келар.
Ўзагимни тилкалар ўлан бор-ку,
Мен кўнглимни юпатай ўзга не-ла?..

ЙЎЛ ОЛДИ ДУОСИ

Худо йўлинг ўнғласин,
Хизир бўлсин йўлдошинг.
Арвоҳлар ҳам қўлласин,
Қирқ чилтон қўрғасин.

Чорлаганда чор тараф,
Дилингга ол ўт қалаб,
Юрсин доим фаришта
Қаноти-ла қалқалаб.

Яратгандан сўрайин:
Ёруғ бўлсин Кун, Ойинг.
Илашмасин жонингга
Иблису жин, илойим.

Олис йўллар босар он
Кўлигинг бўлсин омон,
Ишончингни йўқотиб,
Ранг-рўйинг қилма сомон.

Ризқинг бутун бўлсин, айт,
Тортилмасин ҳеч бир пайт.
Кўришайлик тинчликда
Ой боргину омон қайт.
Омин!!!

Жаркен БЎДЕШОВ

(1944)

Хитой Халқ Республикасининг Синжон ўлкаси Тарбағатай аймағига қарашли Тўлангит овулида деҳқон оиласида туғилган. 1969 йили отамакон Қозоғистонга келди ва 1974 — 1980 йиллари Қозоғистон Давлат университетининг журналистика факультетида таҳсил олди.

Илк шеърлари 1962 йилдан бошлаб "Шинжон газети", "Или рўзномаси", "Шинжон адабиёти ва санъати" каби қатор газета-журналларда чоп қилинган. Дастлабки шеърий туркумлари 1975 йилда "Жазушы" нашриёти ва "Кўклам жамоли" номли ёш шоирлар тўпламида чоп қилинган. 1976 — 1984 йилларда Қозоғистон Давлат китоб палатасида катта муҳаррир бўлиб ишлаган.

Унинг "Қўниш қуроқ"(1979), "Қўш қанот"(1982), "Осмон товуши"(1985), "Нурли бўёқлар"(1988), "Зеҳн"(1989), "Юлдузга ўрнини ой бермас"(1990) каби шеърӣй тўпламлари эълон қилинган.

ҚУШЛАР УЧИБ КЕЛГАНДА

Замин узра янгратар кўклам найин,
Бир фараҳга чулғанар борлиқ майин.
Учиб келар чайқалиб ғоз-турналар,
Биқинидан муз сиққан кемадайин.

Узоқ йўлдан келарлар тоғлар ошиб,
Ўз қадрдон ўлкасига меҳри тошиб,
Жўражон, аёз кунлар тамбаланган
Эшигу деразани қўй-чи очиб.

Суриб қўй пардани-да ушбу он сен,
Қушларнинг чуғурига юрак қонсин.
Чиройли қанотларнинг эпкинидан
Димиқиб кетган уйлар тозалансин.

Ёшликнинг оташлари ўхшар тушга,
Сурури чулғанади руҳга, хушга.
Сен тонгда чорлаб чиқ-чи болаларинг,
Айланиб кетсак зора биз ҳам қушга.

ОЛАКЎЛГА АЙТАР СЎЗ

Бўйингда босиб қалбим тафтларини
Кезганман суриб ўйлар авжларини.
Ундоқ сузиб, гоҳида бундоқ сузиб,
Ўпдим мен сувинг майин мавжларини.

Эсингга, Олакўлим, олгин такрор,
Мен сенинг боланг эдим шўхлиги бор.
Қирғоқда қармоқ ташлаб ўлтирардим,
Шомларинг шафағига боқиб хумор.

Сархушман ёдга олиб энди барин
(Алвон уфқ нафаслари бирам сарин).
Ўйнашар эди сенда юлдузлар-ла
Кумуш тўш ёқут кўзли балиқларинг.

Гар бутун бўлса эди менда толе,
Кезарми эдим сенда ёлғиз қолиб.
Ойдин тун чағалайинг маъсум ойни
Ўйнарди қанотига илиб олиб.

Эпкинин йўллаганда тоғлар мағрур,
Бағрингга тўлар эди оҳанглар хур.
Бамисли лочиндайин — адил учган,
Қўзғалган тўлқинингдан эдим масрур.

Қалбимни илҳом мавжи чулғаган дам,
Шу мавжга ўхшаб кетгум гоҳ ўзим ҳам.
Хаёлчан ўтирганим соҳилингда —
Ўтди-ку болалигим кўз ўнгимдан.

* * *

Тарғил тошни туёғи-ла тарашлаб,
Тоғ оҳуси тик сўқмоқлар ясар заб.

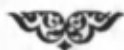
Хавф-хатарга кўкрагини тутиб, ҳа,
Чиқиб борар нақ чақмоқли булутга.

Қурқмай дара, қоялардан сакрар у,
Қандай юксак,
Қандай қийин
Шаҳддир бу!

Бу йўлларда аччиқ теринг томчилар,
“Архар йўли” дейди буни овчилар.

Пойимгамас, чирмашгандек бўйимга,
Юрар ҳаргиз бу сўқмоқлар ўйимда.

Кимга керак яшаб, умр сурмоғим,
Бўлмаса агар менинг ўз сўқмоғим!

Шўмишбой САРИЕВ

(1946)

Кизил Ўрда вилоятининг Орол туманидаги Шўмиш станциясида таваллуд топган. 1966 — 1971 йилларда Қозоғистон Давлат университетининг журналистика факультетида ўқиган, 1970–74 йилларда “Қозоғистон” нашриётида муҳаррир, 1974 йилдан бошлаб “Жулдыз” журналида бўлим мудири вазифасида ишлаб келди.

Қозоқ ўқувчилари унинг таржимасида Г.Гулиа, О.Берггольц, И.Абашидзе, С.Викулов, А.Дементьев, Ф.Алиёва ва бошқа шоирларнинг шеърлари билан танишган.

Унинг “Ширин чоғлар”(1974), “Гўзал баҳор”(1974), “Денгиздан эсган ел”(1975), “Тақдир”(1976), “Уч, тулпор Вақт!”(1979), “Туш ва ўнг” (1980), “Уч ўлчов”(1982), “Тақдир қўшиғи”(1984) каби шеърий тўпламлари чоп этилган.

ОҚИН КҰНГЛИ

Шеър битсанг титроқ-ла қалам йўниб
Ва ўқисанг — юрт тингласа сирга тўниб.
Тамакинга ўт олсанг чақмоқлардан,
Нақ сел бўлсанг — қалбинга булут кўниб.

Яхши ўлан мангуликка дахлдор,
Қуёшга ҳам етгудай авж шаҳдинг бор.
Юлдузлардай — кўк бетида товланган,
Халқинг сени алқаб, туйса ифтихор.

Асл шеърлар яшар мангу исёндай,
Асрларнинг юрагида у жондай.
Бор заминни чирмаб, ушлаб томирин,
Ер юзида чайқалсанг чўнг ўрмондай.

Кор этса ҳам сенга қисмат озори,
Тошиб турса юрагингнинг виқори.
Улус сенга эҳтиром-ла йўл берса,
Кириб борсанг издиҳомни қоқ ёриб.

Сен умрингнинг қадрин англаб дафъатан,
Ҳаётингнинг маъносини уқсанг шан.
Абай, Пушкин тирилиб келишса-ю,
Ўланинг-чун табриклашса чин дилдан.

Бу дунёнинг ойи, куни — сен ўзинг,
Чунки ноёб, илоҳийдир ҳар сўзинг.
Кўнглингда бир шеър туғилмиш бу замон,
Демак, кўкда чарақлар бахт юлдузинг...

* * *

Кенг даламдан кийикдайин келаман,
Қўрқиб хавфдан шамолдан тез еламан.
Вақт мерган овчидир — мени пойлар,
Тегмасмикин ўқи деб, сесканаман.

Зиёлилар аҳлининг имдодиман,
Ўлан уққан ҳар дилнинг фарёдиман.
Мен — далам уфқларида омон кезган
Бобомнинг чақнаб турган зурёдиман.

Келаман бу дунёни куйлаб шоён,
Кўринар кўзга гўзал юртда ҳар ён.
Кўрқмасман, чўчимасман мен заррача,
Чиқса ҳам шақирлатиб жағин арслон!

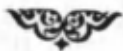
Хисларим қанотида — теран фикрат,
Не ишни орзу этсам қилдим журъат.
Сариорқа қирларин кийигиман,
Вужудим — бамисли сел, тошқин қудрат.

Инсон деб мен ўзимни ургум дардга,
Эзгулик шукуҳини солиб қалбга.
Мендан сўнг бир мангулик қолмаса-да,
Умидим етаклайди мени олдга.

Хаёлим учар кўкда мисли шунқор,
Руҳимга тимсол қирда ўсган чинор.
Лекин сен елдай чопиб борар эрсанг,
Кўзингга ёш тўларкан беихтиёр.

Кун сайин шон-довруғи бийиклаган,
Заҳматкаш қозоғимни суйдим дилдан.
Миллатим деб ўртанган шоирларнинг
Тақдири тақдирдошдир кийик билан.

Кўнглимга бир шавқ кирар ажиб, масрур.
Истиқбол уфқларига боқдим мағрур.
Келажак! Куюнганга куюб оққан
Кийикдай — мен даламнинг куйиман ҳур!

Есенғали РАВШАН

(1957)

Қорақалпоғистоннинг Хўжайли шаҳрида туғилган. Қозоғистон Давлат университетининг журналистика факультетида таҳсил олган.

Шеърлари 1980 йиллардан эълон қилиниб келади. 1983 йилда "Бекдавлат ва Жўломан" номли достони қозоқ шеърлятида катта воқеа бўлди ва қатор адабий мукофотларга лойиқ топилди.

Бугунги кунда "Жазушы" номли нашриётнинг директори лавозимида фаолият кўрсатмоқда.

ОҚ ЁМФИР

Яшил кўкламнинг жарчиларими,
Сузади булутлар тепамда.
Манглайим тутдим томчиларига,
Суяниб турибман эманга.

Туғёнлар ила қонимга битган,
Ўтказдим тунларни мен бедор.
Ажиб бу дамларни энтикиб кутган,
Бир юракман — сендек интизор.

Тўколсам эди қалбимнинг нурин
Сендайин, тунги Ой мисол.
Жами одамга тиладим бутун
Рўшнолик ҳамда бахт-иқбол.

Тозарар кўнгил ёққанинг сари,
Фароғат кўнгай уйларга.
Гўзал шеърларни ёзарсан ҳали,
Дардларинг қўшиб куйларга.

Овозим балки самоларга етмас,
Сендай покликни лек хуш билдим.
Ўлжас ҳам эмас, Тўлаган ҳам эмас,
Есанғали бўлиб термилдим.

Хайр, деб энди қор-қировга,
Яшнаса, не тонг дашт-қирим.
Жала, дўлсан балки бировга
Эй, менинг ифор ёмғирим.

КЎКЛАМ. ЯНГИҚЎРҒОН

Хут ойида унниқар кўп қиш хусни,
Энди наврўз кириб келар хуш исли.
Бўғотлардан тирс-тирс томган томчилар,
Қолган кунинг санаётир бамисли.

Юрагидан тошиб ҳасрат-мунглари,
Таралади қирдан жилға унлари.
Ипак еллар қайтар бот-бот изига,
“Кўклам-ов”нинг нақорати сингари.

Янгиқўрғон, янги ўйлар кўп манда,
Осмон бирам чиройли, ер кўркам, ҳа!
Катта йўлу ёлғиз оёқ сўқмоқ ҳам
Борар эниб яшил ўтов — кўкламга.

Тулпорлардан шаҳди аён билинди,
Туйғуларим чақин чақар дилимда.
Кўклам бу кун тонг-саҳардан уйғониб,
Сайраб турар қумри қушнинг тилинда.

Жон овулим, баҳордир бу — кул, ясан,
Қўлинг силкиб, сен жим ўйлар сурасан.
Қозоқнинг бир оддий чоли рамзида
Эзгуликка йўл кўрсатиб турасан.

ҚОРА БОВУР ҚАШҚАЛДОҚ

Қора бовур қашқалдоқ, қайга учдинг бу замон?
Мунгли сасинг қулоғим остидан кетмас ҳамон.

Қора бовур қашқалдоқ, қайт ортингга, қайта қол,
Ғамга ботган тўқайнинг ҳолин сўра, кўнглин ол!

Уя қолса эгасиз ойдин тунга зулмат жо,
Адашиб келган чурра бўлолмас сендак асло.

Ўзингники бу ернинг тоғи, қири, тепаси,
Ўз уйини ўзгага ташлаб кетмоқ, нимаси?
Қашқалдоғим, ортга қайт!..

* * *

*Янги очилган кичик
сайёраларнинг бирига
С. Есенин номи берилди.*

Газетадан.

Сайёра бўп Есенин айланади,
Есенғали овулида қўй боқади.
Есенғали овулида қўй боқади,
Есениндай бўлсам деб ўйланади.

Ўйланади,
Кетсам дея тўлғанади.
Жуда оғир, жула узоқ кечди бу йил.
Мирзачўлга шеър битсам дер масрур кўнгли,
Мирзачўлдан тез кетсам дер аразли дил.

Пойтахтга ҳам қиймай ҳуши-эси толди,
Ёпирайин, қиймайдиган неси қолди?!
Есенғали кентга кўча олмай сарсон,
Есенин нақ самоларга чиқиб олди.

Йигит эди у омадга ҳамиша ёр,
Кўчиш жуда ғалва экан
Ва қилар ор...
Мирзачўлга зўр бир дoston ёзсам дейди,
Юрагида ўз юртидан бор-да виқор.

Бу виқорни таъкидламоқ кўп осон гап,
Лек чигал ўй қуршар уни ҳар ёндан заб.
Фарзанд тилаб тенги-тўши гирён юрар,
Ҳаприқади бошқа кимдир уруш тилаб...

Фалакларга шеър-ла очди Есенин йўл,
Есенғали учун манзил эрур бу чўл.
Осмонларни ҳозирча у қўя турар,
Чунки унинг бу заминда ташвиши мўл.

ҚОЗОҚ ҚИССАСИ

Мен кеча “халқ душмани” боласи эдим,
Тенгқурларим тенги, лекин “ола”си эдим.
Ўпкаласа биздайлар ўпкаласин.
Сталинга не додинг бор, оға, сенинг?!

Биздайлар кам эдими, зотан —
Юрагида ғусса, юрагида мотам.
“Беломорканал”ни сен чекдинг,
Беломор канални қазди отам.

Оҳимиз кимга етди экан,
Кимни безовта этди экан?
Айланиб саҳна,
ўринлар
Қалай алмашиб кетди экан?

Ғам-қайғуға ҳаёт бунча ҳотам,
Юракда ғусса, юракда мотам.
Тишни тишга босиб сен юрдинг,
Тиш ёрмай сенга ўтди отам.

Тиш ёрмай ўтди неликдан,
Дейман бугунга келиб ман.
У учун ўлик эдинг сен,
Ўч олсин нетиб ўликдан?!

Замона кўпни хор этди,
Ҳатто кафанга зор этди.
“Халқнинг душмани” — сариқ чол
“Халқ осмон бўлсин” деб кетди.

Боғларга нурлар инди, ҳа.
Тош қотган музлар синди, ҳа.
Айланиб вақтнинг саҳнаси,
Алмашди ўринлар энди, ҳа.

Давр эди-ку кўп қора,
Гинадан, оға, йўқ чора.
Саҳнадан тушиб борябсан,
Юзлашсак девдим бир бора.

Ёш авлод бу — янги олам,
Эмасман энди кўзлари нам.
Саҳнадан тушиб борябсан.
Узоқлар соянг мисли ғам.

Кўкракка оташ, ўт солиб,
Боқамиз мағрур ва ғолиб.
Юрамиз кейин... бояги
Саҳна томонга йўл олиб.

ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

...Шундоқ, дўстим, гап рост — не десак-да,
Тарихга ўз ҳисобини беражак, ҳа:
Икки ярим миллион юрак шаҳди ила
Тошкент дадил бормоқда келажакка.

Иффатли қиз одоб-ла тўхтаб, ана,
Ниманидир сўрашга чоғланади.
Дамланган ош устида майиздайн
Қора холи юзида чўғланади.

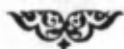
Ўша кеч юрагимга тўлиб ўлан,
Борардим мен “Ҳамза”¹нинг йўли билан.
Чўпон ота масжидин тепасида
Чўлпон юлдуз товланди нур тараб шаън.

Бамисоли ол баркаш кўкдаги ой —
Оғиб борар маҳали кўлга қарай,
Қўлига илиб олмоқ бўлиб уни,
Югурди кўча бўйлаб чўнг қарағай.

Ютоқиб кузатаман шафақ нурин,
Нимага менгзаш мумкин дил сурурин.
Аския айтган чоллар бир зум тўхтанг,
Гўзаллик ҳақида ҳам баҳслар қуринг.

Зийнатлар ўйнатади бунда кўзни,
Тинглайсан ҳар қадамда ширин сўзни.
Не изласанг — Тошкентда топилади,
Йўқотиб қўймасанг бас бунда ўзни.

...Шундоқ, дўстим, гап рости — не десак-да,
Тарихга ўз ҳисобин беражак, ҳа:
Икки ярим миллион юрак шаҳд ила
Тошкент дадил бормоқда келажакка.

Насиббек АЙТЎҒЛИ

(1950)

Насиббек Айтўғли Шарқий Туркистоннинг Тарбағатай аймагидаги Шауешек туманида таваллуд топган. 1955 йилда оиласи билан отамакон — Қозоғистонга келиб яшай бошлаган. Семей вилояти Шубартов туманидаги Баршатас қишлоғида ўрта мактабни тамомлаган.

Илк машқлари Шубартов туманидаги “Янги ҳаёт” газетасида чоп қилинган. 1974 йили Қозоғистон Давлат университетининг журналистика факультетини тамомлагач, “Болдирған” журналида шеърят бўлими мудири бўлиб ишлади. Муқағали Мақатоев номидаги адабий мукофот совриндори.

Унинг “Богчага борар йўлда”(1974), “Кўзи кўч”(1975), “Отам ҳақида қўшиқ”(1977), “Юрак ҳайқириқлари”(1978), “Ёмғир қўшиғи”(1982), “Тунда учган турналар”(1986) каби бир қатор шеърый тўпламлари чоп этилган.

О Р З У

Хамма ҳам бир текисда бахтиёрми,
Дунёда орзуси йўқ киши борми?
Катта гап — ўз-ўзингни англаганинг,
Хамма ҳам тушунарни жон сиригнини?!

Орзуда — қисматингнинг мазмуни жам
Ва тинмай курашмоғинг боиси ҳам.
Турар, ахир, орзуинг ўзагида
Энг теран ўртанишлар — қувонч-алам.

Орзу деб узун тунлар
Бедор бўлгунг,
Чарх уриб югурасан,
Фамга тўлгунг.
Орзунг-чун — керакми гар —
Юз яшайсан!
Орзунг-чун — керакми гар —
Эрта ўлгунг...

Қўмсайсан
Гоҳ қошингдан кетганни ҳам,
Қўмсайсан
Гоҳ бошингдан ўтганни ҳам.
Ёз кунларин бетоқат қўмсар онинг,
Қўмсайсан гоҳ бултурги кўкламни ҳам.

Талпинасан эртанги уфққа кенг,
Чорлар орзу чўққисин юксаги энг.
Орзусизлар — яроқсиз аскар мисли,
Орзусизлар — қанотсиз қуш билан тенг.

Орзуни деб яшарлар, елкада юк,
Орзуни деб яшарлар, жонлар куюб.
Агар билсанг,
Орзунинг бари юксак;

Агар билсанг,
Орзунинг бари буюк.

Юрагингда қулф урсин орзу гули,
Сўнмасидан қонингда сурур уни.
Кумда ётган қайиққа ўхшар одам
Орзусидан буткул воз кечган куни.

БУЛУТ ОҚИБ БОРАДИ

Ташқарига чиқдим мен
Дилгир бўлиб,
Оқар эди булутлар осмон тўлиб.
Етарманми —
Басма-бас қувсам бирин?
Кетармикин —
Кўнглимнинг ювсам кирин?
Кўз ўнгимда кўндаланг туриб олди
Зангори тоғ,
Кук адир,
Нозли қирим.

Оқар эди булутлар чалқиб кунга,
Бор табиат алданиб боқар унга.
Уфқларга қарайман хуморланиб,
Кўринмайди бироқ у туманланиб.
Туманланиб тургани-ей манов тонгнинг,
Боқмоқчийдим юзига мен бир қониб!

Уфқлар узра боқар тоғ бамисли сир,
Яна кўзим ўнгида яшнади қир.
Зангор чўққи кўксини мўлжал олиб,
Булутлар оқ маржонин осди бир-бир.

Ундан яна борарлар олис қалқиб,
Қирдаги тулпорлардай шавқи ортиб.
Ғазабга минса, чақмоқ қамчиси-ла
Бетига қора тошнинг чарс-чурс тортиб.

Гоҳида кўз ёш тўкиб йиғлаб қолар,
Йиғламаса булутларга айб бўлар.
Бир-бирини қоқ даштда жилға қувлар —

Мавжланиб, эркаланиб оқар сувлар,
Булутларни юпатолмас бироқ улар...

Тунд осмон шуълалардан либос кийди,
Йиғласа, булутдан ҳам мунг арийди.
Дунёда ҳар нарсанинг ўз гашти бор,
Мунг аритан юракка бахт дорийди...

Булутлар оқиб борар солланиб шаън,
Уларнинг шуқуҳига ким бермас тан!
Уларга ерда туриб етолмадим,
Бирининг иши йўқдир, эҳ, мен билан!

ЁМҒИР КУЙИ

Тақдир ҳали ғамлардан тондиради,
Осмоним сокин чақмоқ ёндиради.
Ёндиради —
Тугамас ёмғир куйи,
Ёмғир куйи — жонимга булоқ суви.

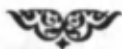
Дурлар ёғса булутлар аро дуркун,
Ёмғир куйим тинглаб мен тонг оттиргум.
Ёмғир куйи кун бўйи тинмаса гар,
Юмушдан ҳам ҳаттоки қолиб тургум.
Бир сония томчига айлангум-да,
Дунё ҳақда ёмғир-ла суҳбат қургум.

Юрагимни чулғаркан ажиб оҳанг,
Томчидайин тип-тиниқ тозараман.
Ҳеч бир жонни
Озурда этгим келмас,
Яшамоғин тилайман омон-омон.
Эшитгим келмас энди менинг қайтиб
Ажалнинг қадим куйин ҳатто бир он.

Инжуларга айланиб дил сиримдан,
Ёмғир куйи тўкилар томиримдан.
Биламан мен, бир куни тушунарсан
Қалбимни — йиғлай билган,
Қула билган...
Толиққанда чанг ютиб йўлда бир кун,

Соғинарсан созимни шунда мумкин,
Энтикарсан ўшанда,
Инонарсан,
Йўқдир менинг созимдан бошқа мулким.

Тақдир ҳали ғамлардан тондиради,
Ажиб сурур қонда ўт ёндиради.
Ёндиради —
Тугамас ёмғир куйи,
Ёмғир куйи — жонимга булоқ суви,
Ташналигим угина қондиради.

Қосимхон БЕГМАНОВ

(1958)

Жанубий Қозоғистон вилоятининг Кентов шаҳрида туғилган. 1975 — 1980 йилларда Қозоғистон Политехника институтида таҳсил олган. Халқаро Туркий халқлар шеърляти фестивалининг иштирокчиси.

“Ёмғирли тун”, “Илк китоб”, “Бешикдан қабргача”, “Соғинч” сингари шеърй тўпламлар муаллифи.

Ёшлар шеърлятида унинг овози ўз ҳарорати ва самимияти билан алоҳида ажралиб туради.

О, ТУРКИСТОН

О, Туркистон!
Муҳаббат бер, сабр бер,
Жабрдийда юртни сийла, она-ер.
Кўз ўнгимда ўркач-ўркач адирлар,
Чўкиб ётар унда не-не қабрлар.

Ул қабрлар — кўҳна мозий, тарихдир,
Ул қабрлар — бизга баъзан жумбоқ, сир.
Бор вужудим билан шуни сездим ман,
Ул қабрлар чўкиб қолган чўнг Ватан.

Ғуссаларга чулғар мени адирлар,
Ва битаман мунгли-мунгли сатрлар.
Мозий сари ўзни уриб, тиглайман,
Кенг далада тўйиб-тўйиб йиғлайман.

О, Туркистон!
Диёнат бер, сабр бер,
Бахт излаган юртни сийла, она-ер.
Кўз ўнгимда ўркач-ўркач адирлар,
Чўкиб ётар унда не-не қабрлар...

* * *

Машаққатлар гирдобиди мен ҳамон,
Тақдир синар шоир қалбим беомон.
Босиб ўтган эгри-бугри йўлларим
Менинг нозик умр йўлим, бегумон.

Фиску фужур давралардан бездим мен,
Гаванада денгиз мунгин сездим мен.
Урумчида уйғур қизга байт айтдим,
Истамбулнинг кўчасида кездим мен.

Дил изҳорим эшит, гулим, тингла жим,
Ҳар қайда мен дийдорингга кўз тикдим.
Олис юртда ёлғиз қолган дамларим
Сени эслаб, элни эслаб энтикдим.

Йиллар ўтди — бир-бирини суришган,
Бўшамадим мен шеър излаб юришдан.
“Ҳеч бўлмаса чорвадор ҳам бўлмадинг”, —
Дея бир пайт отам мени уришган.

Нима ўзи шоир қалбнинг илинжи?
Ижоддами, оромдами дил тинчи?
Мен ўландай самимий дўст топмадим,
Қолган бари ёлғон экан... ўткинчи.

ҚОРАЧИҚ

Не бир ёвшан, алафлар қувраб-сўлиб.
Мунғаяди дашт-дала яйдоқ бўлиб.
Ўтмишдаги армонлар ўзани бўп,
Оқмоқдадир Қорачиқ тўлиб-тўлиб.

Оқади у мавж уриб, эркаланиб,
Теваракни гоҳи пайт бўлмас таниб.
Оқ денгизга айланса пахтазорлар,
Кузги буғдой ниш урар яшилланиб.

Юрагимга туйғулар сола чиқдим,
Дўмбирачи дўстимни ола чиқдим.
Достонимга завқ берган шу шўҳ сойдир,
Қирғоғида турибман Қорачиқнинг.

Туққан юртга дил меҳрим бисёр бирам,
Ўзга туйғу томирим ўртамаган.
Туркистон кўзин мисли қорачиғи,
Гўзал қирғоқ мавжларин эркалаган.

Армону мунг саҳрода зорлаб турсин,
Салқин соҳил ўзига чорлаб турсин.
Қўшни қизга ишқ берган бўзболанинг
Толе нури кўзида порлаб турсин.

Қорачигим, мунисим, оқа бергин,
Ёш қалбларда завқ-сурур ёқа бергин.
Сен етмаган ерларга мен етайин,
Қирғоғингга чечаклар тақа бергин.

Достонимга жило бер шавқинг билан,
Тиниқ-тиниқ тўлғаниш авжинг билан.
Илк севгимни ёдимга туширдинг сен,
Охудай шўх ўйнаган мавжинг билан.

Сен қалбимга адирдай, даштдай яқин,
Куйга тўлдир замини кўкнинг тоқин.
Сенинг жўшиб оққанинг таърифлаш-чун
Шояд келса қошингга Қодир оқин.

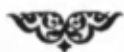
Шамолдай дунёни мен кездим елиб,
Термилдим оқ булутга — учгим келиб.
Нозланиб оқасан сен эрка қиздай,
Мен эса энтикаман қучгим келиб.

Дов-дарахтлар бамисли хаёл сурар,
Ўт-ўланлар шивирлаб суҳбат қуар.
Олисдан Яссавийнинг мақбараси
Қорачиққа кўз қирин солиб турар.

Ўланим бор юракда — тахтлиман,
Эзгуликни куйламоққа аҳдлиман.
Сирдарёнинг синглиси Қорачиқда
Мен дунёга келганимдан бахтлиман.

Келажакдан нур ёғар тонгларимга,
Даврон сурмоқ мумкинми ёнмайин гар.
Қора йўлда машина саф-саф ўтар,
Ёнбағирда сузади комбайнлар.

Тангри бизни бекорга сийламаган,
Тупроғимиз зар билан ийламаган.
Кумушланган Қорачиқ тўлқинларин
Айбергенов, о, бежиз куйламаган.

Абдулла АЙМОҚ

(1954)

Жанубий Қозоғистоннинг Ўрдабоши туманида туғилган.

Мухтор Авезов номидаги вилоят Педагогика институти-нинг филология факультетида таҳсил олган. Матбуотда 80-йилларнинг бошидан шеърлари билан кўрина бошлади.

Айни пайтда Республика Ёзувчилар уюшмасининг Жанубий Қозоғистон вилояти бўлимида масъул котиб вазифасида фаолият кўрсатмоқда.

Унинг "Лайло"(1993), "Дўмалоқ она"(1997), "Юрагим-да"(1998), "Олтин бешик"(1999) каби шеъррий тўпламлари чоп этилган.

ОТИНГНИ ЁЗДИМ ОҚ ҚОРГА

Отингни ёздим оқ қорга,
Уйингдан чиққач кўрсин деб.
Шошилиб бораётганда,
Менда ҳам кўнглинг бўлсин деб.

Оқ қорга сени менгзадим —
Самодан келиб қўнувчи.
Сен эса севгим сезмадинг —
Қалбимда шамдек ёнувчи.

Билмадим, кўрдинг-кўрмадинг,
Руҳландим ажиб куйдан мен.
Қошимга бироқ келмадинг,
Боришга мен ҳам иймандим.

У пайтлар парво этмабман,
Бу дамлар тезда ўтарин.
Исмингни ҳам мен сезмабман —
Оқ қор-ла эриб кетарин.

* * *

Ҳар юракдан чиқади армон саси,
Кетар унга ҳар битта дил ҳаваси:
Ҳовли узра кир ёяр бир келинчак,
Чиройда нақ Винчининг мадоннаси.

Титради дил — ҳеч куйи чалинмаган,
Ишқ бобида ҳеч кимга ялинмаган.
Эрка еллар кўйлагин юлқиларди,
Энг охирги тугмаси солинмаган.

Кун овора булутлар гирдин ёқиб,
Аҳён-аҳён бораркан кўкда оқиб.
Ел овора келинчак этаги-ла,
Овораман мен эса унга боқиб.

ИЗЛА МЕНИ

Айрилиқ азобидан бўлиб саранг,
Ўзимни йиғидан мен тутдим аранг.
Қарадим қора-қўнғир булутларга
Сўраб кўр улардан, гар ишонмасанг.

Сўрагин каптарлардан — улар англар,
Юракка ўтганини не аламлар.
Ортимга кўп бор боқдим — надир чора,
Қошингдан видо айтиб кетар дамлар.

Шудрингдан сирға таққан чангалзор, о,
Сен келган маҳалларда эди зебо.
Термилдим уларга-да сирым айтиб,
Билмадим: уқдими ё, уқмади ё.

* * *

Севгимизнинг энг мурғак — илк маҳали
Қўлимиздан келмасди журъат ҳали.
Капалакдай қиз эдинг, қанотингда
Куч йўқ эди ҳатто сўз кўтаргали.

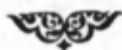
Ўтавердик гоҳ ғамгин, гоҳи кулиб,
Бир-биримиз гоҳ яқин, гоҳ ёт билиб.
Осмонгина бизларга паноҳ бўлди,
Кечалари бўйнига маржон илиб.

Гоҳ англамай ишқни, гоҳ англаб етдик,
Гоҳ умиддан юракни мамнун этдик.
Қўл ушлашиб очунни кездик-да бир,
Кейин мовий уфққа сингиб кетдик.

Кўргим келар мен сени кўрган сайин,
Ҳисга тўлар юрагим бирам майин,
Букилдим-ку мен сўроқ белгисидай,
Қувват бергин, қаддимни кўтарайин.

Сенга қараб, эртамни чамалайман,
Яшамоққа сени деб доим шайман.
Сени кўрсам чиройли бўлгим келар,
Ўз-ўзимни тузайман, тарангайман.

Ҳар лаҳзада такрорлар номинг тилим,
Юракдаги севгимни англа, гулим.
Ўзинг бўлсанг қошимда яшнагайман,
Бўлмасанг-чи, ёмғирдай йиғлар дилим.

МУНДАРИЖА

<i>О. Шарафиддинов. Дўмбирага жўр бўлган ўланлар</i>	3
Абай	
Куз	7
Қиш	8
“Уйғотар дилда ишқни...”	8
“Ўлсам, умрим қордаги из бўлмасми?”	9
Маҳамбет Ҳтемис ўғли	
Ёлгон дунё	12
Арғумоққа ўқ тегди	12
Ёйиқнинг бўйи кўк майса	13
Қизғиш қуш	13
Жамбул Жабаев	
Олатов	15
Болаларга	16
Сарибойга	16
Шокарим Худойбердиев	
Безавол аскар	19
“Дўст сенга зор...”	20
“Суйдим мен азалдан турк тилин...”	21
Султонмахмуд Тўрайгиров	
Қимиз	23
Кўчиш	25
Тўққан элимга	26
Аҳмет Бойтурсунов	
Оқин ишимга	28
Қозоқ удуми	29
Ёзувчи таскини	30
Қозоқ одати	30
Мағжан Жумабой	
Туркистон	32
Сакен Сейфуллин	
Мунг	36
Ғамзада кўнгилга	37
Қирда	37

Илѝс Жонсугуров

Бўронда	39
Яйлов	39
Дўмбира	41
Ёмгирда	42

Қосим Омонжўлов

“Ошиқ эдим, нетайин...”	44
Устимда сўр шинелим	44
Қизгалдоқ	45
Сенинг олма боғингда	45
Туққан ер	46

Абдулла Тожибоев

Шоирлик	48
Беткенбойга	48
Тилак	49
“Тун — мудраган қора бароқ мисоли...”	50
“Кўкни кўрдим, кўкламга яна етдим...”	50
“Мен ҳам шу юрт кўркининг бир хумори...”	51
“Ўй-хаёллар эргаштирса изидан бот...”	51
“Туққан юртга ўтади эркалим...”	51

Жумағали Саип

“Қарама-чи, қадама-чи кўзингни!”	53
“Мен уйкуга айти чўмган дам эди...”	53

Тойир Жароков

Дутор билан дўмбира	56
Қантар	57
Ўлан	59

Ғали Ўрмонов

Янгиер гуллари	61
Дўст мадҳияси	61

Дихан Абилов

Қорақалпоқ бовурларга	64
Тўқтағулга	65
“Келтириб яқин, бироқ...”	65
Куз бўлса-да	66

Қалижон Бекхожин

Соғиндим	68
----------------	----

Ҳамид Эргалиев

Зарафшон бўйида	71
Тағил келдим Тошкентга	71

Жубан Мўлдағалиев

Тошкент билан кўришганда	74
Нон	74
Куз	75
Чўпон	76

Сирбой Мавленов

Ғафур Ғулом	79
“Ёлқинланиб кун ботар...”	79
“Қизил гулдек қулф уриб...”	80
“Япроқлар ила ёз учиб...”	80
Қозоқларнинг вакили	81

Ғафу Қайирбеков

Самарқанд	83
Улуғбек	83

Муқағали Мақтоев

Дастурхон устида	86
Хайр, оққулар!	86
Эй, ўлан!	87
Умр ўзи не десам	87
Куйла, жоним	88

Турсунхон Абдурахмонова

Халқим десам	90
“Эссиз кўнгил — емаса гар ўз гамин...”	91
“Қанча молни йиққан билан эвин билиб...”	91
“Сўз сўзласанг, ўзагига боқиб айт...”	91
“Сўзчанликни фазилатга биз йўйдик...”	91

Музаффар Алимбоев

Оқин	93
“Ҳозирги бу чоғимда...”	93
“Кўра олганин тун ичра...”	94

Ўлжас Сулаймонов

Арғумоқ	96
Қувиб ет	96
“Ёзда бир қиз келди...”	97
Болалик, боғлар, саратон	98
Тунги таққослар	100
Хайрлашув	101
Сахро туни	102
Жавзо	102

Туманбой Мўлдағалиев

Ўзбегим — ўз оғам	105
-------------------------	-----

Қодир Мирзалиев

Бухоро бозори	109
Ҳусайн Бойқаронинг вазирларига дегани	110
Танти юрак	111
Қусам ибн Аббос ҳақида ривоят	112

Жумақен Нажимеддинов

Дала манзараси	114
“Оқ бармоқ ўйнайди, ўйнайди...”	114
“Анов келган ким экан, билиб кел-чи, ким экан?”	115

Тўлеген Айбергенов

“Қирингдан отам йўрғада...”	117
Юрак сўзи	117
Кўл	118
Кўкламда	118
“Шодликка тўла чоғим энг...”	118
Қизим менинг	119

Фарида Ўнғарсинова

Йўл	121
“Соғинч хатин йўлладим...”	121
“От минсам, йигитлардек...”	122
“Бу шеърлар ёзилмас эди ҳеч...”	122
“Олтин зарин сочганда тонг нурланиб...”	123
“Юрак мудом мойилдир ўйга эзгу...”	123

Марфуга Айтхўжа

“Ёт қалъалар қалб очмасин қанча санга...”	125
Овулга борганда	125
Умр сўқмоғи	126
“Қизил гулдек товланарман қошингда...”	126

Мухтор Шоҳонов

Ойша	128
Дийдорлашув	129
Мен ҳақимда ўйладингми?..	130
Ога	131
Бахтли бўл	131
“Айтсам дейман дилдаги бор сўзимни...”	131

Нурлан Ўразалин

Йилга тилак	133
Тепалик ёнидаги ўйлар	134
Отам ёди	136
Оташин қалб	138
Она юрт	139
Мангулик	140

Какимбек Салиқов

Дилим титраб кетар	143
Кўприклар	143
“Баҳор эпкинлари эсдилар эрта...”	144
“Ўз баҳорим этгай сарафроз...”	144
Оқ турналар	144
“Қуйидай қайтган қушларнинг...”	145

Жарасқан Абдирашев

Оқ булоқлар	147
Туққан овул тутуни	148
Охирги ўлан	148

Кенгшилик Мирзабек

Бир сиқим тупроқ.....	152
“Ўзга бир ерда кўклам билан бугун тўқнашдим...”	152
Эски кинотеатрда.....	153

Улугбек Есдавлат

Булутлар ва йилқилар.....	155
Олтой аёзи	156
Туғилган кун	157

Кулаш Аҳметова

Рост сўйлар дамлар	159
“Яшнаган гулдай — жамоли гўзал кентимсан...”	159
“Юрагимни мен ҳамиша кенг айлаб...”	160
“О, менинг сатрларим, жажжи қушчалар!”	161

Ақуштап Бақтигереева

Булбул	163
Кўнглим менинг	163
Билмадингми?	163
Қизгалдоқ	164
“Қузда кетгум оралаб боглар ичин...”	164
Оғалар	164

Қанипа Буғибаева

Умр куйи	166
“Гулларимни кўкламга билдирайин деб келдим...”	166
Тунги ёмгир	167

Хонбиби Есенқораева

Йигитлар	169
Улуғ далам	170
Умр утиб бораётир	170
Чақмоқли тун	171
Қайга кетдинг?	171
“Олчалар гарқ пишган бог...”	172

Турсуной Ўразбоева

Москва дафтаридан	175
“Биров тўқ ва секирар исинмоқ-чун...”	175
“Кузги осмон хўрсиниб, мунгли ёғар...”	176

Сакен Иманасов

Овул ёққа борсам дерди.....	178
Нега Самарқандга бормадинг сен, айт?	179
Кўз олдимда.....	180

Асқар Ўразақин

Ўлан	182
Уруш ва тинчлик	182
Таътил пайтидаги мактаб	183

Исроил Сапарбой

Қатъий сўзли қайсарларим	186
“Адолатни тан олмай замонамиз...”	187
“Қўклам кечиб, кўнгилга куз энади...”	187
Йўл олди дуоси	188

Жаркен Бўдешов

Қушлар учиб келганда	190
Олақўлга айтар сўз	190
“Тарғил тошли туёғи-ла тарашлаб...”	191

Шўмишбой Сариев

Оқин кўнгли	193
“Кенг даламдан кийикдайин келаман...”	193

Есенғали Равшан

Оқ ёмғир	196
Қўклам. Янгикўрғон	196
Қора бовур қашқалдоқ	197
“Сайёра бўл Есенин айланади...”	197
Қозоқ қиссаси	198
Тошкент оқшоми	199

Насиббек Айтўғли

Орзу	202
Булут оқиб боради	203
Ёмғир куйи	204

Қосимхон Бегманов

О, Туркистон	207
“Машаққатлар гирдобиди мен ҳамон...”	207
Қорачиқ	208

Абдулла Аймоқ

Отингни ёздим оқ қорга	211
“Ҳар юракдан чиқади армон саси...”	211
Изла мени	212
“Севгимизнинг энг мурғак — илк маҳали...”	212
“Қўргим келар мен сени кўрган сайин...”	213

Адабий-бадиий нашр

САЙРА, ДЎМБИРАМ!

Қозоқ шеърляти антологияси

Муҳаррир *Ҳикоят Маҳмудова*

Мусаввир *Юлай Габзалилов*

Техник муҳаррир *Валентина Барсукова*

Мусахҳиҳ *Дилдора Алиева*

ИБ 4277

Босишга 20.01.2005 йилда рухсат этилди. Бичими 84x108/32. Таймс гарнитураси. Офсет босма. Офсет қоғози. 11,55 шартли босма тобоқ. 12,0 нашр тобоғи. Жами 2000 нусха. 55 рақамли буюртма. 6-2004 рақамли шартнома. Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг Фафур Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи. 700129. Тошкент. Навоий кўчаси, 30. 700128. Тошкент. Усмон Юсупов кўчаси, 86.